

Nyarugusu Refugee Camp

*En analyse av motstridende interesser og
maktasymmetri*

Jorid Dalsegg Bertelsen

Masteroppgave ved sosialantropologisk institutt
UNIVERSITETET I OSLO

Våren 2012

© Jorid Dalsegg Bertelsen

2012

Nyarugusu Refugee Camp – En analyse av motstridende interesser og maktasymmetri

Jorid Dalsegg Bertelsen

<http://www.duo.uio.no/>

Trykk: Reprosentralen, Universitetet i Oslo

IV

Sammendrag

Tittel: Nyarugusu Refugee Camp – En analyse av motstridende interesser og maktasymmetri.

Skrevet av: Jorid Dalsegg Bertelsen.

Dette forskningsmaterialet bygger på et feltarbeid gjennomført i Nyarugusu Refugee Camp i Vest-Tanzania, våren 2011. Flyktningleiren er bebodd av ca. 63 000 kongolesiske flyktninger. Nyarugusu ble etablert i 1996.

I flyktningleiren fant jeg to aktører, flyktningene og organisatorene. Denne analysen vil vise at det eksisterer motstridende interesser og maktasymmetri i leiren, og hvordan de manifesterer seg.

De motstridene interessene oppstår på bakgrunn av forskjellige virkelighetsoppfattelser. Organisatorene fremmer retur til Kongo (repatriering) som den eneste løsningen, mens flyktningene på den andre siden kommuniserer kollektivt at repatriering ikke er en varig løsning. Individuelt kommuniserer flyktningene imidlertid en stolthet og mer realistisk fremtidsrettet tro på Kongo, noe som eventuelt muliggjør repatriering. Denne individualiteten kjenner ikke organisatorene til. Kollektiviteten og individualiteten er ikke nødvendigvis motsetninger til hverandre, men er synlige i forskjellige settinger.

Maktasymmetrien i leiren eksisterer på bakgrunn av hvordan byråkratiet i leiren utføres, og flyktningenenes manglende kjennskap og kunnskap til regelverket. Organisatorenes makt i forhold til fastsettelse av flyktningsstatus og UNHCRs tre varige løsninger utgjør til sammen en maktasymmetri.

Flyktningenenes forhold til fortiden i Kongo, nåtiden i Nyarugusu og den uvisse fremtiden, vil være avgjørende gjennom hele analysen for å bedre kunne belyse de motstridende interessene og maktasymmetrien.

Takk til

Dette forskningsmaterialet hadde aldri eksistert uten flyktingenes nærvær, engasjement, nysgjerrighet og gjestfrihet. Alle mine informanter hadde opplevd forferdelige og umenneskelige ting i Kongo. Deres evne til å gjengi historier og hendelser har vært avgjørende.

Jeg håper rettferdigheten seirer, det er deres tur å oppleve et verdig liv!

World Vision Tanzania har gjennom sin gjestfrihet muliggjort feltarbeidet, og fortjener også en stor takk.

Her hjemme er det også mange som har bidratt. Venner og familie har gjennom heiarop, diskusjon og gode middager bidratt til at skriveperioden har blitt minst mulig problematisk.

En spesiell takk til Morten, Elise, Victoria, Casper, Christoffer og Mads.

Veileder Knut Nustad har vært tålmodig og kommet med gode råd. Takk for det!

Innholdsfortegnelse

Figurliste.....	XII
Kart	XIII
Akronymer.....	XV
1. Introduksjon.....	1
<i>Problemstilling</i>	2
<i>Struktur</i>	5
<i>Teori</i>	6
<i>Metode</i>	8
Posisjonering, etikk og mulige begrensinger	9
Deltakende observasjon	12
Rutiner	14
Engelsklærer	15
Seminarleder	16
Intervjuer og innhenting av statistikk og rapporter	18
Språk	18
Anonymisering.....	19
2. Historie	21
<i>Tanzanias asylhistorie</i>	21
60-tallet, frigjøringen og en liberal asylpolitikk.....	21
1980-tallet, økonomisk krise og strengere asylpolitikk.....	23
90-tallet og krisen i Rwanda, Burundi og Kongo	24
Slutten av 90-tallet og 00-tallet, flere flyktninger og stadig strengere asylpolitikk	25
Ulemper og fordeler ved flyktningenes tilstedeværelse	25
<i>Kongos historie</i>	26
Den første krigen	26
Den andre krigen	29
Den tredje krigen	31
Dagens situasjon.....	33
3. Stedet og aktørene	35
<i>Nyarugusu Refugee Camp</i>	35
Første møte med Nyarugusu	35
<i>Organisatorene</i>	40
UNHCR	41
MHA.....	42

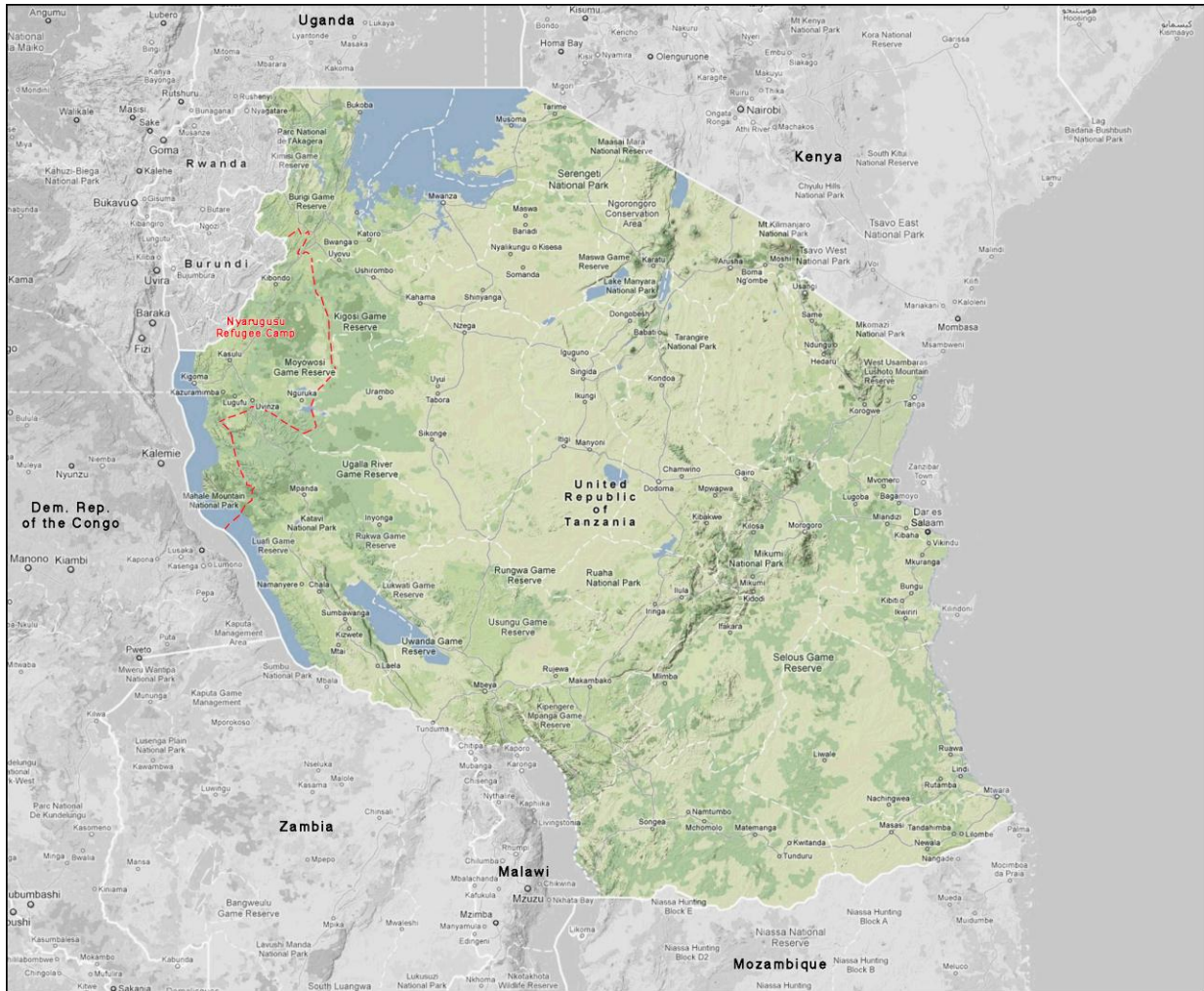
TRCS	42
IRC.....	43
WVT	43
<i>Sosial organisering</i>	44
Utdanning	44
Markedet	46
Arbeidslivet.....	47
Matutlevering	47
Religion og hekseri.....	48
<i>En annen tilnærming</i>	49
<i>Informantene</i>	52
Hovedinformantene: Toby og Jim	52
Andre informanter	53
4. Organisatorenes virkelighetsoppfattelse	55
<i>Fra etablering til repatriering</i>	55
<i>Relasjoner</i>	56
<i>Makten</i>	57
Flyktningstatus.....	57
Tre varige løsninger	58
Frivillig repatriering	58
Lokal integrering	61
Omløslisering.....	62
<i>Regler i Nyarugusu</i>	63
Regelverket og byråkratiet	64
Kjennskap og kunnskap	64
<i>Avhengighetssyndromet</i>	68
<i>Oppsummering</i>	70
5. Flyktingenes virkelighetsoppfattelse	71
<i>Kollektiviteten</i>	71
En felles kamp mot organisatorene.....	72
Kollektive representasjoner.....	75
Spå	76
<i>Individualiteten</i>	78
Intervjuene	79
Nære relasjoner som premiss for individualitet.....	81
<i>Fortid, nåtid og fremtid</i>	82
<i>Diskusjon</i>	83
<i>Oppsummering</i>	86

6. Når to virkelighetsoppfattelser møtes	87
<i>Arrestasjonen</i>	87
<i>Riving av markedet</i>	89
<i>Avskjedsfest</i>	91
<i>Diskusjon</i>	93
<i>Oppsummering</i>	94
7. Konklusjon	95
Referanser	99
Appendiks 1: Informanter.....	103
Appendiks 2: Intervjuspørsmål	107

Figurliste

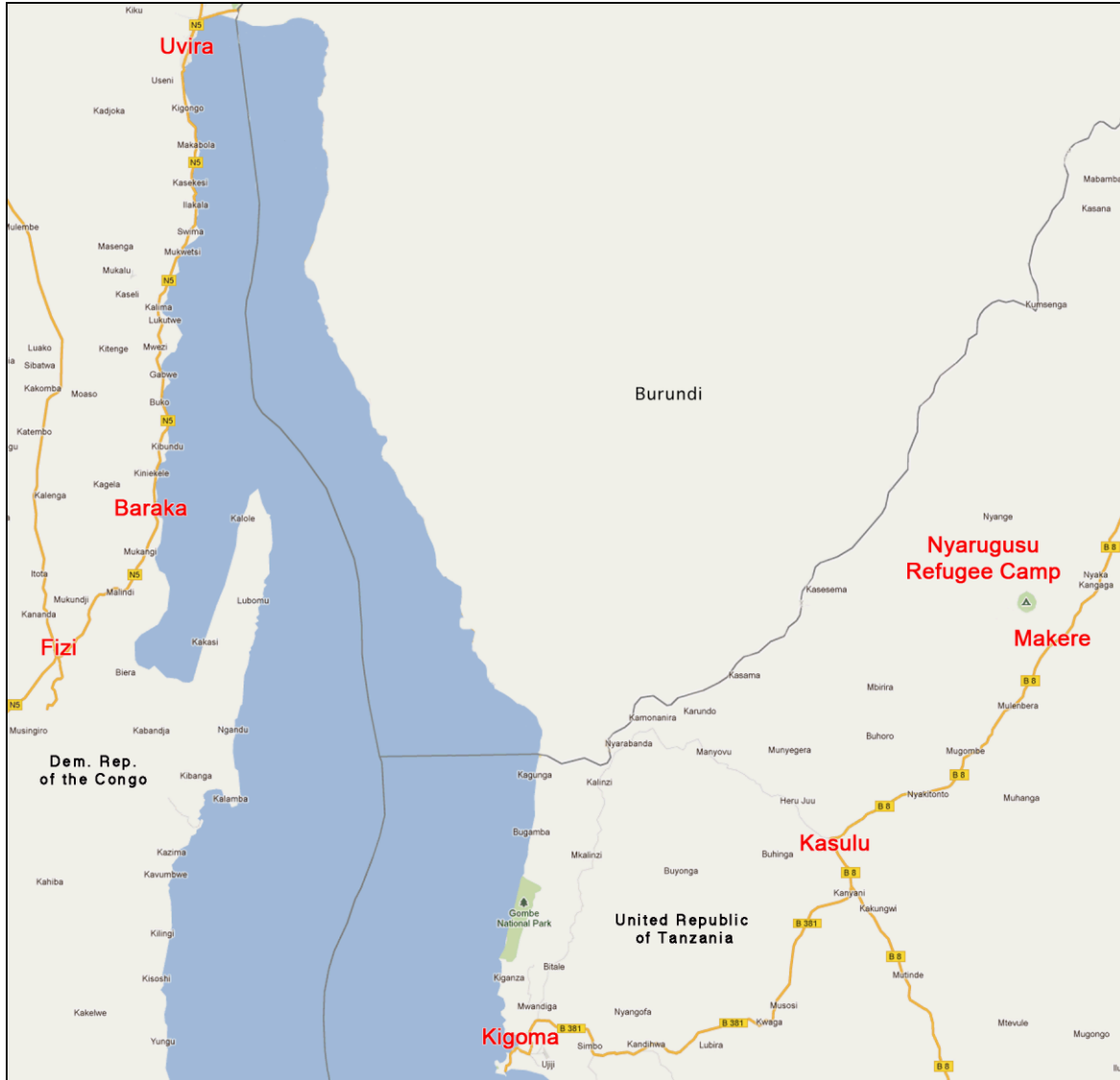
Figur 1 Kart over Tanzania og Kigoma-regionen.	XIII
Figur 2 Kart over sentrale områder	XIV
Figur 3 1. dag i leiren, matutlevering.	37
Figur 4 Kart over Nyarugusu Refugee Camp.....	38
Figur 5 ”The Goodness Never Goes Bad”	39
Figur 6 Organisasjonskart	40
Figur 7 Markedet før det ble revet.	46
Figur 8 Matlager.....	48
Figur 9 Kvinne rammet av mwolambo.	49
Figur 10 UNHCR-logo.....	69
Figur 11 Markedet etter det ble revet.	90

Kart¹

Figur 1 Kart over Tanzania og Kigoma-regionen.

¹ Kartene er hentet fra Google og er redigert.

Figur 2 Kart over sentrale områder.

Akronymer

AFDL	-	Alliance des Forces Démocratiques pour la Libération du Congo
AU	-	African Union
CVO	-	Child Voice Out
ERP	-	Economy Recovery Program
FAC	-	the Force Armée Congolaise
FAR	-	Forces Armées Rwandaises
FN	-	Forente Nasjoner
GBV	-	Gender Based Violence
IMF	-	International Monetary Fund
IRC	-	International Rescue Community
LFM	-	Learn From Me
MHA	-	Ministry of Home Affairs
MLC	-	Mouvement pour la Libération du Congo
MONUC	-	Mission de l'Organisation des Nations Unies en République Démocratique du Congo
MONUSCO	-	United Nation Organization Stabilization Mission in Democratic Republic of Congo
OUA	-	Organization for African Unity.
NGO	-	Non Governmental Organization

RCD	-	Rassemblement Congolais pour la Démocratie
SADC	-	Southern African Development Community
SIDA	-	Swedish International Development Agency
TCRS	-	Tanganyika Christian Refugee Service
TRCS	-	Tanzania Red Cross Society
UNHCR	-	United Nation High Commision for Refugees
UNITA	-	National Union for the Total Independence of Angola
WFP	-	World Food Program
WVT	-	World Vision Tanzania

1. Introduksjon

På verdensbasis er det millioner av mennesker som befinner seg på flukt, og med økte klimautfordringer og stadig nye politiske konflikter spås det at antallet bare vil øke.

Flyktningstrømmene representerer derfor en påtrengende utfordring av humanitær, økonomisk og politisk art. Det faktum at majoriteten av verdens flyktninger kommer fra, og søker asyl i, fattige land, forsterker problemstillingene knyttet til bærekraftige løsninger. Det er nødvendig og utforske problemene på makronivå, men også å se på flyktingenes perspektiver og oppfattelser gjennom et individnivå. Flyktninger er mennesker i en utsatt og sårbar posisjon; uavklarte framtidsutsikter skaper store eksistensielle utfordringer for enkeltindividet. Stadig flere flyktninger befinner seg i eksil over lengre perioder enn ønsket, og asylprosessene tar ofte lengre tid enn hva som er rimelig eller forventet. Å avdekke den enkeltes flyktnings erfaringer, muligheter, virkelighetsforståelse og fremtidshåp, vil være avgjørende for å belyse situasjonen

Tanzania har siden 60-tallet vært tvunget til å forholde seg til asylproblematikken hovedsakelig på grunn av flyktning tilstrømming fra Burundi og Kongo. Under ujamaa-perioden², på 60 og 70-tallet, hadde Tanzania en liberal tilnærming til flyktnings spørsmålet. I dag implementeres en stadig strengere flyktning- og asylpolitikk, hvor *repatriering* står som den sentrale løsningen.

United Nation High Commission for Refugees (UNHCR) opererer med tre varige løsninger for flyktninger; 1) *Repatriering* – frivillig retur tilbake til hjemland. 2) *Lokal integrering* – oppholdstillatelse i ankomstlandet. 3) *Omlokalisering* – oppholdstillatelse i et tredje land³. Til tross for dette, har det vokst frem en trend siden midten av 1990-tallet der de generelle føringene (i stor grad) har fokusert på retur til hjemlandet, repatriering, som eneste løsning (Felleson 2003).

I regionen Kigoma I Vest-Tanzania, ca. 3 timer fra Kongo, ligger Nyarugusu Refugee Camp. Flyktingleiren ble opprettet i november 1996, og i dag bor det ca. 63 000 flyktninger der. Flyktingene er hovedsakelig fra Kongo. Her har jeg gjennomført mitt feltarbeid, og innhentet data for analysen.

² Ujamaa- perioden henviser til det sosialistiske styresettet som regjerte i Tanzania fra 1962 - 85, dette vil bli ytterligere forklart i kapitel 2.

³ UNHCR bruker begrepene: Local integration, voluntary repatriation og resettlement.

Flyktingene i Nyarugusu har en fortid i Kongo, en nåtid i Nyarugusu og en uviss fremtid. Flyktingene opplever retur til Kongo som problematisk, samtidig som de som drifter leiren presenterer repatriering som den eneste løsningen. Ifølge FN skal all repatriering være frivillig⁴.

Regjeringen i Tanzania arbeider i samarbeid med flere *organisatorer*⁵ som drifter leiren. Begrepet organisatorer vil være gjennomgående i hele analysen. De aktørene som i størst grad er fysisk tilstede karakteriseres i dette forskningsmaterialet som organisatorer. Organisatorene som er tilstede i Nyarugusu, enten i form av implementering av prosjekter eller driftsansvar, er: United Nation High Commission For Refugees (UNHCR), Ministry of Home Affairs (MHA), World Vision Tanzania (WVT), Tanzania Red Cross Society (TCRS) og International Rescue Community (IRC)⁶. Flere av disse organisasjonene er internasjonale. I dette forskningsarbeidet vil fokuset kun være rettet mot deres arbeid og tilstedeværelse i Nyarugusu.

Problemstilling

I dette forskningsarbeidet vil jeg forsøke å vise hvordan det på bakgrunn av organisatorenes og flyktingenes ulike virkelighetsoppfattelser eventuelt har dannet seg to motstridende oppfattelser av fremtiden. Organisatorene kommuniserer repatriering som eneste løsning, mens flyktingene kommuniserer en kollektiv tro på omlokalisering, og en individuell og mer realistisk fremtidsrettet tro på Kongo. Spenningsforholdet mellom flyktingene og organisatorene utgjør det primære fokuset i denne analysen. Derfor blir det nærliggende og stille to spørsmål:

Hvilke motstridende interesser og virkelighetsoppfatninger eksisterer blant organisatorer og flyktinger i Nyarugusu flyktingleir? Hvordan spiller disse motsetningene en rolle for en potensiell maktasymmetri mellom de to partene?

For å besvare disse spørsmålene vil jeg fremsette to teser:

⁴ "An asylum seeker or refugee shall have right at any time to return voluntary to the country of his nationality or from which he entered Tanzania ..." (The Refugee Act, 1998)

⁵ Det er viktig å understreke at organisatorene som er i Nyarugusu både er statlige og Non Governmental Organizations (NGO). Organisatorer vil i dette tilfellet omfatte både frivillige organisasjoner og Ministry of Home Affairs (MHA) i Tanzania.

⁶ I det kommende vil jeg henvise til organisatorenes akronym.

Tese 1: Det eksisterer motstridene interesser mellom organisatorene og flyktingene i deres anskuelse av den nåværende situasjonen i Kongo.

For å kunne utforske, og eventuelt understøtte tesen vil det være nærliggende å stille spørsmål om hvorfor flyktingene og organisatorene eventuelt har ulike oppfatninger om Kongo. Hvilke *interesser* ligger til grunn for deres vurdering av situasjonen i Kongo? Feltet består av to aktører, flyktingene og organisatorene. De forskjellige aktørene har naturligvis forskjellige drivkrefter som legger føringer for deres handlinger. Ligger det politiske og/eller økonomiske føringer til grunn for organisatorene oppfatninger? På den andre siden kan flyktingenes drivkraft handle om en trygghetsfølelse. I hvor stor grad har flyktingenes fortid påvirket deres oppfattelse av Kongo? Er det frykten for å miste livet eller drømmer om omlokalisering som er drivkraften til flyktingenes oppfatninger om Kongo?

For å se nærmere på disse spørsmålene vil det være gunstig å komme med konkrete eksempler for å belyse hvordan, og si noe om årsakene til at det eventuelt utspiller seg to motstridende interesser mellom flyktingene og organisatorene. Gjennom *Go and See* eksempelet, (en masseinformasjonskampanje med hensikt og ”reklamere” for Kongo), kommer det tydelig frem at flyktingene og organisatorene har motstridene interesser og oppfatninger knyttet til Kongo. Flyktingene kommuniserer kollektivt en felles kamp mot organisatorene og hevder det ikke er trygt å returnere til Kongo, mens organisatorene gjør alt som står i sin makt for å overtale flyktingene til å repatriere.

Hvordan organisatorene på den ene siden fremsetter ønske om å stenge leiren, mens flyktingene på den andre ønsker å bli værende i leiren inntil de opplever repatriering til Kongo som trygt er med andre ord hovedutfordringen for å belyse de motstridene interessene.

Å undersøke flyktingenes kollektive og individuelle representasjon vil også være avgjørende for å kunne forstå grunnlaget for de eventuelle motstridende interessene. Det eksisterer en kommunikasjonsmessig utfordring mellom organisatorer og flyktinger. De to partene har begrenset kjennskap til hverandres situasjon og utviser liten interesse for å tilegne seg økt forståelse for den andre parten. I tillegg eksisterer det en gjensidig mistillit. Både flyktinger og organisatorer er ute etter ”å sette fast” og motbevise den andre partens argumenter. Dette både skaper, opprettholder og forsterker de motstridende interessene. Organisatorene kjenner til

flyktingenes ”kollektive stemme”, men for den ”individuelle stemmen” forutsettes det en nær relasjon, noe som vil bli videre utforsket i dette forskningsmaterialet.

Tese 2: Det eksisterer en maktasymmetri mellom organisatorene og flyktingene i leiren.

Hvorfor blir det relevant og snakke om makt når det i utgangspunktet skal være kravet om beskyttelse som skal styre flyktingpolitikken? Gjennom feltarbeidet i Nyarugusu ble det klart at det på mange måter utspiller seg en maktkamp i flyktingleiren. De problemstillingene som i utgangspunktet tilsynelatende handler om rettigheter og krav på beskyttelse, handler i større grad om å befeste egne interesser, også for organisatorene. Organisatorene besitter makt i kraft av sin posisjon, noe som gjør det nærliggende og spørre om hvordan regelverket strategisk blir brukt for å fremme egne interesser.

I denne analysen vil jeg utforskes disse spørsmålene med en gjennomgang av organisatorenes makt, som kommer til uttrykk gjennom fastsettelsen av flyktingstatus og de tre varige løsningene. Måten organisatorene utfører makten på blir gjennomgått gjennom det eksisterende, og kanskje i like stor grad, det *ikke*-eksisterende, regelverket. Ved å se på flyktingenes manglende kjennskap og kunnskap til regelverket kan dette si noe om en eventuell maktasymmetri.

Andre eksempler som utforsker maktasymmetrien vil komme i det avsluttende kapitlet, *når to virkelighetsoppfattelser møtes*, der jeg gjengir tre hendelser fra feltarbeidet. Under feltarbeidet ble jeg ”arrestert” av politiet på grunn av deres antakelse om at jeg hadde manglende papirer. Det andre eksemplet viser til rivingen av markedet. Organisatorene begrunner handlingen med at markedet ikke er satt opp etter reglementet, mens flyktingene på den andre siden oppfatter handlingen som en maktdemonstrasjon som beviser at leiren snart må stenges. Det tredje eksemplet er knyttet til en avskjedsfest for informantene mine. Etter endt feltarbeid ville jeg arrangere en avskjedsfest for informantene mine. MHA satt en stopper for dette da de nektet de å forlate leiren. Flyktingenes posisjon tvinger de til å forholde seg til regelverket, noe som derfor førte til at avskjedsfesten måtte arrangeres i Nyarugusu.

Tese 1 og tese 2 har mange overlappende elementer. Analysen av de motstridene interessene underbygger også i noen tilfeller maktasymmetrien og motsatt, noe som vil komme til syne gjennom teksten.

Som et bakteppe for hele analysen vil flyktingenes forhold til tid være avgjørende. Deres fortid i Kongo, nåtid i Nyarugusu og deres uvisse fremtid er svært avgjørende faktorer som påvirker både tese 1 og tese 2. Tidsaspektet er avgjørende for hvorfor det oppstår motstridene interesser. Flyktingene og organisatorene har forskjellige utsikter for fremtiden. Flyktingene håper på omlokalisering og organisatorene fremmer repatriering som den eneste løsningen. Flyktingenes oppfatning av sin egen tilværelse i leiren, nåtiden, underbygger tese 2, og gir grunnlag til å anta at det eksisterer en etablert maktasymmetri. Deres manglende kunnskap og kjennskap til regelverket på den ene siden og organisatorenes strenge og konsekvensorienterte regelføring, skaper en gjensidig mistillit. Fortiden blir analysert og presentert, gjennom historiekapittelet og intervju.

Gjennom dette forskningsmaterialet vil jeg gjennomgå organisatorene og flyktingenes virkelighetsoppfattelse, samt prøve å kartlegge hvorfor det eventuelt eksisterer motstridende interesser, og undersøke hva som skjer når de to virkelighetsoppfattelsene møtes.

Struktur

Oppgaven er delt inn i 7 kapitler. For å vise hvorfor så mange kongolesiske flyktinger nå lever i Tanzania, og hvorfor organisatorene og styresmaktene i Tanzania kommuniserer repatriering som den eneste løsningen er kapittel 2 en kontekstuell introduksjon. Dette kapitlet viser flyktingenes fortid og hvorfor de nå befinner seg i Tanzania. Den første delen omhandler Tanzanias asylhistorie, og den andre delen gir en gjennomgang av Kongos komplekse historie fra 1994 og frem til i dag. Asylhistorien viser hvordan Tanzania fra 60-tallet og frem til i dag, har gått fra en liberal asylpolitikk til en streng asylpolitikk. I kapittel 3, kartlegges Nyarugusu Refugee Camp, organisatorene, flyktingene og informantene. I dette kapitlet vil jeg presentere organisatorene og deres arbeidsoppgaver og holdninger knyttet til flyktingenes tilstedeværelse i leiren, og flyktingenes og mine oppholdssteder.

Gjennom kapittel 4, 5 og 6 analyseres det empiriske forskningsmaterialet fra mitt opphold i leiren (28.02.2011 til 11.07.2011). Jeg viser gjennom FNs 1951 konvensjon hvordan informantene får status som flyktinger og hva FNs tre varige løsninger, repatriering, lokal integrering og omlokalisering er. Dette representerer organisatorenes virkelighetsoppfattelse og byråkratiske føringer. Som nevnt sentrerer kapittel 5 rundt flyktingenes perspektiv og deres

overlevelsestrategier. Overlevelsestrategier kommuniseres alltid kollektivt, men i visse tilfeller var det mulig å oppdage en individuell fremtidsrettet tro på Kongo. Kapittel 6 viser i praksis hva som skjer når virkelighetsoppfattelsen til organisatorene møter virkelighetsoppfattelsen til flyktningene. En arrestasjon, riving av markedet og en avskjedsfest viser tydelig hvordan organisatorene utøver makt for å fremme repatriering, som eneste løsning. I kapittel 7 vender jeg tilbake til de to tesene og oppsummerer forskningsmaterialet.

Som det kommer frem av metodegjennomgangen som blir beskrevet under tilbrakte jeg automatisk mer tid med flyktningene enn organisatorene. Dette har resultert i at hovedvekten av min empiri omhandler flyktningenes oppfatninger og i mindre grad organisatorenes oppfatninger. Derfor vil hovedvekten av min empiri komme i kapittel 5 og 6, som omhandler flyktningenes virkelighet, og hva som skjer når organisatorenes og flyktningenes virkelighetsoppfattelser møtes.

Teori

Det teoretiske fundamentet tar utgangspunkt i tematisk regional etnografi. Liisa H. Malkkis *Purity and Exile* (1995) og Simon Turners *Politics of Innocence* (2010) vil være gjennomgående i hele analysen. Dette er etnografier fra flyktningleirer i Tanzania, hvor begge har gjennomført feltarbeid sammen med flyktninger fra Burundi. Malkki gjennomførte et multisituert feltarbeid med flyktninger i Mishamo Refugee Camp og byflyktninger i Kigoma på midten av 80-tallet. I store deler av boken gjengir hun flyktningenes narrativer gjennom forskjellige paneler. Panelene inneholder både enkeltpersoners og grupperes fortolkninger/narrativer av fortiden. Panelene er tematisk inndelt og viser hvordan flyktningene i Mishamo danner en felles identitet som skaper en statisk og standardisert versjon av historien. Byflyktningene er i motsetning til leirflyktningene, ikke opptatt av å fremstå som ett folk eller hutuflyktningene, men i større grad som urbane. De ville i størst mulig grad assimileres og sammenliknes med tanzanianere, snarere enn flyktninger eller hutuer. Mine referanser til Malkki vil hovedsakelig handle om hennes analyse av leirflyktningene.

Turners etnografi bygger på et feltarbeid i Lukole Refugee Camp i 97/98. Tidlig i boken erkjenner han Malkkis arbeid fra Mishamo og diskuterer sine egne analyser opp mot Malkkis. Turner benytter også begrepet narrativer, som er et viktig moment i Malkkis analyse, men mener de forekommer i andre former i Lukole enn i Mishamo. Der Malkki fokuserer på de

mytiske historiene i kraft av seg selv, fokuserer Turner på hvordan narrativene skaper endringsprosesser i forhold til sosiale posisjoner og politisk hegemoni.

Malkki skriver om hvordan mytiske historier danner standardiserte versjoner av fortiden i Burundi: "(...) displacement and deterritorialization [...] may shape the social construction of "nationness and history, identity and enmity" (Malkki 1995:1). Turner viser i *Politics of Innocence* (2010) hvordan flyktninger finner mening i et liv under ledelsen av UNHCR. Og hvordan flyktningene blir kategorisert som uskyldige ofre uten politisk agens, mens de samtidig prøver å håndtere sin politiske og voldelige fortid i Burundi (Turner 2010:6).

Overføringsverdien fra disse etnografiene til mitt eget feltarbeid utgjør et sentralt punkt, likheter i forhold til kollektivitet, maktstrukturer og den sosiale organiseringen, gjør Malkki og Turners etnografiske studier av flyktningleire i Tanzania interessante. Malkkis *Purity and Exile* (1995) belyser dynamikken som ligger til grunn for hva jeg omtaler som en kollektiv oppfattelse av repatriering som umulig. Turner derimot inkluderer i større grad en analyse av leirens sosiale strukturer og relasjoner mellom flyktningene og organisatorene. Malkki inkluderer kun kollektivitetsprinsippet gjennom analysen av narrativer. Mitt studium inkluderer flyktningenes individuelle og kollektive forestillinger om fremtiden. Dette oppfatter jeg som en mer realistisk fremtidsrettet tro. Flyktningenes har selv erfart gjennom tiden i eksil hvor små muligheter det er for omlokalisering og hvor stort og utbredt ønsket er, derfor oppstår det en ubevisst og mer realistisk holdning knyttet til repatriering som kun blir synlig gjennom det individuelle.

Turners (2010) analyse er omfattende i den grad han inkluderer forskjellige lag i flyktningleiren. Han viser hvordan UNHCR kategoriserer flyktninger og hvordan flyktningene reagerer på forandringsprosessene dette skaper. Gjennom tre unge menns skildringer illustreres hvordan de klarer å utnytte forandringsprosessene til sin egen fordel. Han omtaler disse mennene som liminale eksperter, ettersom de tilpasser seg livet i eksil. På bakgrunn av dette trenger de ikke følge det tradisjonelle burundiske aldershierarkiet. Det politiske klimaet i Lukole blir grundig analysert. Til tross for at UNHCR anser leiren som et a-politisk sted, eksisterer den politiske bevisstheten i leiren. Gjennom ulike narrativer viser Turner hvordan flyktningene forholder seg til rykter, vold og politikk. Disse prosessene gjør at flyktningene klarer å gi livet i eksil mening og skape en form for orden.

Turner og Malkkis bidrag vil være gjennomgående i dette forskningsmaterialet. På den ene siden har forskning vært min inngangsport til området og temaet. Deres funn har også stor relevans for mine funn, samtidig som det supplerer mange av mine analyser. På den andre siden forsøker jeg å bidra til dagens forskning på området med og i større grad inkludere flyktingens perspektiver og individualiteten.

Sentralt i min forskning og undersøkelse av repatrieringsprosessene i Nyarugusu, har Måns Fellesons avhandling fra 2003: *Prolonged Exile in Relative Isolation. Long-term Consequences of Contrasting Refugee Policies in Tanzania*, vært avgjørende. Fellesons refleksjoner rundt flyktingers stadige lengre tid i eksil spiller en stor rolle i min analyse. Felleeson tankegodt er gjennomgående, både fordi han inkluderer politiske og juridiske prosesser, og fordi han gir en god analyse av byråkratiet knyttet til flyktinger i eksil. Jim Milner (2009) *Refugees, the State and the Politics of Asylum in Africa* omhandler Tanzanias asylpolitikk.

Artikkelen *The Complex Wars of Congo: Towards a New Analytic Approach* (2003) av Tatiana Carayannis gir en god gjennomgang av Kongos komplekse historie. Carayannis argumenterer for at både interne og eksterne motiver må inkluderes for å bedre forstå grunnlaget for Kongos kriger.

Gjennom dette forskningsmaterialet vil det refereres til UNHCR dokumenter og rapporter fra noen av organisatorene i Nyarugusu. De UNHCR dokumentene som finnes tilgjengelig på internett vil oppføres med adresser og obligatorisk informasjon under referanser avslutningsvis. Rapporter skaffet gjennom feltarbeid er ikke offentlige dokumenter, men vil bli referert til i litteraturlisten.

Metode

Den metodiske fremgangsmåten er preget av hva Jo Helle Valle (1989) omtaler som ”building the boat while sailing” (Helle Valle 1989:23). Planleggingsfasen i forkant av feltarbeidet var preget av vanskeligheter. Før avreise til Tanzania fikk jeg avslag av UNHCR og MHA på min søknad om å gjennomføre mitt planlagte feltarbeid. For å få innpass måtte jeg ha forskningstillatelse fra Tanzania Commission for Science and Technology (COSTECH), permit C visum fra Immigration Office, godkjennelse fra Ministry of Home Affairs, refugee Departement og godkjennelse av UNHCR.

Etter å ha ankommet Dar Es Salaam i januar 2011 viste det seg at det allikevel var mulig å få innpass i leiren som student. Dette ble en lang prosess. Etter et løfte om en kontor plass i Kasulu⁷ sammen med UNHCRs ansatte, reiste jeg til Kasulu. Til tross for anskaffelse av nødvendige papirer ble søknaden om innpass i leiren på nytt avslått. UNHCRs kontor i Dar Es Salaam hadde ikke kontaktet sine ansatte i Kasulu og prosessen ble derfor ytterligere forlenget. Spørsmål vedrørende innpass i leiren ble møtt med holdninger som kunne tilsi at flyktingene i Tanzania var en politisk sensitiv sak. Nyarugusu er et tydelig politisk sensitivt område, og innpass i flyktingleire er et velkjent problem (Helle Valle 1989, Pedersen 1995). World Vision er en organisasjon som har driftansvar i Nyarugusu. De stilte seg positive til et samarbeid, og ga meg innpass i deres base i Makere. Makere er en landsby som ligger ca. 20 minutter unna leiren, med bil.

Uttrykket ”building the boat while sailing”, ble utslagsgivende for valg av metode. Det ble vanskelig å legge en konkret metodisk plan over innsamling av data. Dårlig telefonnettverk, usikkerhet knyttet til transport til og fra leiren, og holdninger i forhold til tid gjorde feltarbeidet vanskelig å planlegge.

En positiv effekt av å gjøre feltarbeid i en flyktingleir er den naturlige avgrensingen. Avgrensing av feltet som en stedsspesifikk og geografisk grense er en vanlig utfordring i sosialantropologisk forskning. Mitt feltarbeid var delt inn i to avgrensede områder hvor tilstedeværelsen i Nyarugusu begrenset seg naturlig gjennom de fysiske sperrene, som for eksempel inngangsporten og skogsterrenget rundt leiren. Det andre området kunne ikke la seg avgrense geografisk ettersom det var knyttet til flere organisasjoner som befant seg spredt rundt i regionen Kigoma.

Posisjonering, etikk og mulige begrensinger

Før jeg går videre med en gjennomgang av metodiske valg ønsker jeg å belyse faktorer som har vært avgjørende for dette forskningsmaterialet, nemlig posisjonering, etikk og begrensninger. Under feltarbeidet ble det fort synlig at feltet bestod av to adskilte grupper, flyktingene og organisatorene. Det ble etter hvert synlig hvordan min posisjon som observatør ble problematisk blant organisatorene, men også i forhold til mine egne etiske retningslinjer som forsker. I utgangspunktet hadde jeg en idé om å være like mye deltakende på organisatorens arena som på flyktingenes arena. Organisatorene var som oftest ikke interessert i å ha meg til

⁷ Kasulu er byen lokalisert nærmest Nyarugusu Refugee Camp. Innbyggertall : ca 628 000.

stede på møter eller inkludere meg i planene sine. Derfor bestemte jeg meg for å hovedsakelig fokusere på deltakende observasjon sammen med flyktningene, og heller observere organisatorene når det var offentlige møter i leiren hvor både flyktningene og organisatorene var til stede. Utfallet av dette strategiske valget var at jeg fikk erkjennelse blant flyktningene og data som i større grad omhandler flyktningenes syn på hvordan og hvorfor organisatorene handler som de gjør. Dette resulterte i at mye av den innhentede dataen representerer flyktningenes virkelighet, og deres syn og oppfatning av hvordan organisatorene utfører byråkratiet. Presentasjonen av dette materialet viser at min sympati ligger hos flyktningene. Ønsket om å være nøytral ble utfordret. Organisatorenes manglende anerkjennelse av meg som student og observatør, gjorde det praktisk og naturlig å tilbringe tiden med flyktningene.

Flyktningenes gjensidige interesse og glede ovenfor min tilstedeværelse førte allikevel til etiske problemstillinger. Som for eksempel 8. mars når kvinnedagen skulle feires, eller 16. juni når det var African Child Day. I slike forbindelser ble det trykket opp t-skjorter som organisatorene og noen av flyktningene fikk utdelt. Det var WVT som hadde ansvaret for African Child Day. De ville veldig gjerne at jeg skulle ha på meg en slik t-skjorte denne dagen. Dette underbygger den problematiske posisjonen en deltakende observatør får når feltet består av to parter med ulike interesser. Under slike arrangementer fikk jeg også alltid tilbud om å sitte på en stol under et tak sammen med organisatorene istedenfor å stå ute i solsteken sammen med flyktningene, også dette takket jeg nei til. Verken flyktningene eller organisatorene så ut til å forstå hvorfor jeg frivillig ville stå sammen med flyktningene istedenfor å sitte i skyggen sammen med organisatorene, som igjen bekrefter den etiske mellomposisjonen som en sosialantropolog må forholde seg til. Når et forskningsmateriale er så emosjonelt fundert, i dette tilfellet gjennom imøtekommende flyktninger som lever i ekstrem fattigdom er det lett å få sympati med de. Derfor måtte metoden konfronteres med en etisk refleksjon. Jeg erfarte fort at mitt hvite ansikt representerte et håp om et annet liv. Det som jeg senere omtaler som flyktningenes overlevelsesstrategi, vises også tydelig i mitt eget materiale. Flyktningene var mer opptatt av å fortelle meg om vanskelighetene og utfordringene ved en eksiltilværelse, enn noe annet. Dette tolker jeg som en overlevelsesstrategi og et ønske om forandring.

Jeg befant meg i en sfære hvor alle rundt meg levde i ekstrem fattigdom. Daglig kom det personlige henvendelser om hjelp knyttet til flyktningenes saker hos UNHCR, penger, klær, medisiner, engelskundervisning, bøker eller andre ting. Under hele feltarbeidet var jeg konsekvent med å aldri gi noen noen ting. Det var vanskelig og se mennesker som jeg etter

hvert fikk gode relasjoner til ikke ha råd til å spise eller kjøpe for eksempel medisiner. Etter beste evne forklarte jeg de om min posisjon i leiren, og at det derfor ikke var mulig å bistå.

Et annet utfordrende etisk dilemma ved min tilstedeværelse som ”center of attention” (Nermo 2007:19). Denne oppmerksomheten gjorde meg nervøs for innsamlingen av data når det konsekvent dreide seg om mitt nærvær i leiren. Etter som tiden gikk justerte dette seg automatisk gjennom hverdag og vane, noe jeg vil komme tilbake til. Jeg samlet inn data ved å prøve å delta mest mulig på flyktningenes arena og på deres premisser. Etersom jeg ikke fikk lov å være i leiren etter klokken fem på ettermiddagene, av sikkerhetmessige årsaker⁸, tilbrakte jeg ettermiddagene sammen med WVT ansatte.

Dagene startet stort sett på Education Center. Her ble jeg kjent med noen av de informantene som var mest betydningsfulle gjennom feltarbeidet. Som ovenfor nevnt tiltrakk min tilstedeværelse ekstremt mye oppmerksomhet. Dette roet seg gradvis ned i de områdene jeg tilbrakte mest tid. Etter som tiden gikk ble jeg selv mer og mer vant med omgivelsene og menneskene og vice versa. Men med en gang jeg beveget meg på nye områder kunne det fort resultere i at så mange som hundre barn løp etter meg. Jeg husker veldig godt en gang sent i feltarbeidet da jeg var ute og gikk sammen med to av mine informanter på vei tilbake til Education Center. Vi var nesten fremme da vi møtte på en gjeng med barn som ropte ”mzungu wetu” når de så meg. Det er swahili og betyr ”vår ”hviting””. Jeg husker jeg ble veldig glad og nesten rørt over å få dette kallenavnet og så på det som en tillitserklæring. Informantene ga meg fort kallenavnet ”Mtoto wa Maria” som er swahili og betyr ”Marias barn”. Dette spredde seg raskt i leiren og ofte kunne jeg høre helt fremmede personer omtale meg som Mtoto wa Maria. Til tross for at jeg opplevde dette kallenavnet som noe humoristisk sier det allikevel noe om min posisjon i leiren. Å bli karakterisert som Jesus sin søster i en flyktningleir sier kanskje noe om forventningene til min tilstedeværelse.

Feltarbeidet opplevdes personlig som psykisk og fysisk krevende. Psykisk fordi man alene må forholde seg til ekstrem fattigdom daglig. For de ansatte i WVT og flyktningene var dette dagligdags. Dette var hverdagen de kjente til. Til tross for at jeg etter beste evne hadde innstilt meg på ekstreme forhold, opplevdes det naturligvis tungt å se syke hjelpeløse mennesker, eller

⁸ Jeg opplevde aldri noen skremmende opplevelser i flyktningleiren. Pedersen (1995) skriver om hvordan det stadig ble laget nye sikkerhetsregler for henne under feltarbeidet. Hun spurte en av sine informanter om hvorfor hun stadig måtte forholde seg til nye regler, selv om hun aldri følte seg utrygg. Informanten sa at dette var en kjent taktikk ”de” brukte for å gjøre ting mest mulig vanskelig for noen som de kanskje ikke var så interessert i å ha der i utgangspunktet.

høre forferdelige historier om hvorfor flyktningene nå levde i en flyktningleir på ubestemt tid. Rollen som antropolog opplevdes som utrolig krevende og utfordrende, da det krever en profesjonell holdning. Kravet om dokumentering og observasjon følte til tider overflatisk.

Jeg levde selv under forhold som gjorde at jeg ofte ble syk eller redusert. Under feltarbeidet hadde jeg mange sykdomsperioder. Det ensidige kostholdet kombinert med mange andre faktorer resulterte i at jeg ofte hadde lite energi. Jeg prøvde som ovenfor nevnt å tilbringe mest mulig tid med flyktningene på deres arena og på deres premisser. Ting som for meg er en selvfølge, for eksempel en flaske vann, vakte utrolig stor oppmerksomhet og en horde med barn som ville ha flasken.

Deltakende observasjon

Jeg skal nå gå tilbake til mer konkrete metodiske valg. Etter beste evne forklarte jeg alle som viste en interesse til min tilstedeværelse om mitt prosjekt. Den første tiden i leiren bestemte jeg meg for å ha en lav profil og samle mest mulig observasjoner og data ut fra naturlig samhandling. Det tok tid å bli kjent med menneskene og stedene. Gjennom feltdagboken og feltnotater ser jeg i ettertid hvordan denne første tiden i Nyarugusu er preget av en ”passiv” holdning, jeg hadde få planer og var med på det jeg fikk tilbud eller lov til å være med på. Å danne gode relasjoner med flyktningene før jeg begynte å grave i deres høyt sannsynlige grusomme fortid var viktig (Horst 2006, Malkkie 1995, Mutema 2005). Derfor var det avgjørende for meg å få gode og mest mulige realistiske relasjoner med flyktningene. Som jeg også skal vise senere i oppgaven er nære relasjoner et viktig premiss for historiedeling.

Den første tiden tilbrakte jeg mye tid på Education Center sammen med Jim og Toby⁹, mine to hovedinformanter. Education Center er et samlingssted for rektorer, lærere og andre utdanningsprogrammer for barn og unge. Bygget er en gave, og var ferdig i 2004. Det er formet som en U med forskjellige kontorer og lagerplasser for skolemateriell. Utenfor er det bygd en sirkel som fungerer som en møteplass. Inngjerdet, og med UNHCR-presenning som tak. Kontorene var små, det var ikke strøm og vann tilkoblet. Mine hovedinformanter var tilknyttet et program som heter Child Voice out (CVO) og Learn From Me (LFM). To programmer som fokuserer på barn og unge, og deres rettigheter. På deres kontor var det to bord, en bokhylle og noen stoler. Det var 7 personer som hadde dette kontoret som sin arbeidsplass. Hele området er gjerdet inn, det er en inngangsport hvor det som oftest stod en vakt med en bok og registrerte

⁹ En grundigere beskrivelse av dem kommer senere.

biler som kjørte inn og ut. Ved siden av porten var det en liten systue. Her jobbet det fem skreddere som sydde kjoler og dresser.

Etter å ha tilbrakt de første ukene på Education Center spurte Toby og Jim meg en dag om hvorfor jeg ikke hadde startet med forskningen min. Det ble da tydelig for meg at de ikke hadde forstått hvordan jeg skulle samle inn data. Det lurte på hvorfor jeg enda ikke hadde laget noen spørreskjemaer eller intervjuet noen. Jeg fortalte de om deltakende observasjon og at jeg hver dag skrev feltnotater om det jeg hadde opplevd, erfart og sett i leiren. For meg handlet deltakende observasjon i stor grad om å sette meg inn flyktingenes liv og leve etter deres premisser slik at jeg best mulig kunne forstå dere handlingsmønstre, hverdagsliv og historie. Denne tilnærmingen til deltakende observasjon er lik Maddens (2010) definisjon som sier ”It is a practice that values the idea that to know other humans the ethnographer must do as other do, live with others, eat, work and experience the same daily patterns as other” (Madden 2010:16). Mitt felt består av to tydelige aktører, flyktingene og organisatorene. Allikevel føler jeg at min deltakende observasjon i stor grad har gitt meg kjennskap til flyktingenes hverdagsliv, og hvordan organisatorene bor, arbeider og forholder seg til flyktingene.

Dagen etter hendelsen på kontoret inviterte Jim meg hjem til seg. Jeg hadde sagt at jeg ville se hvordan flyktingene levde, hva de gjorde og hvorfor de gjorde det. Den dagen fikk jeg være med å hente vann, lage mat og vaske klær.

I tiden som fulgte fikk jeg stadig nye relasjoner gjennom den såkalte ”snøballmetoden” (Mutem 2005:42, Pedersen 1995:33). Dette er en kjent fremgangsmåte i antropologien som i korthet går ut på at en informant har ledet meg til en annen. Dette resulterte etter hvert til en informantgruppe bestående av 17 informanter i leiren. Gjennom Toby og Jim ble jeg kjent med deres venner, kolleger og familie. Jeg skjønnte fort at deres nettverk bestod av en relativt velstående del av flyktingleieren, fordi mange av dem hadde jobb. Når jeg traff mennesker de ikke kjente til ble de alltid nysgjerrige på hvem de var og hvordan jeg hadde kommet i kontakt med dem. Det var tydelig at de var bekymret for hvem jeg tilbrakte tid sammen med og ”sjekket” alltid ut mine nye kontakter om de ikke visste hvem de var. Jeg følte imidlertid aldri at sikkerheten min var truet i leiren. Statistikken og rapportene som månedlig ble sendt inn til UNHCR viser at det forekommer voldtekt, drap og tyveri i leiren¹⁰. Utenfor leiren ble jeg også

¹⁰ I IRCs mai 2011 rapport ble det for eksempel rapportert fra GBV (Gender Based Violence) syv voldtekter, tre forsøk på voldtekter, tre seksuelle trakasseringer, fem tvungne ekteskap og nitten tilfeller av vold i hjemmet.

naturligvis kjent med de jeg bodde sammen med i WVT. Helgene i Kasulu ga meg også kjennskap til noen av de internasjonalt ansatte.

Det som er beskrevet ovenfor beskriver den første perioden i feltarbeidet hvor jeg hovedsakelig fokuserte på deltakende observasjon. Videre i dette kapitlet vil jeg vise hvordan dagene mine utspilte seg, og forskjellige aktiviteter som etter hvert ble en del av hverdagen i Nyarugusu. Avslutningsvis i feltarbeidet gjennomførte jeg intervjuer og samlet inn statistikk og rapporter.

Rutiner

Dagene i Makere ble fort rutinepreget, derfor seg jeg det hensiktsmessig og beskrive rutinene og stedet før jeg går videre med metodiske problemstillinger og valg.

Makere ligger ca. 15 kilometer fra Nyarugusu og er den nærmeste byen. Det finnes et sentrum som består av et marked, en liten klynge med butikker og restauranter. I en radius på 5 kilometer finnes det noen kirker, skoler, kontorer og bostedsområder for de ansatte i flyktningleirene. Byen er sterkt preget av flyktningleiren i form av trafikken den genererer. De hvite firehjulstrekkene var ofte å se utenfor en restaurant eller markedet. Makere ligger ca. en time fra Kasulu og tre timer fra Kigoma. Byen ligger på hovedveien ut av Kigoma, så det var mye buss- og varetransporttrafikk. Veiene var ekstremt dårlig. Fra Nyakanazi til Kigoma er det kun en hullete grusvei. Ukentlig kunne man se at transporter hadde kjørt av veien, med varierende grad av skader. Under regnperioden var det ekstremt dårlige veier, da ble store deler av veien leirete og glatt. Punktering var også et nesten daglig problem.

Kigoma regionen er Tanzanias fattigste og mest rurale region. Det har enda ikke kommet elektrisitet dit. Vanntilførselen er også ustabil.

I WVTs base var det ca. sytti ansatte som bodde. Det var tre sjefer som hadde litt finere rom enn oss andre. Ellers bodde alle i veldig enkle rom med en seng og et bord. Noen av rommene hadde bad uten vann. Det fantes en felles vannkran på området som alle hentet vann fra. To av de tre sjefene hadde eget kontor, mens de andre stort sett delte kontorer. WVT har tre firehjulstrekkere og to busser tilgjengelig i Makere. Ansatte som jobber med matutlevering kjører alltid buss til og fra leiren, mens sjefene kjører firehjulstrekkere. Hver morgen før arbeidsdagen startet samlet alle de ansatte seg til en obligatorisk samling. Her ble det sunget kristne sanger og bedt, noen ganger ble det også diskutert jobbrelaterte ting.

Etter samlingen spiste jeg frokost. Jeg betalte 30 000 shilling¹¹ hver måned, for dette fikk jeg kost og losji. Frokosten bestod ofte i chapati, mandazi¹², kokte bananer eller loffskiver samt kaffe og te. Lunsj og middag var stor sett ris og bønner. I utgangspunktet skulle det være faste transporter til Nyarugusu hver dag, én etter frokost, og én etter lunsj. I midlertidig ble det stort sett forandringer i planene da det dukket opp uforutsette møter eller hendelser. Det var derfor vanskelig og planlegge og avtale med mine informanter om når jeg kom til leiren. Horst (2006) gjennomførte feltarbeid sammen med somaliske flyktninger i Kenya og beskriver noe av den samme problematikken.

”... the high level of unexpected and unpredictable fluctuations in day-to-day activities, including my own research activities, as schedules often changed at the last minute. The lack of communication and long-term planning ‘from the top down’ led to a situation in which I had to be very flexible in order to make use of my time in Dadaab as efficiently as possible (s 24).

Når jeg kom tilbake fra leiren spiste jeg middag før jeg skrev feltnotater og planla de neste dagene i felt. Under feltarbeidet opparbeidet jeg meg gode rutiner i forhold til feltnotater, dagbøker, planer og to-do-lister. Gjennom disse rutinene fikk jeg god oversikt over dataene mine og hva jeg manglet. På bakgrunn av disse rutinene har jeg innhentet mye data og gode empiriske eksempler.

Engelsklærer

En periode midt i feltarbeidet jobbet jeg frivillig som engelsklærer på en videregående skole. Skolen var en murbygning som var bygget i en firkant rundt skolegården. Jeg fikk tildelt to timer per uke. Det var én inngangsport. Den var laget av en bølgemetallplate. Ofte når jeg kom var porten låst med en liten hengelås. Læreren som underviste i det nærmeste klasserommet hadde som oftest nøkkelen. Han låste opp ved forespørsel. Klasserommene hadde en tavle i den ene enden av rommet og pult. Tavla hang på den ene kortsiden i klasserommet. I noen klasserom var tavla så hullete at det var vanskelig å skrive på den. Pultene var bygget slik at det fungerte som pult og krakk samtidig. Tre og tre delte pult. Det var jordgulv som overalt ellers i leiren, og masse støv. Det var laget noen hull i murveggen som fungerte som vinduer og dør. Noen av vinduene hadde en treplate festet til seg slik at det var mulig å lukke vinduene. Som

¹¹ Dette tilsvarer ca. 120 norske kroner.

¹² Tradisjonelle tanzanianske småretter. Chapati er en lefse og mandazi minner om en smultring.

oftest når jeg underviste samlet det seg en horde av andre elever utenfor vinduene. Bråket fra skolegården og andre klasserom gjorde at støynivået var høyt

Erfaringen som lærer ga meg innpass og kjennskap til et annet miljø og en annen del av befolkningen. Det var svært utfordrende å undervise da det ikke fantes skolebøker eller annet nødvendig utstyr for undervisning. Før hver time måtte jeg for eksempel gå til rektorens kontor for å få utdelt kritt. I perioden jeg underviste var jeg innom flere ulike klasser. Antall elever og nivået på elevene var svært varierende. Engelskundervisningen i leiren fokuserte utelukkende på grammatikkundervisning. Jeg brukte derfor mye tid på høytlesing og leseforståelse, noe som elevene satt veldig stor pris på mens lærerne mente jeg burde fokusere mer på grammatikk.

Rollen som engelsklærer viste seg å være verdifull. Jeg brukte denne posisjonen til å få innpass i en annen del av befolkningen samt til å samle data. I en av engelsktimene var for eksempel elevenes oppgave å lage spørsmål. Dette ga meg data om hvordan ungdommene forholdt seg til fremtiden og deres moralske holdninger. Dette vil jeg komme tilbake til senere.

Seminarleder

Samtidig som jeg var lærer ble jeg også spurt om jeg ville være seminarleder for en kvinnegruppe tilknyttet en av de katolske kirkene i leiren. Hver onsdag i åtte uker tilbrakte jeg tid sammen med kvinnegruppen. Vi diskuterte forskjellige temaer, alle med utgangspunkt i kvinner, likestilling og utvikling. Seminarene ble arrangert i en av de katolske kirkene i leiren. Her var det høyt under taket og noen små hull i veggen som fungerte som vinduer. De små vinduene gjorde det til et relativt mørkt sted. Når sola skinte inn ble det et lysbrudd som tydelig viste alt støvet som befant seg i lufta. Inne i kirken var det trebenker og et slags alter. Når jeg var tilstede under seminarrekka ble det satt inn en mobil tavle. På timeplanen som ble utdelt fikk jeg tildelt fire onsdager hvor jeg skulle lede seminaret, mens de andre fire skulle ledes av presten eller andre inviterte. I praksis ble det jeg som ”ledet” alle seminarene. Deltakelsen på dette seminaret ga meg innsikt i kvinnenens posisjon i leiren og kjennskap til flere kvinner. Majoriteten av mine informanter var menn. Annen etnografi (Malkki 1995, Helle Valle 1989) fra flyktningleire viser en tendens at det er lettere å komme i kontakt med menn enn kvinner.

”In town, as in camp, almost all principal informants were men. Efforts to work with women were frustrated for a number of reasons. The most significant of these was that women seems to be less accustomed, and to feel less of an entitlement, to assume authorship of narrative expression – perhaps particularly in the presence of an outsider like myself. Women were visibly frightened by

my presence on the beginning of the research, and even when more familiar with me, they readily refer me to their husbands, fathers, brothers, or other men. When women did speak, they did so timidly, in short sentences, in the give and take dialogue, and not in longer, more sustained narrative form” (Malkki 1995:50).

I likhet med Malkki opplevde jeg at mennene var ”friere” og mer i imøtekommende til meg som forsker.

Under seminarene var som oftest presten eller andre menn til stede. De satt helt bakerst i lokalet og hørte på, men var aldri aktive i selve diskusjonen. Jeg husker godt en gang hvor det kun var meg, Toby som tolk, og kvinnene til stede på seminaret. Vi hadde snakket om forskjeller mellom kvinner i Norge og Kongo. Jeg spurte avslutningsvis om det var noen spørsmål. En av kvinnene rakte opp hånden og spurte om hvordan man hadde sex i Norge. Jeg ble veldig overrasket over spørsmålet, men svarte på best mulig måte. Etter hvert utviklet det seg til detaljerte seksuelle spørsmål om hva som var vanlig og hvordan man skulle gjøre forskjellige ting. De refererte aldri til seg selv, men alltid til historier de hadde hørt. Det kom frem at kvinnene så det som sin plikt å tilfredsstille mannen. Med tanke på Kongos historie når det gjelder seksuelt misbruk er det tydelig at mange av disse kvinnene hadde opplevd forferdelige ting. De spurte også om hvordan og hvorfor man brukte kondomer. Neste gang jeg kom til seminaret hadde jeg kjøpt en stor eske med kondomer som jeg ga til kvinnene. Presten satt bakerst i lokalet, og det var tydelig at ingen av kvinnene ville erkjenne hva vi hadde snakket om forrige gang nå som presten var til stede. De tok imot kondomene, men det ble ingen spørsmål eller videre diskusjon, mest sannsynlig fordi presten var tilstede. Dette viser maktrelasjoner mellom kvinner og menn, og menns posisjon i leiren.

Erfaringen som engelsklærer og seminarleder i leiren ga meg verdifulle innblikk i institusjoner som eksisterer i leiren og et bredere nettverk. Jeg brukte både engelsktimene og seminarene til å samle data og å utvide nettverket mitt. I begge settingene utførte jeg strategiske valg som ville gagne datamaterialet mitt. Når jeg var engelsklærer fikk jeg elevene til å lage spå, som ovenfor nevnt. Den ene onsdagen jeg var sammen med kvinnegruppa hadde jeg et tabula-rasa prosjekt. Kvinnen skulle i fellesskap nevne institusjoner, personer og andre ting som hadde påvirket de til å bli den de er i dag. For å forklare brukte jeg meg selv som eksempel og viste hvordan samfunnet, familien, venner og utdanning og jobb hadde påvirket meg til og bli den jeg var i dag. Under hvert av punktene satt jeg opp hva jeg hadde lært og erfart og om det var positivt eller negativt. Når kvinnene i fellesskap skulle gjøre det samme merket jeg fort at de bare kopiert mitt tabula-rasa kart. Etter en diskusjon og direkte spørsmål fra meg kom det også frem

av kirken og livet i eksil hadde påvirket dem til å bli de personene de er i dag. Tabula-rasa prosjektet og spåen viste meg også hvordan det eksisterer en kollektiv dynamikk i leiren. Gruppedynamikken viser så tydelig hvordan gruppen eller klassen blir én enhet snarere enn individer i en gruppe. Dette kommer jeg nærmere tilbake til senere.

Intervjuer og innhenting av statistikk og rapporter

Avslutningsvis i feltarbeidet gikk jeg til en viss grad bort fra den deltakende observasjonen og samlet heller inn data ved hjelp av å intervju informantene mine og representanter fra organisatorene som var tilstede i leiren. Dette var tidkrevende fordi jeg aldri visste når jeg ville treffe informantene mine eller om de hadde tid til å gjennomføre intervjuene.

Jeg gjennomførte også tre gruppeintervjuer, ett med barn fra 11 til 14 år, ett med voksne fra 19 til 40 år, og ett med kvinnegruppa. I forkant av intervjuene hadde jeg laget en spørsmålsmal¹³. Jeg prøvde i størst mulig grad å la informantene styre hvilken vei intervjuene gikk og i minst mulig grad stille spørsmålene. Å intervju informantene er en viktig del av datainnsamling da det genererer direkte utsagn om temaer som er relevante for forskningen (Madden 2010). Intervjuene mine var ganske formelle fordi jeg stilte alle informantene mine de samme spørsmålene. Dette gjør det lett og sammenligne og analysere svarene, som vil bli gjort senere.

Jeg så også ut fra de innsamlede dataene mine at jeg hadde lite håndfaste data og rene faktaopplysninger. Derfor kontaktet jeg organisatorene og ba om rapporter og statistikk knyttet til Nyarugusu. Dette var til dels vellykket, men også her møtte jeg på holdningen om at dette var svært politisk sensitivt tema.

Siden jeg hadde tilbrakt liten tid i flyktingleiren på kvelden ba jeg mine to hovedinformanter om å skrive en ”dagbok” som jeg kunne få lese. Jeg ga de ark som var merket med de forskjellige datoene og klokkeslett. Hver time i en uke skrev de inn hva de hadde gjort og hvor de hadde vært. Hver dag ble avrundet med en oppsummering hvor de kunne skrive frie notater.

Språk

Det er mange forskjellige språk representert i Nyarugusu. Swahili, fransk og bembe var de mest talte språkene. En del av ungdommene og de som hadde hatt jobber i Kongo kunne også

¹³ Se appendiks to for spørsmål.

engelsk. Jeg har tidligere tilbrakt tid i Tanzania og kan derfor grunnleggende swahili. Dette gjorde at jeg kunne føre enkle dialoger med flyktingene og organisatorene, samt og forstå bruddstykker av dialoger eller temaer på samtaler. Min swahili er dessverre ikke så god at jeg kunne utføre intervjuer uten tolk. Mine to hovedinformanter, Toby og Jim, fungerte automatisk som tolker.

Toby er fra Zimbabwe og har vokst opp i Storbritannia. Han har gode språkkunnskaper og fungerte ofte som tolk når det var arrangementer (med donorer eller lignende) i leiren. Jeg ser det som en fordel å ha flyktinger som tolker, de kjente til miljøet og menneskene.

Viktigheten av å få informantene i tale, og å fortsette å la de tale er en viktig egenskap en antropolog bør inneha (Madden 2010). Under hele oppholdet i Nyarugusu anstrengte jeg meg for å danne mest mulig troverdige og naturlige relasjoner. Til tross for at språkbarrieren hele tiden lå som en utfordring følte jeg i stor grad at min tilstedeværelse ikke ble et hinder for diskusjoner eller frie samtaler.

Anonymisering

Alle personer i oppgaven er anonymisert. Som beskrevet ovenfor ble jeg daglig kontaktet av flyktinger i leiren som ville avtale tider hvor vi kunne diskuteres deres sak. Som oftest ble ikke disse avtalene noe av. Slik jeg oppfattet det var flyktingene opptatt av at deres historier skulle komme ut i verden, og at det skulle bedre deres situasjon. Ønsket om at verden skal se flyktingenes problematikk kan også sees som et ledd i en overlevelsesstrategi et håp om at verden skal se hvor vanskelig de har det og gjøre noe med det.

Før alle intervjuene mine informerte jeg om anonymiseringen. Det var lite reaksjoner på dette i intervjusettingen, både fra flyktingene og organisatorene. På avskjedsfesten min fikk jeg avskjedsbrev av mange av informantene mine, her skrev de ofte fullt navn, saksnummer hos UNHCR, telefonnummer og en beskjed om at jeg måtte ta saken deres videre. Når jeg samlet inn statistikk og rapporter fra organisatorene var de veldig opptatt av til hvilket formål det skulle brukes til. For å motta fra noen av organisasjonen måtte jeg bekrefte at dataene ikke ble misbrukt, og at de kun ville bli brukt i oppgaven. Mange av organisasjonene unnlot også å svare på henvendelser knyttet til intervjuer, statistikk og rapporter.

Til tross for at jeg har sett et behov fra mange av flyktingene til ikke å anonymisere har jeg allikevel gjort det gjennom hele oppgaven. Jeg har ikke et ønske om å trekke frem individer,

men heller prøve å gi en generell beskrivelse på bakgrunn av individer, både når det gjelder flyktingene og organisatorene. Min hensikt med dette forskningsprosjektet er å gi en økt innsikt i verdens flyktningproblematikk.

2. Historie

Tanzanias asylhistorie

Tanzania har gjennom historien hatt stor flykntingtilstrømming. På midten av 90-tallet var det tretten leirer i drift. I dag er det to flykntingleire igjen i Tanzania: Mtabila og Nyarugusu. De ligger begge i Kigoma regionen, nordvest i Tanzania. Til sammen er det 99 292 flykntinger i disse leirene (tall fra UNHCR, mai 2011). Hovedsakelig kommer flykntingene fra Burundi og Kongo. Mtabila har offisielt vært stengt siden 30. juni 2009, men det bor fremdeles ca. 37 000 flykntinger der.

I det følgende vil jeg gjennomgå Tanzanias asylpolitikk fra 1960-tallet og frem til i dag. Fra og ha en liberal asylpolitikk etter frigjøringen viser historien oss hvordan Tanzania har ført en gradvis strengere asylpolitikk. Dette er et viktig aspekt for å forstå hvorfor organisatorene i Nyarugusu fører en politikk som tyder på at de vil stenge leiren.

60-tallet, frigjøringen og en liberal asylpolitikk

Tanzanias geografiske plassering, med åtte naboland, og en liberal asylpolitikk har satt dem i en posisjon som et av de landene i verden med flest flykntinger gjennom historien.

Asylpolitikken har de siste 50 årene vært gjennom harde innstramminger og nye praksiser.

Tanzania har gradvis forandret seg fra å være liberal til å føre en streng asylpolitikk, i samsvar med resten av verden.

Julius Nyerere ble Tanzanias første president etter frigjøringen i 1962. Hans innføring av en sosialistisk politikk, *ujamaa*, innebar også en liberal asylpolitikk. Ujamaa kan oversettes med samhold eller fellesskap. Nyereres visjon var å avskaffe den kapitalistiske mentaliteten koloniherrne hadde innført. Gjennom nasjonalisering av banker og næringsliv og opprettelsen av kollektive ujamaa-landsbyer var idéen å samle folket til en felles innsats for landet.

Utdanning og jordbruk stod i fokus (Sommers 2001, Felleeson 2010). Med ujamaa-politikken fikk flykntingene tilgang på land og arbeid som et ledd for å nå de sosialistiske målene (Milner 2009).

Tidlig i mitt feltarbeid intervjuet jeg en ansatt i Tanganyika Christian Refugee Service (TCRS) i Dar Es Salaam. TCRS ble etablert før frigjøringen og er involvert i det som kalles *Old Settlements* (burundiere fra 1972 konflikten). Han hadde vært ansatt siden 1963 og fortalte med stolthet om tiden da Nyerere var president. ”Wageni wa kazi is now just refugees” Wageni wa kazi er swahili og betyr gjester som arbeider. Emmanuel fortalte om dagens asylpolitikk. Om problemene ved den sittende regjeringens krav om repatriering av flyktingene. Han sa at 80 % av flyktingene ikke vil returnere hjem, og rettet seg selv og sa at 80 % av tanzanianerne vil til USA eller Canada. Emmanuel belyser med det utsagnet et essensielt dilemma i asylpolitikken og i dette forskningsmaterialet.

Det finnes to typer flyktinger; de som kommer fra selvstendige land og de som kommer som et resultat av en frigjøringskamp (national liberation). Disse forskjellige kategoriene ble strategisk brukt i Tanzania innenriks og utenrikspolitikk (Milner 2009).

Tanzania brukte flyktinger for å sikre seg økonomisk vekst i rurale områder. Felleson (2003) belyser flyktingenes plass i Tanzanias femårs plan fra 64–69, hvor de ble brukt som strategiske brikker. Flyktingene ble plassert i settlements (det som ovenfor er omtalt som Old Settlements) hvor de fikk tildelt sitt eget landområde og arbeidstillatelse. Plasseringen av flyktingene var nøye planlagt. De ble plassert i rurale regioner som hadde lav økonomisk aktivitet. Nyerere vektla selvstendighet og arbeidskraft som to viktige faktorer for flyktinger i Tanzania. På veien mot å bli selvstendige (skattebetalere) mottok flyktingene hjelp fra eksterne donorer. En tripartit¹⁴ avtale ble inngått mellom UNHCR, TCRS og Tanzania. Denne avtalen sikret at Tanzania hadde minimale kostnader med å utvikle sine rurale områder, som nå var bebodd av flyktinger. Som en konsekvens av denne tripartit avtalen økte antall settlements. Mellom 1963 og 1979 ble det etablert 13 settlements, noe som utgjorde et antall på ca. 182 000 flyktinger. Politikk som ble ført ovenfor flyktinger fra selvstendige land viser hvordan Nyerere sin styrket innenrikspolitikk og utvikling ved hjelp av flyktinger (Milner 2009).

Flyktinger som kom fra for eksempel Sør-Afrika og Mosambik og kjempet en frigjøringskamp ble et ledd i Nyereres utenrikspolitikk. Ved å fokuserte på individenes rettigheter til å oppholde seg i landet snarere enn potensielt negative konsekvensen det brakte med seg etablerte Nyrere

¹⁴ Tripartit er en sammensetning av tre forskjellige parter som jobber mot samme mål. I dag er den en tripartit mellom regjeringen i Tanzania, regjeringen i Kongo og UNHCR. Disse jobber alle for at flyktingene skal repatriere tilbake til Kongo.

sterke bånd med internasjonale organisasjoner og styrket sin ujamaa-politikk (Milner 2009). I denne perioden var fokuset annerledes enn i dag. Disse bosettingene hadde som hensikt å integrere flyktingene i Tanzania, snarere enn å repatriere dem som er dagens politikk. Situasjonen med flyktingleire i motsetning til settlements viser tydelig hvordan dagens politikk ikke vektlegger selvstendighet, arbeid og integrering, men heller repatriering.

1980-tallet, økonomisk krise og strengere asylpolitikk

Som en rekke andre afrikanske land opplevde Tanzania dårlige økonomiske tider på 1980-tallet. Nyerere forsøkte i det lengste å videreføre sin sosialistiske ujamaa politikk, og viste motstand mot IMF og verdensbanken mulige støtte grunnet kondisjonaliteten en slik støtte medførte. Etter hvert ble det gjort et forsøk på å opprettholde Nyereres politikk, samtidig som landet mottok støtte fra IMF og Verdensbanken. Forsøket var mislykket og Nyerere valgte å gå av som president i 1985 (Milner 2009).

1. november 1985 ble Ali Hassan Mwinyi valgt til president. Seks måneder senere innførte han Economy Recovery Program (ERP) i håp om at den økonomiske situasjonen skulle bedres. Dette resulterte i støtte fra IMF og Verdensbanken og som en konsekvens av dette programmet ble Nyereres sosialistiske ujamaa politikk mindre og mindre gjeldende. Utdanning, helse og tilgang til rent vann ble nedprioritert. Disse politiske endringene var også merkbare i flyktingenes settlements. Før hadde det vært fokus på at flyktingene skulle bli selvstendige og etter hvert betale skatt, tilbake skulle de få offentlige goder, i likhet med andre skattebetalere. Da den økonomiske krisen inntraff hadde Tanzania problemer med å bistå sine ”egne” innbyggere, og flyktingene ble dermed nedprioritert. Holdningene ovenfor flyktingene forandret seg, de ble sett på som en byrde. Internt fokuserte regjeringen på sosial økonomiske, politiske og kulturelle aspekter ved flyktingenes tilstedeværelse. Eksternt ble det kommunisert et ønske om mer hjelp fra det internasjonale samfunnet. Et ønske om å dele ansvaret. I 1990 gikk Mwinyi til valg på at flyktingpolitikken skulle bli strengere og at flyktingene fra Burundi og Rwanda skulle returneres (Milner 2009).

90-tallet og krisen i Rwanda, Burundi og Kongo

På midten av 90 tallet kom nesten en million flyktninger fra Burundi, Rwanda og Kongo til Tanzania (Milner 2009). Politikken hadde forandret seg og flyktningene ble plassert i flyktningleire. Folkemordet i Rwanda førte til en enorm flyktningtilstrømming over en kort tidsperiode, og bare mellom 28. og 29. april 1994 kom det ca. 250 000 flyktninger.

Urolighetene i det østlige Kongo hvor tidligere gjerningsmenn fra folkemordet var blandet med flyktningene og lokalbefolkningen både i og utenfor flyktningleire, gjorde situasjonen ustabil. Tilstrømmingen av flyktninger førte til en noe betent situasjon med lokalbefolkningen som observerte at store deler av skogen og landområdet ble ødelagt av flyktningene samtidig som de fryktet for sin egen sikkerhet. Skogen ble hugget ned for å sikre ved og kriminaliteten i områder hvor flyktningleire var blitt etablert økte (Milner 2009).

Under mitt eget feltarbeid ble denne argumentasjonen også brukt for å vise de negative konsekvensene ved flyktnings tilstedeværelse. Som en konsekvens av dette strammet Tanzania inn sin 'åpne dør' asylpolitikk. 31. mars 1995 ble grensene til Burundi stengt, og i desember 1996 ble alle rwandiske flyktninger bedt om å forlate landet innen året var omme. Rwanderne prøvde å unngå repatrieringen. 35 000 av de flyktet videre inn i Tanzania, men ble etter et par dager stoppet av den tanzanianske hæren. Sammen med 200 000 andre flyktninger ble de truet ut av landet samtidig som flyktningleirene ble stengt. Det internasjonale samfunnet reagerte sterkt på den tvungne repatrieringen og ga Tanzania sterk kritikk (Milner 2009).

Uten å gå for dypt inn i den politiske analysen av asylinnstrømmingen vil jeg trekke frem hovedmomentene i forhold til hvorfor politikken ble strengere. Tanzania politiske forandring trekkes frem som én av hovedgrunnene. Fra Nyereres oppfatning om flyktninger som en positiv faktor til Myinyis gradvise strengere og strengere asylpolitikk. Dette kom som en konsekvens, som nevnt ovenfor, av den økonomiske krisen, men også som en forandring i innenrikspolitikken. I denne perioden innførte Tanzania et flerpartisystem. Med flerpartisystemet kom en annen utenrikspolitikk, som fokuserte på å opprettholde gode relasjoner med nabolandene heller enn å beskytte individer (Milner 2009). Det store antallet av flyktninger som kom fra Rwanda, ødeleggelser av naturen, nedhugging av skog og ryktene som tilsa at det ikke bare var flyktninger som bodde i leirene, men også gjerningsmenn fra folkemordet påvirket avgjørelsene om og stadig stramme inn asylpolitikken. Med flyktningene kom det også penger og mat fra det internasjonale samfunnet til flyktningene. Dette utfordret prisnivået på lokale varer, noe som førte til lavere inntekter for lokalbefolkningen.

Konsekvensene ble at Tanzania i større og større grad oppfordret til repatriering av de som var i Tanzania og ekskludering av de som ønsket å komme, snarere enn lokal integrering, som det tidligere hadde vært fokus på (Milner 2009, Felleson 2003).

Slutten av 90-tallet og 00-tallet, flere flyktninger og stadig strengere asylpolitikk

Til tross for innstramminger og utvisninger fortsatte tilstrømmingen. Dette førte til at Tanzania krevde at alle flyktningene som befant seg i Tanzania måtte oppholde seg i flyktningleire for å sikre sikkerhetssituasjonen til de lokale tanzanianerne. Hvilket resulterte i overfylte flyktningleire og matmangel. Kriminaliteten økte og Tanzania bestemte at flyktningene bare kunne bevege seg fire kilometer utenfor leiren. Dette reglementet førte til at flyktningene ikke kunne arbeide i nærliggende byer og at kontakten mellom lokale og flyktninger ble minimal. Som vi skal se senere i analysen er dette en av reglene som fører til en maktasymmetri i Nyarugusu.

I slutten av 2001 hadde flyktningpopulasjonen igjen økt og Tanzania bekymret seg for flyktningenes lange tid i eksil og brukte strategiske virkemidler for å fremme repatriering som den eneste løsningen. Dette vakte oppsikt siden UNHCRs representanter ikke anså deler av Burundi som trygt og dermed ikke anså repatriering som en varig løsning. UNHCRs rolle og strategiske valg for varige løsninger blir grundig forklart og drøftet senere.

Mange av innstrammingerne Tanzania har gjort kommer som en konsekvens av økonomiske utfordringer, store antall flyktninger og negative faktorer ved deres tilstedeværelse. Det neste avsnittet vil gi et innblikk i både fordeler og ulemper ved flyktingers tilstedeværelse.

Ulemper og fordeler ved flyktningenes tilstedeværelse

Mange av ulempene ved flyktningenes tilstedeværelse har alt blitt nevnt i den grad at Tanzania forsvarer sine innstramminger i asylpolitikken med disse negative faktorene. Sikkerhet og ødeleggelse av naturen har gått igjen som to av hovedargumentene for å innføre strengere asylpolitikk. En undersøkelse gjort for presidentens kontor i 1997 viser fordeler og ulemper ved flyktingers tilstedeværelse. De positive konsekvensene er at det med flyktninger kommer internasjonale hjelpeorganisasjoner som skaper arbeidsplasser til lokale og internasjonale i en region som ellers ikke ville vært prioritert. Som en konsekvens av arbeidsplasser blir det en

bedre økonomi. Oppbygging av flyktningleire skaper bedre infrastruktur og større varetilgang. Sykehus og skoler bygges og sanitære anlegg dannes. De negative konsekvensene av flyktningers tilstedeværelse som ble nevnt i undersøkelsen var deres negative påvirkning på alle de positive årsakene (Milner 2009).

Vi har gjennom asylhistorien til Tanzania sett at Nyerere så på flyktingene som en økonomisk ressurs. Med presidentbyttet ble det strengere og strengere og flere og flere regler for flyktingene å forholde seg til. Dagens flyktinger i Tanzania sees på som en trussel mot nasjonalstaten og dens sikkerhet.

Kongos historie

Kongos historie er lang og kompleks. I det følgende ønsker jeg å gi en gjennomgang av Kongos kriger fra 1994 og frem til i dag. Dette anser jeg som sentralt for å kunne belyse noen av de historiske årsakene som har medført at mine informanter nå befinner seg i Tanzania og ikke i Kongo som regnes som deres hjemland. Hovedpoenget med denne historieboken er altså å få en bedre forståelse for hva som har forårsaket at ca. 63 000 flyktinger fra Kongo nå bor midlertidig i Tanzania. Hensikten er ikke å gå i dybden på de historiske problemstillingene eller det analytiske verktøyet av fremstillingen. Ettersom Kongos historie er preget av krigføring og konflikter har jeg valgt å dele inn denne redegjørelsen etter ulike konfliktperioder, for enklere å holde oversikten.

Den første krigen

I 1994 ble nesten en million hutuer utryddet som konsekvens av folkemordet i Rwanda. FN var tilstede i Kongo og flyttet store deler av styrkene sin til Rwanda for å sikre humanitære behov. USA og deler av Vesten nektet å innse alvorligheten av problemene i Rwanda og kalte det borgerkrig snarere enn folkemord, noe som gjorde FNs rolle udefinert (Carayannis 2003:238, Turner 2007:154, Stearn 2011:24). Styrken ble kalt Operation Turquoise. (Operation Turquoise gjorde noe ganske annet enn hva deres mandat tilsa (å være nøytrale) når de lot Hutu militsaen kalt Interahamwe, the defeated Forces Armées Rwandaises (FAR) og politikere sammen med mengder av sivile rwandere slippe over grensen til Kongo (Carayannis 2003)). Felleson (2003:46) skriver at resultatet av Operation Turquoise ble alt annet enn forventet, han omtaler det som en politisk katastrofe. Ca. en million sivile, politiske aktive og militante rwandere kom

til det østlige Kongo, både med og uten våpen. Det ble etablert flyktningleire i regi av UNHCR. Disse leirene ble brukt som base for å skape en motstandsbevegelse mot det nye tutsi regimet i Rwanda (Carayannis 2003). UNHCRs innsikt i problematikken blir skarpt kritisert av Turner (2007:156).

Befolkningsveksten i Øst Kongo forandret den etniske situasjonen i Nord- og Sør-Kivu. Mobutu, Kongos president, regjeringen, lokale kongolesiske politikere og administratorer sammen med kongolesiske militære offiserer dannet en felles fiende: den etniske gruppen banyamulenge. Banyamulenge er en kongolesisk tutsi gruppe som levde i Sør-Kivu¹⁵. (Carayannis 2003, Turner 2007).

Det er mange etniske grupper representert i Nyarugusu. Det var lite fokus på etnisitet og flyktningene kommuniserte tilhørighet med nasjonaliteten snarere enn etnisitet. Det fantes ett unntak, banyamulenge. Jeg husker en dag jeg var på markedet sammen med Jim. En mann oppsøkte meg. Han sa ingenting så jeg måtte starte samtalen, og lurte på hvem han var. ”Jeg er Banyamulenge”. Hele familien hans hadde blitt drept av MajiMaji¹⁶. ”Faren min var en rik mann, han hadde over 200 kyr. Nå har jeg ingenting” Jeg spurte om han ville reise tilbake til Kongo ”Jeg kan reise hvor som helst i hele verden, men ikke Kongo” Han ga meg e-postadressen sin og gikk.

I 1996 nådde denne hetsingen en krisetopp og truet med å utvise alle banyamulengene fra landet. Denne trusselen mot kongolesiske tutsier ble brukt av rwanderne for å legitimere deres innmarsj i Kongo. Samtidig krevde til stadighet Rwanda at det internasjonale samfunnet måtte avvæpne det rwandiske folket i flyktningleirene i Kongo, uten hell. Rwanda truet med at om ikke det internasjonale samfunnet tok ansvar med avvæpningen måtte Rwanda gjøre det selv (Carayannis 2003).

I september 1996 gikk Rwanda til angrep på flyktningleirene med mål om å fjerne Interhamwe/ex-FAR, og for å vise motstand mot det hutu-sympatiserende Mobutu regjeringen i Kongo. Dette resulterte i en ødeleggelse av basen til Interhamwe/ex FAR og at store deler av de

¹⁵ Kisangani og Bobb skriver i *Historical Dictionary of the Democratic Republic of the Congo* (2010) at banyamulenge egentlig stammer fra Rwanda, men at de oppstod i Sør Kivu i 1976.

¹⁶ MaiMai stammer fra ordet maji som betyr vann på swahili. Rebelgruppene trodde på magi og brukte ”charms” som de mente ga beskyttelse. I sin krigføring brukte de spyd, pil og bue og våpen. Før sine angrep ropte de: ”Mulele Mai Mulele” som betyr kulene er vann, kulene er vann (Kisangani og Bobb 2010:328). Mange av mine informanter omtale også MaiMai regimet som Maji Maji.

sivile rwanderne kunne returnere tilbake til Rwanda. Men det resulterte også i det som omtales som den første Kongo krigen (Carayannis 2003).

Uganda, Angola og Rwanda etablerte tropper i Kongo på denne tiden, med et felles mål om å svekke opprørsstyrkene som truet deres land fra baser i Kongo. Uganda og Rwanda støttet Laurent Kabilas motstandsgruppe mot Mobutu, Alliance des Forces Démocratiques pour la Libération du Congo (AFDL). Laurent Kabila fungerte som en talsmann og holdt kontakten med det internasjonale samfunnet som også ville kvitte seg med Mobutu. Mobutu søkte støtte fra Afrika og Europa. Fra Afrika fikk han støtte fra UNITA (angolske styrker som kjempet for frigjøringen av Angola, National Union for the Total Independence of Angola) og fra Europa fikk Mobutu støtte fra den franske regjeringen. I slutten av 1996 var Mobutu styrkene i full gang med sin krigføring i form av slaktning, voldtekt og dreping av sivile kongolesere. Mobutu fikk prostatakraft og søkte eksil i Marokko, men døde kort tid etter. Dette førte til at motstandsbevegelsen lett kunne marsjere gjennom Kongo og rett inn i Kinshasa uten motstand (Turner 2007, Carayannis 2003).

29. mai 1997 ble Laurent-Désiré Kabila president. Han hadde ikke militær støtte av andre enn barnesoldatene som ble kalt kadogo¹⁷. Kabila gjennomførte ”god” politikk og fikk støtte av folket med for eksempel å mobilisere for lokale valg av guvernører i byer og redusering av inflasjonen. Politikere og den økonomiske eliten var mer skeptiske. Statsstrukturen til Kongo hadde ikke vært dårligere siden 1960-tallet. Kabila gjennomførte en sterk diktatorisk politikk og avviste all form for politisk deltakelse (bortsett fra sitt eget AFDL) og NGO-samarbeid. Kabila utviklet med tiden et dårlig forhold til FN og alle som hadde kjempet for å få han til makten, og å avskaffe Mobutu. Kabila lykkes heller ikke med grensepolitikken og den anspente situasjonen i Øst-Kongo der Rwanda, Uganda og Angola fremdeles hadde makten. I stedet for å kjempe for de som hadde fått han til makten, barnesoldatene kadogos og den etniske gruppen banyamulenge, startet Kabila FAC, the Force Armée Congolaise. Konsekvensen var at barnesoldatene og Banyamulengene ble upopulære. Barnesoldatene ble upopulære på grunn av deres vilkårlige dreping av sivile og den etniske gruppen banyamulenge ble assosiert med rwandiske tutsier (Carayannis 2003).

¹⁷ Kadogo kommer fra språket swahili og betyr liten.

Den andre krigen

Sommeren 1998 var det mange klare indikasjoner på at relasjonen mellom Kabila og Rwanda var bygget på mistillit. 27 juli ble militante grupper fra Rwanda bedt om å forlate Kongo. 2. august brøt en ny krig ut da to av de største gruppene av den nye kongolesiske hæren (som holdt til i Øst-Kongo) nektet å adlyde ordre fra Kabila og fikk støtte av troppene fra Rwanda som på nytt krysset grensen til Kongo for å være med å kjempe kampen mot Kabila. I Kinshasa nektet kongolesiske tutsier (FAC-soldater) å legge ned våpen og ble angrepet av kongolesere med annen etnisk tilhørighet. De fleste av tutsiene ble drept og krisen spredde seg til hele Kongo. 4 august fløy rwandiske og ugandiske soldater til Kitona i Vest-Kongo hvor 10-15 000 tidligere Mobutu soldater ble ”omskolert”. Disse soldatene knyttet seg til den ugandiske og rwandiske hæren og marsjerte mot Kinshasa (Carayannis 2003).

I sterk kontrast med den første krigen skiftet Angola side 23. august og støttet Kabila. De angrep de rwandiske og ugandiske styrkene i Vest-Kongo og overvant dem. Hadde ikke de angolske styrkene deltatt hadde krigen mest sannsynlig vært over etter to uker. Nå hadde Kabila og Angola kontroll i vest og Rwanda og Uganda i øst. Zimbabwe og president Mugabe støttet også Kabila og Angola. Grunnen til at Angola plutselig skiftet side i krigføringen er debattert, men Carayannis (2003) peker på avtalen UNITA hadde gjort med anti-Kabila supporterne. I denne perioden ble Zimbabwe, Angola og Namibia med i krigen sammen med Kabila. Mugabe var leder i SADC (Southern African Development Community) og sikret en ”paraply” for landets militante inngriper. De neste årene ble Kongo et område for en regional krig med globale dimensjoner. Kinsasha og Kabila fikk støtte av Angola (i form av deltagelse fra UNITA (Kisangani og Bobb 2010:28)), Zimbabwe (i form av soldater, tilbake fikk Zimbabwe tilgang til diamanter i Kongo (Kisangani og Bobb 2010:555)), Namibia (i form av gjensidig støtte, (Kongo hjalp Namibia med frigjøringen fra apartheidregimet i Sør-Afrika), sendte også soldater (Kisangani og Bobb 2010:385)), Sudan (i form av politisk støtte og soldater (Kisangani og Bobb 2010:494)) og Tsjad (i form av soldater (Kisangani og Bobb 2010:70)), mens motstanderne var Rwanda (som forklarte sin tilstedeværelse i Kongo med at de kjempet for utlevering av rwandere som hadde vært med på folkemordet i Rwanda i 1994 og at de ville forhindre nye uroligheter (Kisangani og Bobb 2010:463-4)) og Uganda (i form av støtte til RCD). Uganda har også blitt beskyldt for å ha drevet med ulovlig handel fra Kongo (Kisangani og Bobb 2010:518)(og til dels Burundi og Libya).

Kabila mobiliserte der han kunne, og fikk med seg maimai geriljaen i Øst-Kongo. MaiMai militsen hadde tidligere kjempet mot Kabila, men ble tildelt våpen og fikk viktige verv i FAC. Mine informanter omtaler i mange av intervjuene jeg gjorde at maimai militsen var de som truet deres liv og førte til at de nå lever i eksil i Tanzania.

Penny (34), en av mine informanter, fortalte meg om hvorfor hun nå lever i Tanzania. Hennes historie viser godt hvordan sivile personer opplevde krigen. Hun fortalte meg at hennes manns far hadde to koner. Moren til Pennys mann var banyamulenge. Før krigen brøt ut fordelte faren ut arven til barna sine. Penny fortalte at mannen hennes klarte å investere, og at familien hadde et godt liv. De andre sløste bort pengene og begynte å mistenke at faren hadde favorisert Pennys mann. Når krigen brøt ut ble en av brødrene til Pennys mann med i maimai. Etter en liten stund kom en væpnet maimai gruppe til Pennys hus og begynte å banke de opp. Familien flyktet til Tanzania i 1996. Moren og søsteren til Penny ble værende igjen i Kongo. I 1997 da Kabila hadde blitt president, vendte de tilbake til hva de trodde var et fredfullt land. Penny fortalte at maimai gruppen hadde trukket seg tilbake. Mannen til Penny startet med å selge bensin. I 1998 brøt den andre Kongo krigen ut. Penny fortsatte å fortelle om sine grusomme opplevelser i Bokavo, en by i Øst-Kongo.

Maimai gruppen kom tilbake til familien til Penny. De voldtok Penny mens hun var gravid med tvillinger. Tvillingene døde og Penny har ikke klart å få barn siden den gang. De banket opp mannen hennes og forlot han med store skader, han har arr den dag i dag. Huset ble robbet for alt av verdi. De flyktet på nytt til Tanzania og har siden bodd i Nyarugusu flyktingleir.

I prinsippet kunne Kongo blitt delt i to, Øst- og Vest-Kongo, siden de to krigførende gruppene hadde så sterk tilhørighet og makt i hver sin ende av landet. En sterk kongolesisk identitet hindret dette. Situasjonen var fastlåst (Carayannis 2003).

Løsningen på den fastlåste situasjonen ble Lusaka Agreement. Utfallet av denne avtalen var at alle parter skulle legge ned våpen og de såkalt negative styrkene (Rwanda og Uganda) skulle trekke seg ut av landet. Avtalen førte også med seg ”Inter-Congolese Dialogue” som ble ledet av Botswanas tidligere president Sir Keutumile Masire. Alle parter ble invitert til å diskutere Kongos fremtid. MaiMai militsen ble verken inkludert i Lusaka avtalen eller invitert til dialogen, noe som førte til grusomme konsekvenser, da de fortsatt sin brutale krigføring i Øst-Kongo (Carayannis 2003, Turner 2007).

30. november 1999 ble FNs MONUC (Mission de l'Organisation des Nations Unies en République Democratique du Congo) etablert av sikkerhetsårsaker i Kongo, de hadde ikke tillatelse til å bruke makt for å få grupper til å legge ned våpnene sine. I ettertid har MONUC fått kritikk for å ha alt for små styrker tilstede i Kongo. 28. juli 2003 ble FN styrkene på nytt forsterket og fikk nye mandater. Kabila selv nektet å samarbeide med alle, til og med FN.

I januar 2001 tok Joseph Kabila over presidentrollen etter mordet på faren Laurent Kabila. Den nye presidenten som fremdeles bar navnet Kabila deltok endelig i en nasjonal dialog som fant sted i Sun City i Sør-Afrika i februar 2001. Her ble det foreslått en maktfordeling hvor Kabila skulle forsette å være president og MLC lederen (Mouvement pour la Libération du Congo) Jean-Pierre Bemba skulle bli statsminister, avtalen ble signert, men ikke godkjent.

Perioden som fulgte var preget av avtaleskriving og koalisjoner som egentlig ikke bar noen vei. Både de rwandiske og ugandiske troppene trakk seg ut av Kongo med en avtale om at de som hadde deltatt i folkemordet i Rwanda skulle bli utlevert til Rwanda. Rwanda og Ugandas uttrekkelse skapte et vakum i Øst-Kongo. Resultatet ble en økende krigføring av skjulte aktivister i regionen. I juli 2003 ble det på nytt skrevet en avtale i Sør-Afrika. Kabila fortsatte som president sammen med representanter for væpnede og ikke væpnede grupper. Den nye kongolesiske regjeringen bestod av Kabila og fire visepresidenter fra to av de største rebellgruppene, opposisjonen og sivilsamfunnet (Carayannis 2003).

Den tredje krigen

Etter signeringen av Lusaka avtalen fortsetter krigføringen i Øst-Kongo. Provinsene Sør- og Nord-Kivu sammen med Ituri blir sterkt rammet. Det som her refereres til som den tredje krigen omhandler kun Øst-Kongo og overlapper med noen av de historiske momentene over. Siden mange av mine informanter kommer fra nettopp disse områdene og har fortalt meg om forferdelige historier som skjedde i disse delene av landet, ser jeg det hensiktsmessig å gå mer i dybden på denne krigen.

Kampene som har utspilt seg i øst har vært mellom maimai/Interahamwe/ex –FAR mot de rwandesiske RCD/Goma styrkene (Rassemblement Congolais pour la Démocratie, en gruppe med kongolesiske politikere som både hadde tidligere tilhørighet med anti Mobutu og anti-Kabila-politikk). Maimai styrkene har aldri godtatt våpenhvile og har argumentert med at så lenge de rwandiske styrkene er til stede vil de krige mot dem. Rwandas politiske mål med

tilstedeværelsen i Kongo har hele tiden vært kravet om å få utlevert gjerningsmennene bak folkemordet i Rwanda, samt å ha kontroll over østlige Kongo for å beskytte seg mot fremtidige opprør. Dette har de gjennomført ved å stasjonere sine tropper i RCD-styrkene, men også gjennom å påvirke økonomien i området. Rwanda styrte også store deler av telefonnettverket og innførte sin egen valuta. Styringen av de rwandiske styrkene skjedde fra Rwanda og de var sterkt knyttet til internasjonale kriminelle nettverk som var involvert i smugling av våpen, diamanter, koltan og falsk valuta (Carayannis 2003).

I 2002 mobiliserte den etniske gruppen Banyamulenge i Sør-Kivu mot de rwandiske styrkene og RCD. Grunnen til dette var at de ikke ville bli forbundet med de rwandiske styrkene. Deres mål var å bli akseptert som kongolesiske tutsier. De følte også at de ikke fikk nok beskyttelse av Rwanda og RCD når de selv ble angrepet av kongolesere som oppfattet alle tutsier som rwandere. Ved å mobilisere til motstand mot Rwanda/RCD klarte banyamulengene å få slutt på sammenligningene som hadde eksistert mellom Banyamulenge samfunnet og maimai gruppene. Et annet utfall var også at de klarte å utforme en allianse mellom banyamulengene og den etniske gruppen bembe¹⁸. Dette ble sett på som en farlig provokasjon av rwanderne og RCD som mobiliserte en massiv kampanje mot de i midten av 2002.

I Nord-Kivu og Ituri har konflikten handlet om rettigheter til land og ressurser. Ugandas strategi for politisk kontroll over de nordlige områdene i Kongo har handlet om å monopolisere bruken av mekanisert militante grupper og treningen av kongolesiske styrker som MLC (Mouvement de libération du Congo, en anti-Kabila gruppe) og RCD. Uganda har vært lite tilstede i direkte krigføring (Carayannis 2003, Turner 2007).

Avslutningsvis vil jeg gjenfortelle den grusomme historien til et brødrepar (26 år og 21 år) som jeg ble kjent med under feltarbeidet. De er opprinnelig burundiere men ble født i Sør-Kivu i Uvira. Foreldrene deres flyktet fra folkemordet i Burundi i 1972 til Kongo. De bodde aldri i flyktningleire i Kongo, men sammen med kongolesere. Brødrene fortalte meg at også dere foreldre hadde hatt mye med UNHCR å gjøre og at de stadig fikk mat av dem. Faren ble drept av kongolesere i 1996 fordi de trodde han var en rebell fra Burundi og at han hadde et forhold til noen av de som hadde vært med på folkemordet. I 1997 flyktet brødrene, moren, en søster og en bror til Lemera i Kongo. Her bodde de også sammen med vanlige kongolesere, men mottok

¹⁸ Bembe var den etniske gruppen som var størst representert i Nyarugusu.

ikke hjelp fra UNHCR, da det ikke var hjelp tilgjengelig. De fortalte at livet i Lemera var vanskelig. De fikk problemer med kongoleserne og ble bedt om å flytte fordi de ikke var ekte kongolesere. I 2002 kom det noen til huset deres. De voldtok søsteren og moren. Deres eldre bror prøvde å hjelpe moren. De drepte han. Også moren og søsteren ble drept.

Brødrene flyktet til Fizz. Der fant de noen venner som de bodde sammen med. I 2004 fikk de på nytt uventet besøk i sitt hjem. De truet med å kaste en bombe på huset vårt fordi de ikke kunne snakke deres språk. Brødrene flyktet til Tanzania hvor de først var i Logofu (flyktningleir). Logofu ble stengt og brødrene ble flyttet til Nyarugusu.

Brødrene uttrykte stadig frykt for fremtiden. UNHCR mener de bør repatriere til Burundi, men de har aldri vært der og har ingenting å returnere tilbake til. De har en bestefar i Burundi, men de vet ikke hvor han bor.

Dagens situasjon

UNHCR (Smith) skrev 20. januar 2012 om dagens situasjon i Kongo, "*More than 100 000 flee fresh violence in eastern Congo since November*".¹⁹ De skriver at 35 000 kongolesere måtte flykte fra sine landsbyer i det østlige Kongo som konsekvens av kamper mellom militante grupper. 22 mennesker er rapportert døde og siden november har så mange som 70 000 mennesker blitt tvunget til å forlate hjemmene sine. UNHCR uttrykker bekymring over situasjonen og skriver videre at ofrene er interne flyktninger, men at om uroligheten ikke roer seg ned vil folk bli tvunget til å krysse grensene.

¹⁹ <http://www.unhcr.org/4f1978d36.html>

3. Stedet og aktørene

Dette kapitlet vil fungere som en introduksjon til feltet og aktørene. Hensikten med kapitlet er å presentere leseren for stedet jeg har gjort feltarbeid og aktørene som er relevante senere i dette forskningsmaterialet. Flyktningleire er for de fleste ukjente steder. Jeg ser det derfor hensiktsmessig å ha en grundig beskrivelse av stedet og aktørene.

Nyarugusu Refugee Camp

Nyarugusu Refugee Camp ligger ca. tre timer fra grensen til Kongo, mellom byene Kasulu og Kibondo. Leiren er 52 kvadratkilometer stor, og grenser til bushlandskap i alle retninger. Da jeg gjennomførte feltarbeidet bodde det ca. 63 000 flyktninger i leiren. Den helt klart største majoriteten er fra Kongo, men også land som Uganda, Burundi, Rwanda, Zimbabwe og Sudan er representert. Den største etniske gruppen presentert i leiren er bembe. Jeg var på forhånd forberedt på ulike etniske grupperinger da jeg har lest og erfart det fra andre steder i Afrika. I Nyarugusu derimot opplevde jeg sjelden at etnisitet ble kommunisert. Andrew Apter (2012) påpeker i en artikkel om kongolesiske flyktninger i Zambia at sosiale systemer (etnisiteter) i det sentral Afrika har mye felles. Derfor kan etnisitetene sees på som lokale versjoner av hverandre som alle har en felles historisk forankring. Som ovenfor nevnt og vist var det lite fokus på etnisitet til tross for at det var mange forskjellige etnisiteter representert. Det eneste unntaket er, som vist i historiekapitlet, banyamulenge.

I det følgende avsnittet vil jeg fokusere på Nyarugusu som et fysisk sted og skildre min opplevelse av leiren. Men Nyarugusu er også mer enn et fysisk sted. Kongolesernes tilstedeværelse i Tanzania kan på mange måter sammenlignes med en suverent ”rom” dannet av organisatorene tilstede i leiren. Betraktinger om andre tilnæringsmåter til sted og flyktningleire vil bli viet plass avslutningsvis i dette kapitlet.

Første møte med Nyarugusu

Jeg husker godt det første møtet med Nyarugusu. Vi kjørte av hovedveien og ca. en mil inn i skogen. Landskapet forandret seg. Noen steder kunne man se bananplanter fra gamle

bosettinger, mens andre steder var det tett skog. Vi kjørte på en smal, tørr og hullete grusvei. Vi passerte mennesker, de fleste syklet. En mann på sykkel med fire bruskkasser festa til sykkelen, og en kvinne som bar ved på hodet. De enset ikke bilen, annet enn at de lukket øynene og snudde seg bort fra bilen og støvet.

Biler som skulle entre Nyarugusu ble stoppet av en sikkerhetsvakt som stod ved en taubom. Sjøføren måtte fylle inn informasjon om organisasjonen, tid og registreringsnummer i en sliten bok hvor sidene var sterkt preget av støvet. Noen ganger måtte du skrive i boka, andre ganger tok de ned tausperringen og vinket deg forbi. Det hele virket noe tilfeldig.

Jeg var forberedt på å se ekstrem fattigdom, og en leir bestående av telt. Men synet som møtte meg første gang jeg entret flyktningleiren var på sett og vis vakkert. Alt var brunt og grønt, i forskjellige nyanser. Husene var laget av leire og takene av strå. Trestammene var brune med nedstøvete blader. Det fantes minimalt med ting som ikke opprinnelig hører til i naturen. Vi kjørte inn i leiren i en firehjulstrekket sammen med en japansk donor som også skulle besøke leiren for første gang. Det første jeg så av leiren var åtte store telt. I utgangspunktet hvite, men også de var blitt farget av alt støvet. Det var en fargesjattering fra mørk brun nederst til hvit et par meter opp på teltveggen. Det var matlagrene. Her inne lå det tonnevis med mat, stablet i store hauger. Det var 50 kilo mat i hver pose, merket USAID eller UKAID. Ett telt med maismel, ett med bønner eller erter, ett med soyamel, ett med olje, ett med salt og såpe.

Det myldret av mennesker over alt. Det var satt opp noen skyggetak, og under dem satt kvinner og menn, barn og gamle. Det var geiter og høner som forsterket følelsen av kaos. Denne dagen var det matutlevering. Kvinner satt i skyggen og veide og helte maismelet frem og tilbake i forskjellige bøtter og poser. Det fordeltes jevnt. Maten de fikk skulle vare i to uker og må grundig rasjoneres for at det skal vare til neste matutlevering.

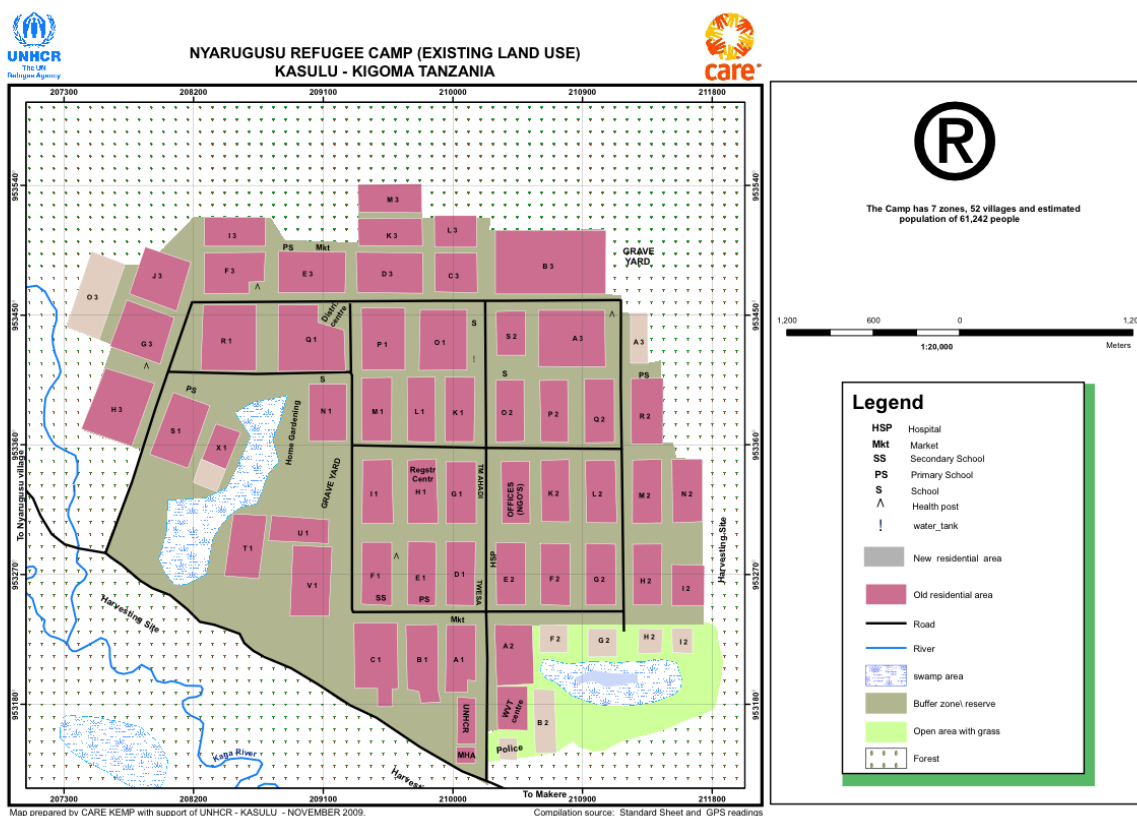
I utgangspunktet var alt brunt og grønt. Leira som utgjør store deler av leiren hadde et mørkt brunt-rødt skjær. Bladene var grønne. Menneskene var ikledd fargesterke kangaer²⁰, t-skjorter og hadde plastikkbøtter som brøt med de naturlige omgivelsene. Det var varmt, sola skinte fra blå himmel, men leiren ligger relativt høyt over havet, ca. 1400 meter, så temperaturen var behagelig.

²⁰ Kanga er et tradisjonelt tøyestykke som brukes i store deler av Afrika. I Nyarugusu ble det hovedsakelig brukt som et "skjørt" utenpå klærne eller som underlag når en bærer en bøtte med vann på hodet.

Figur 3 1. dag i leiren, matutlevering.

Etter hvert som vi kjørte videre inn i leiren ble jeg overrasket over standarden på husene og følelsen av å komme til et organisert sted. Det var lite søppel og tydelige inndelte gater. Dette var noe helt annet enn jeg hadde forventet. Leiren var delt inn i syv soner som igjen er delt inn i bosettingsområder. Flyktningene var plassert i forskjellige soner etter når de ankom leiren. Leiren har det meste som er nødvendig. Det var sykehus, frisørsalonger, skoler, marked, kirkegårder osv. Vi kjørte rundt i leiren og ble introdusert til menneskene og stedene. Vår tilstedeværelse vakte oppsikt, folk tittet med store nysgjerrige øyne.

Figur 4 Kart over Nyarugusu Refugee Camp.

Det overveldende med mitt første møte med Nyarugusu Refugee Camp var at det ikke ga meg en annen opplevelse enn å være i en hvilken som helst landsby i Tanzania. Det slo meg faktisk at standarden på husene her inne var bedre enn i byen jeg bodde i. De internasjonale retningslinjene for hvordan en flyktningleir skal være forutsetter en viss standard som skulle gjøre livet i leiren ”enkler” enn på utsiden. I flyktningleiren har de tilgang på rent vann, utdanning, medisiner og juridisk hjelp, noe som ikke er en selvfølge for de lokale tanzanianerne utenfor leiren. Alt dette skapte et inntrykk av Nyarugusu som en tilsynelatende velfungerende landsby. Det var først da jeg begynte å snakke med menneskene som bor her at jeg forstod at dette var noe ganske annet enn en hvilken som helst landsby i Tanzania.

Etter at jeg har tilbrakt mye tid i Nyarugusu er det fremdeles mange områder som er ukjent for meg, både fordi jeg ikke har besøkt alle områdene og fordi det er vanskelig og skille et sted fra et annet. Husene er like og gatene er like. Leirhus og leirgater. Alt er brunt. Noen av husene var dekorert med krittsskrift, som oftest stod det navnet på et fotballag. I noen tilfeller kunne man også finne skrifter som ”The goodness never goes bad” eller religiøse utsagn. Disse husene

sammen med skoler, kirker, vanntanker og NGO-kontorer fungerte som et kjennetegn for hvor i leiren jeg befant meg.

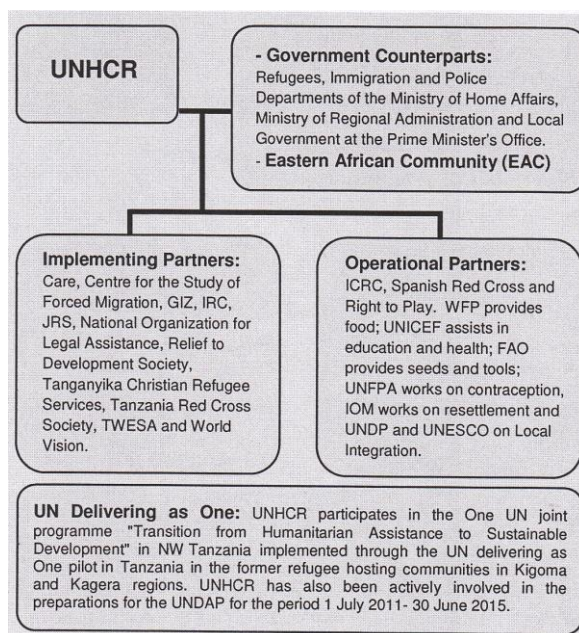
Nyarugusu kan altså rent fysisk oppleves som både et strukturert og et ikke-strukturert sted. Ser man forbi kartet med de inndelte sonene og klare veiene er en flyktingleir noe ganske annet. I dette tilfellet er det et sted i Tanzania som er bosatt av kongolesere. Befolkningen består av alt fra tidligere regjeringsmedlemmer til lærere og bønder. Uansett bakgrunn får de tildelt de samme godene og de samme rettighetene. Flyktingene skal følge tanzaniansk lov, kongolesisk pensum og internasjonale regler for flyktninger. Tanzania har laget strenge regler som sier at flyktingene ikke har lov til å arbeide eller forlate leiren uten å søke om tillatelse. De er bosatt i Tanzania på midlertidig basis, inntil UNHCR har funnet en varig løsning for de. For å finne denne varige løsningen har stedet også blitt omdannet til en byråkratisk maskin som i følge mange av mine informanter ikke fungerer slik den skal, men som ifølge byråkratiet er en lang, vanskelig og juridisk prosess. UNHCR og MHA har med dette byråkratiet dannet en suveren makt og rom som verken er Tanzania eller Kongo, men kanskje noe midt i mellom?

Figur 5 "The Goodness Never Goes Bad"

Organisatorene

Under mitt feltarbeid gjennomførte jeg intervjuer med organisatorene, med unntak av UNHCR som ikke ville stille opp. Hensikten med intervjuene var hovedsakelig å finne ut av deres arbeidsområder og hvordan holdninger organisatorene hadde til flyktingene og deres tilstedeværelse i Tanzania. Jeg vil her gi en kort presentasjon av de organisasjonene som går inn i begrepet organisatorer. Som det kommer frem av organisasjonskartet under, er det UNHCR og MHA (Ministry of Home Affairs) som sammen drifter Nyarugusu. Under UNHCR og MHA er noen organisasjoner med i forhold til implementering, og noen i forhold til det operasjonelle. Gjennom kartet kommer det også frem at det eksisterer flere organisasjoner og aktører i leiren enn de som karakteriseres som organisatorer. Som nevnt innledningsvis brukes begrepet organisatorer som en samlebetegnelse på de aktørene som i størst grad er fysisk til stede i Nyarugusu.

Figur 6 Organisasjonskart²¹

Til tross for dette at det er mange aktører involverte i driften er organisatorenes, og særlig UNHCRs fysiske, tilstedeværelse i leiren minimal. Deres tilstedeværelse kjennetegnes ved hvite firehjulstrekkere som kjører ut og inn av leiren, og støvskyene de etterlater seg. Deres

²¹ Hentet fra UNHCR-rapport mai 2011

arbeidsoppgaver er i stor grad kontorbasert. Mye av organiseringen av driften foregår fra kontorlokalene i Kasulu. World Vision, Røde Kors, IRC og andre NGOer som har implementeringsansvar er i større grad tilstede i leiren og har mer direkte kontakt med flyktingene.

UNHCR

UNHCR er en FN organisasjon²². Organisasjonen ble opprettet etter andre verdenskrig og var i utgangspunktet tenkt som et kortvarig prosjekt for å hjelpe fordrevne europeere etter krigen. Prosjektet ble aldri kortvarig, og har aldri vært mer aktuelt enn nå. I Afrika har UNHCR vært tilstede i en årrekke. Allerede på begynnelsen av 60-tallet når avkolonialiseringen fant sted var utfordringer som krevde deres tilstedeværelse.

UNHCR skriver på sine hjemmesider:

” The agency is mandated to lead and co-ordinate international action to protect refugees and resolve refugee problems worldwide. Its primary purpose is to safeguard the rights and well-being of refugees. It strives to ensure that everyone can exercise the right to seek asylum and find safe refuge in another State, with the option to return home voluntarily, integrate locally or to resettle in a third country”²³.

UNHCRs oppgaver går med andre ord hovedsakelig ut på å gi beskyttelse og å finne varige løsninger for flyktinger. Dette blir grundigere gjennomgått i kapittel 4.

Resultatet av nåværende konflikter og økende flyktingstrømming har nesten ødelagt prinsippet om beskyttelse. Som en konsekvens av dette har UNHCR blitt tvunget til og stadig forandre sitt mandat. Til tross for at det i prinsippet er nasjonale regjeringer som har ansvaret for eventuelle flyktingers tilstedeværelse, har UNHCR ofte hatt hovedansvaret. Dette fordi nasjonalstatene ofte er involvert i politikk som har tvunget flyktingene til å søke asyl. (Felleson 2003). Mitt inntrykk av situasjonen i leiren er at MHA hovedsakelig jobber for å stenge leiren, mens UNHCR i større grad er tvunget til å forholde seg internasjonale konvensjoner. Som vist i historiekapitlet fikk Tanzania sterk kritikk av det internasjonale samfunnet da de stengte grensene og ”kastet” ut burundiske flyktinger.

²² For mer informasjon se: <http://www.unhcr.org/cgi-bin/texis/vtx/page?page=49e45c736&submit=GO>

²³ Hentet fra: <http://www.unhcr.org/pages/49c3646c2.html>

I Tanzania har UNHCR hovedkontor i Dar Es Salaam. Basen for de ansatte (både lokale og internasjonale) som jobber i Nyarugusu og Mtabila er i Kasulu. Slik jeg oppfattet UNHCR sin tilstedeværelse i leiren arbeider de hovedsakelig på kontorer og gjennomfører intervjuer med flyktningene for å fastsette flyktningenes situasjon og eventuelt tilby de en varig løsning.

MHA

Tanzanias Ministry of Home Affairs har ansvaret for å implementere regjeringens flyktningpolitikk samt å sørge for sikkerheten i leiren²⁴. MHA har et kontor/base i Makere og et i Kasulu. De jobbet fra et lokale i leiren som lå rett ved hovedinngangen.

Som det kommer frem i gjennomgangen av Tanzanias asylpolitiske historie har MHA fra midten av 60-tallet og frem til i dag stadig ført en strengere asylpolitikk. Politiske besluttede innstramminger vises tydelig i deres fokus på å stenge flyktningleiren. Hvordan denne politikken får konsekvenser for flyktningene på individnivå blir grundigere vist videre i dette forskningsmaterialet.

Jeg intervjuet en som hadde vært ansatt for MHA lenge, men som var ny i Nyarugusu. Jobben hans gikk ut på å sørge for at flyktningene fulgte tanzaniansk lov å sikre flyktningenes sikkerhet. Gjennom intervjuet kom det tydelig frem at hans oppfatninger av flyktningene er at de alle ønsker omlokalisering, og at de lider av ”dependency syndrome”. ”We as a government will always tell the refugees to go back home”. En nærmere gjennomgang av denne avhengigheten kommer senere.

TRCS

Red Cross ble stiftet som organisasjon allerede i 1881. De er tilstede over hele verden og har gjennom sin lange erfaring etablert seg bred kunnskap innen nødhjelp. Tanzania Red Cross Society har ansvaret for helsetilbudet i leiren, og driver to sykehus i Nyarugusu²⁵. De har én base i Makere og én i Kigoma. Det jobber både flyktninger (frivillige og lønnede) og lokale tanzanianere på sykehuset.

²⁴ For mer informasjon se:

http://www.moha.go.tz/index.php?option=com_content&view=article&id=46&Itemid=14

²⁵ For mer informasjon om Røde Kors i Tanzania se: <http://www.ifrc.org/en/news-and-media/news-stories/africa/tanzania/>

Jeg intervjuet en mann som var lege på sykehuset. Hans arbeidsoppgaver var hovedsakelig konsultasjoner med pasienter. Jeg besøkte sykehuset et par ganger under mitt feltarbeid. Det var alltid mange mennesker der. I 2010 hadde de over 200 000 konsultasjoner med pasienter. Malaria og infeksjoner var de hyppigste sykdommene. Legens holdninger til flyktingenes tilstedeværelse skilte seg tydelig fra MHAs. Gjennom legejobben hadde han særlig fått innblikk i kvinners situasjon i Kongo og de mange voldtektene. Han hadde sterk sympati med flyktingene og uttrykte at han håpet at det en gang i fremtiden ville komme en løsning som alle kunne godta.

IRC

International Rescue Community²⁶ er en internasjonal organisasjon som ble stiftet i 1993. De er tilstede i over 40 land og fokuserer på å bistå personer i nødssituasjoner. I Nyarugusu har de ansvar for driften av leiren, departure center og forskjellige samfunnstjenester som i stor grad handler om å tilby svakerestilte personer assistanse og rådgivning. De har kontorer i Kasulu og Makere samt en del kontorer i leiren. Også her jobbet det både flyktinger og lokale tanzanianere, noen frivillige og noen lønnede.

Jeg intervjuet en kvinne som jobbet med GBV (Gender Based Violence) programmet. Hun hadde gjennom sin arbeidskarriere jobbet i mange flyktingleire, og hun kunne i stor grad sympatisere med flyktingene og deres situasjon.

WVT

World Vision²⁷ er en kristen humanitær organisasjon. De ble stiftet i 1950 og er til stede i nesten 100 land over hele verden. World Vision Tanzania har ansvar for driften, departue center og utdanning. De har kontorer i Kasulu og Makere og disponerer i likhet med IRC en del lokaler i leiren. Jeg bodde sammen med denne organisasjonen i Makere. Også i denne organisasjonen jobber det både tanzanianere og flyktinger.

Jeg intervjuet mannen som er ansatt som leirkoordinator. Han er ofte i direkte kontakt med flyktinger gjennom jobben. Hans syn på deres tilstedeværelse var blandet. På den ene siden uttrykte han stor sympati for deres situasjon, men på den andre siden trakk han ofte frem at

²⁶ For mer informasjon om IRC i Tanzania se: <http://www.rescue.org/where/tanzania>

²⁷ For mer informasjon om World Vision i Tanzania se:

<http://www.worldvision.org/content.nsf/sponsor/sponsor-tanzania>

mange av flyktningene ofte reiste til Kongo for forretninger eller bygde hus der. Han mente dermed at Kongo var trygt og at flyktningene hadde mulighet til å returnere hjem.

I kontakten med de ulike organisatorene utpekte det seg en relativ klar tendens. De som arbeidet på grasrotnivå og som var i tett og direkte kontakt med flyktningene uttrykte ofte i større grad sympati for deres situasjon og virkelighetsforståelse enn de som i større grad arbeidet på kontorer, utenfor ”feltet”. WVT, IRC og TRCS er alle tilstede i leiren som implementeringsdeltakere. Videre ble det tilsvarende interessant å observere hvordan graden av kontakt med flyktningene også la grunnlaget for oppfatninger av hvem som har makt i leiren. I mine informantintervjuer spurte jeg også om hvem de anså som mektigst i leiren. De fleste av mine informanter svarte da organisasjoner som ikke er i like direkte knyttet til flyktningene gjennom arbeid, men UNHCR, MHA og WFP (World Food Program). Dette blir grundigere inkludert i analysen senere.

Sosial organisering

I det kommende vil jeg gi en beskrivelse av forskjellige institusjoner og praksiser i Nyarugusu. Utgangspunktet for denne beskrivelsen er egne observasjoner og tilgangen på rapporter fra organisatorene tilstede i leiren. Beskrivelser av utdanningssystemet, markedet, arbeidslivet, matutleveringene, religionen og troen på hekser i leiren vil gi et bilde av hvordan flyktningene organiserer sin hverdag og hvordan leiren som et sted fungerer.

Utdanning

Det eksisterer et formelt og et ikke-formelt utdanningssystem i leiren. Det formelle består av ni barnehager, tolv barneskoler og fem videregående skoler. Skolesystemet er bygget opp etter kongolesisk standard. I følge WVT er det ca. 30 000 elever tilknyttet disse skolene, altså ca. halvparten av beboerne i leiren. 44 flyktninger var koblet opp mot universiteter gjennom en stipendordning²⁸. Rapporter fra WVT og IRC viser at det månedlig slutter elever på skolene, dette skyldes hovedsakelig tidlige graviditeter, sykdom eller at elevene er med foreldrene sine og innhøster råvarer i bushen.

²⁸ For mer informasjon se: <http://www.unhcr.org/pages/49e4a2dd6.html>

Det finnes også et ikke-formelt utdanningstilbud som arrangeres av WVT. Her kan en lære forskjellige praktiske ting som å sy, lage murstein, lage såpe osv.

Skolesystemet skille seg pedagogisk sett fra praksis i Norge. Uliketene handler først og fremst om bruken av straff, store klasser og utilgjengelig skolemateriell. Et møte om skolefravær og generelle problemer i skolen illustrerer forskjellene. Hensikten med møtet var å diskutere en undersøkelse UNHCR hadde gjennomført om flyktingenes kunnskap og forståelse knyttet til problemer som oppstår i leiren. Rektorer, soneledere og sjefen i WVT var tilstede. Det ble diskutert forskjellige tiltak for å øke kvaliteten, seks forskjellige utfordringer og tiltak ble nevnt.

1. Elevene tilbringer store deler av natten i videohaller, dermed kommer de for sent på skolen og klarer ikke konsentrere seg. Tiltak: Videohallene må stenge kl 2100. Om dette ikke overholdes vil det bli satt i gang andre tiltak.

2. Jenter bruker sminke på skolen, og både gutter og jenter bleker huden sin (med kjemikaler). Tiltak: Elevene skal straffes med å knele foran klassen med armene ut i fem minutter. Etterpå skal de få såpe og vann for å vaske av seg sminken. De som bleker huden sin skal få rådgivning seks ganger, om dette ikke hjelpe skal de utvises.

3. Manglende interesse i undervisningen. Tiltak: Rådgivning, vise fordelene med utdanning eller tilby mer praktisk utdanning.

4. Manglende respekt for lærerene. Tiltak: Rådgivning, vise fordelene med utdanning eller tilby mer praktisk utdanning.

5. Foreldre som gir barna sin så mye arbeid at de ikke klarer å prestere på skolen. Tiltak: Soneledere må rådgive foreldre om ulempene ved å gi barna så store arbeidsoppgaver at de ikke klarer å prestere på skolen. Om ikke dette hjelper må det anmeldes til politiet.

6. Foreldre som ikke følger opp barna sine på skolen. Tiltak: Oppfordre til god kommunikasjon mellom skole og hjem. Arrangere foreldremøter.

Markedet

Det var ett marked i leiren. To dager i uka var dette i drift. De solgte hovedsakelig fisk, kjøtt, grønnsaker, frukt, klær og hygieneprodukter. Under feltarbeidet ble markedet stengt av MHA. Dette blir nærmere forklart senere.

Under feltarbeidet fikk jeg inntrykk av at det eksisterte en egen økonomisk sfære inne i leiren. Ofte når jeg ble hentet av WVT kjørte bussen innom markedet slik at det var muligheter for å handle. Jeg erfarte at alt som kan produseres inne i leiren er billigere enn på utsiden. For eksempel under soppsesongen var det mange av flyktingene som tilbrakte dager i skogen for å plukke sopp, for så å selge det på markedet. Prisen på sopp var billigere inne i leiren enn utenfor. Varer som derimot ikke kunne produseres inn i leiren var dyrere enn på utsiden. Noen av flyktingene hadde investert i solcellepaneler som ga strøm. Dermed kunne de få 200 shilling for å lade andres mobiltelefoner. Brus og andre varer som måtte fraktes inn av flyktingene var dyrere enn på utsiden. Det var også veldig vanlig å selge rasjonene sine, slik at man kunne få et mer variert kosthold.

Figur 7 Markedet før det ble revet.

Det er mange i leiren som livnærer seg av husdyr. I følge WVTs april 2011 rapport finnes det for eksempel 23 303 høner, 832 griser, 8264 geiter, 430 kuer og 6408 ender i leiren. Det finnes også sauer, hunder, katter og kaniner. Slakting av dyr gjorde at det var muligheter for å kjøpe kjøtt på markedet.

Arbeidslivet

Det er få av flyktingene som har jobb. Reglene i leiren sier at flyktingene ikke har lov til å arbeide utenfor og må søke om tillatelse for å bevege seg mer enn fire kilometer unna leiren. Dette minsker deres frihet og begrenser mange muligheter for flyktingene. Alle flyktingene som jobber i leiren jobber enten frivillig eller for en veldig liten lønn for en av organisasjonene i leiren. Mine informanter var relativt velstående i forhold til resten av Nyarugusu, nettopp fordi de hadde jobb. Jeg undret meg mange ganger over arbeidslivet. Gjennom feltarbeidet tilbrakte jeg mange timer på Education Center på kontoret til Toby og Jim. Det virket som om arbeidsdagene stort sett handlet om tilstedeværelse på kontoret. Noen dager kom det noen innom og snakket litt, og andre dager ikke.

Matutlevering

Det er to matutleveringsstasjoner i leiren. Flyktingene kan hente mat her to ganger i måneden ved hjelp av rasjoneringskortene sine. Ved inngangsporten er det åtte store telt hvor maten og andre varer blir oppbevart. Dette er den ene matutleveringsstasjonen. Rasjoneringskortene inneholder data over hvor mange personer det finnes i husholdet. Når det er matutlevering samler en person sammen alle rasjoneringskortene til husholdet og henter ut mat til hele familien. Flyktingene får utdelt maismel (380gr pr dag), erter eller bønner (120gr pr dag), soyamel blandet med durumhvete (40gr pr dag), vegetabilsk olje (20gr pr dag), salt (5gr pr dag), og såpe (250gr pr utlevering). Flyktingene får utdelt sko og klær én gang i året.

Figur 8 Matlager.

Religion og hekseri

Det er mange kirker i leiren, hovedsakelig katolske. Det finnes noen moskeer og andre mindre trossamfunn. Nyarugusu har også to gravplasser. Religion var en viktig identitetsmarkør i Nyarugusu, Under feltarbeidet ble det snakket mye om hekseri. Mange av informantene mine prøvde å overbevise meg om guds og heksers eksistens. Jeg viste at jeg ikke skulle skrive om dette temaet og debatterte derfor ofte mine egne oppfattelser av religion og hekseri, snarere enn å utelukkende lytte og prøve og forstå deres synspunkter og holdninger. Disse diskusjonene resulterte ofte i lange og høylytte diskusjoner. Jeg ble tatt med til prester og heksedoktorer for å bli overtalt om at jeg hadde feil. Toby og Jim var veldig bekymret over min nysgjerrighet knyttet til hekseri. En dag vi satt på en restaurant og spiste lunsj, diskuterte vi dette temaet høylytt. Det viste seg at det satt en healer på nabobordet som også ble med i samtalen, stort sett alle som kom inn i restauranten ble med i diskusjonen. De fortalte mange historier om folk som hadde blitt offer for noe som de kalte mwolambo.

Figur 9 Kvinne rammet av mwolambo.

Mwolambo er en form for hekseri. Slik jeg har forstått det putter heksen et hvitt pulver på bakken, der en vet at den en vil forhekse kommer til å gå. Når offeret går på det hvite pulveret får hun/han lammelser i bena. Det kan enten ramme begge bena eller bare det ene fra hofta og ned. Jeg merket fort at alle historiene som ble referert til var historier flyktningene selv hadde hørt, og sjelden selv sett eller erfart. Mitt argument var derfor at jeg måtte se eller erfare det selv for å eventuelt kunne tro på det. Det gikk noen dager, før Jim tok meg med til en som hadde blitt utsatt for mwolambo. Diskusjonene om hekseri var ofte koblet opp mot religion. Jim mente at så lenge han hadde en sterk nok gudstro ville ikke heksen ha nok makt til å overvinne gud som han mente beskyttet han.

En annen tilnærming

Til tross for at jeg i dette kapitlet, og for så vidt i resten av dette forskningsmaterialet, fokusere på Nyarugusu som et fysisk sted ser jeg det hensiktsmessig og interessant å inkludere noen av de paradoksene jeg mener eksisterer i leiren. Det er spennende og givende å inkludere større perspektiv og presise begrep. Sentralt står: midlertidighet, liminalitet, suverenitet og flyktningleire som såkalte *ikke-steder*. Til tross for at dette ikke er fokuset i denne analysen er

det likevel fruktbart å introdusere disse begrepene fordi det er tydelig at Nyarugusu og flyktningleire verden over, lett kan oppfattes og diskuteres i et større omfang enn et geografisk avgrenset område.

Flyktningsstatusen er en midlertidig tidsramme som ikke kan avgrenses. Likevel fastholdes eksil som premiss for flyktningsstatusen. Flyktningsstatusen forutsetter en begynnelse og en slutt, derfor fremmes repatriering som den eneste løsningen. Organisatorenes analyse av hjemlandets forhold er en annen enn den enkelte flyktnings erfaring. Ettersom oppfatningene om hva som er trygt å returnere til ikke samsvarer, oppstår det et paradoks. Flyktnings spørsmål aktualiseres ofte opp mot en *liminalitets*²⁹debut (Malkki 1995, Turner 2010) da flyktingene befinner seg utenfor et normalt samfunn uten mulighet til å leve et "normalt" liv. Liminalitetsfasen (Turner 1967) er konsekvensorientert, og forutsetter en reintegrering og dermed opphører midlertidigheten. Paradokset vil derfor være flyktingenes manglende interesse til repatriering/reintegrering. Flyktingene i Nyarugusu kommuniserer kollektivt at repatriering ikke er en løsning, mens organisatorene fremmer det som den eneste løsningen. Så lenge flyktingene befinner seg i eksil og ikke reintegreres, kan vi dermed ikke inkludere liminalitetsbegrepet.

Nyarugusu er fullt av motsetninger. På en måte er leiren et velfungerende byråkratisk samfunn som driftes av organisatorene på grunn av flyktingenes tilstedeværelse. Samtidig blir flyktingene sett på som en trussel mot nasjonalstaten Tanzania, og blir derfor plassert ut i bushen hvor de blir sterkt kontrollert, telt og holdt i livet av organisatorene. Malkki (1995) og Turner (2010) inkluderer begge Foucault (1978) i sin analyse av leiren for å vise hvordan organisatorene gjennom byråkratiske prosesser danner en suveren stat med biopolitikk. Det er organisatorenes plikt å finne løsninger på flyktingenes problemer. Flyktingene står utenfor samfunnet (den suverene makt) og mangler politisk makt, som blir en tydelig motsetning mot organisatorene. Turner (2010) trekker også inn Agamben for å inkludere suverenitetsbegrepet.

Giorgio Agamben (2010) presenterer en tanke om den suverene stat og hvordan suvereniteten får konsekvenser for individene. Han bruker begrepet *Homo Sacre* for å omtale det nakne liv. Det nakne liv representerer/er et offer for suvereniteten, både moralsk og etisk. Agamben bruker konsentrasjons- og flyktningleire for å eksemplifisere suverenitetens konsekvenser, altså ekskludering og definisjonsmakt. I dette tilfelle vil organisatorene representere den suverene

²⁹ Begrepet stammer fra Van Gennep (1922) og Turner (1967) studier om ritualer.

makt, og flyktningene det nakne liv. Agamben hevder at "... det er de ekskluderte, det nakne livet, som er maktens offer, og at det nakne livet er et nødvendig produkt av enhver stat, uansett hvordan den skulle være organisert" (Agamben 2010:18).

Kongo, den staten som produserer flyktninger, representerer også den suverene makten. I motsetning til UNHCR som til en viss grad gjør flyktningene maktesløse, har Kongo tvunget sine beboere til å forlate hjemlandet sitt i frykt for sin egen sikkerhet. Staten Tanzania innlemmer seg også i rekken av suverene makter. "... the Tanzanian state decides that the refugees are a threat to the nation state and puts them in this exceptional space, which is at once both inside and outside the law" (Turner 2006:760).

Videre i den abstrakte og filosofiske beskrivelsen av flyktningleire vil jeg inkludere Marc Augé (1995) betraktninger om ikke-steder. Augé skriver: "If a place can be defined relational, historical and concerned with identity, then a space which can not be defined as relational, or historical, or concerned with identity will be a non-place" (Augé 1995:77,78). Videre sier han at det er moderniteten som skaper slike ikke-steder. Han gir forskjellige eksempler som han mener er ikke-steder: hotellkjeder, ferieklubber, flyktningleire eller shantytowns.

Midlertidigheten gjør at en flyktningleir kan forstås som et ikke-sted, men grunnet flyktningenes stadige tilstedeværelse blir ikke midlertidighet eller liminalitetsbegrepet aktuelt. Hadde midlertidigheten vært reell hadde også stedet kunne blitt karakterisert som et ikke-sted.

Michel Agier (2002) referer også til Augé sin oppfattelse av flyktningleire som ikke-steder, men viser til en utvidet oppfattelse av sted. Istedenfor å kalle det et ikke-sted mener han flyktningleiren fungerer som et rom utenfor sted og tid i en felles forståelse av en forutsigbar verden. Mange av flyktningene i Nyarugusu har levd i eksil i over 16 år. Det er derfor problematisk å bruke begrepet midlertidig og ikke-sted. Jeg mener det heller er relevant å *ikke* se på leiren som et ikke-sted fordi flyktningene helt tydelig har en historie, de har dannet relasjoner og en identitet på bakgrunn av sin tilstedeværelse i Nyarugusu.

Det er tydelig at mange av paradoksene knyttet til "den andre tilnærmingen" avhenger av midlertidigheten. Det er spennende refleksjoner og helt klart avgjørende bidrag i dagens flyktningdiskurs, men problematikken slik jeg ser det ligger den manglende graden av midlertidighet. Flyktningstatusen skal være midlertidig, men som Fellson (2003) påpeker er langvarig tid i eksil stadig oftere et faktum.

Informantene

Jeg vil her kort presentere mine informanter. Mine to hovedinformanter, Toby og Jim, som jeg bruker gjennomgående i oppgaven vil bli grundigere presentert enn mine andre informanter. Jeg tilbrakte mye tid sammen med dem og har derfor mye empiri og samhandlingsdata på bakgrunn av vårt samvær. De andre informantene mine blir også presentert gjennom et skjema i appendiks 1. Når jeg senere referer til mine andre informanter vil jeg opplyse om nødvendig informasjon på bakgrunn av konteksten de er satt inn i.

Hovedinformantene: Toby og Jim

Jim er en 32 år gammel mann fra Kongo. Han tilhører den etniske gruppen fulero. Han flyktet til Tanzania i 2002. Den eneste nære slektningen han har igjen er søsteren, som også bor i Nyarugusu. Han flyktet fra Kongo fordi han følte seg truet av maimai.

Toby er også 32 år gammel og kommer fra Zimbabwe. Toby var den eneste av mine informanter som ikke ville dele fortiden sin med meg. Jeg spurte om jeg kunne få lov til å intervjuer han, men det ble alltid utsatt slik at det til slutt ikke ble noe av.

Jeg ble kjent med Jim og Toby første dag i leiren da jeg besøkte arbeidsplassen deres. De er begge ungarer, og var klare på at de ikke ville gifte seg før livene deres ble mer stabile. De mener det er uansvarlig å stifte familie under forholdene de nå lever under. Jeg følte aldri at min sikkerhet var i fare mens jeg var i leiren. Dette kan jeg takke Jim og Toby for. De var veldig beskyttende og passet alltid på hvem jeg tilbrakte tiden min med. Mange av mine andre informanter har jeg skaffet gjennom nettverket til Toby og Jim som er relativt stort på grunn av deres jobb som i stor grad handler om å være synlige i leiren og snakke med barn, lærere og foreldre.

Både Toby og Jim er katolikker. Hver søndag tilbringer de i kirken. Toby har vært tilhenger av mange av kirkene i leiren og fikk ofte brev fra kirkene når de trengte økonomisk støtte. Jeg merket tidlig i feltarbeidet mitt at både Toby og Jim var veldig opptatt av drømmer. Nesten hver dag når jeg traff dem spurte de om hva jeg hadde drømt. De kunne ikke forstå hva hvite mennesker drømte om. ”Angels in the sky flying” ble etter hvert en stående vits om hvite menneskers drømmer. Når de selv fortalte om drømmene sine eller andre historier refererte de ofte til bibelske vers eller moral. Under feltarbeidet ga jeg Toby og Jim en form for dagbok

hvor de kunne skrive hva de gjorde og opplevde i en uke. På slutten av hver dag var det et åpent felt hvor de kunne skrive hva de ville. Her skrev Jim ofte om drømmene sine. 27. juni skrev han:

I dreamt I was staying in a thatched house that belonged to someone. This person was speaking a foreign language and learned (well versed) the Bible. But was an atheist or rather a non-believer. I then told this person that this biblical knowledge that she knows was to save her. But salvation does not come so easy. The person argued but her reason was not strong enough. I then found myself along the road with three girls children and they gave me a biblical verse similar to the one that I have discovered with this person. Romans 10:9. I then woke up from my sleep at 3.00 p.m.

Andre informanter

Mine andre informanter i leiren ble jeg som ovenfor nevnt i stor grad kjent med gjennom Toby og Jim. Ana var den eneste av informantene som ikke hadde en direkte relasjon med Toby eller Jim. Jeg ble kjent med henne gjennom lærerjobben. Hun bodde sammen med barna sine i et av nabohusene til skolen. En dag jeg gikk fra skolen møtte jeg Anas fem år gamle sønn røykende utenfor skolen. Jeg fikk kontakt med den lille gutten og inviterte meg selv hjem til hans familie. Første møte med Ana var rart. Uansett hva jeg eller noen andre sa brøt hun ut i nærmest hysterisk latter. Jeg fortalte om hendelsen til Jim og Toby og de mente at dette barnet burde bli med i CVO (Child Voice Out), vi besøkte dermed familien på nytt. Etter den dagen besøkte jeg Ana og barna ofte. Ana skiller seg ut fra mine andre informanter da hun veldig tydelig er mye fattigere enn dem. Hun bor sammen med sine fem barn, har ingen jobb og er analfabet.

Mine andre informanter hadde eller fikk relasjoner til Toby og/eller Jim gjennom Education Center eller at de var venner eller naboer. Rick (24), Charles (23) og brødrene Bako og Jacco (27 og 21) ble jeg kjent med på grunn av at de ville lære engelsk. Denne relasjonen gjorde at de ofte kom til Education Center og derfor også fikk en relasjon til Toby og Jim.

Utenfor leiren fikk jeg relasjoner til to internasjonalt ansatte i UNHCR. Sara kom fra Nederland og har juristbakgrunn. Hun jobbet med flyktninger som trengte beskyttelse. Arbeidsdagen hennes bestod hovedsakelig av å intervju flyktninger og saksbehandling. Beth kom fra USA og jobbet i UNHCR som praktikant. Disse tilbrakte jeg noen av helgene sammen med i Kasulu og Kigoma. Det var gjennom disse relasjonene at jeg så hvor forskjellige oppfattelser

organisatorene og flyktingene hadde til for eksempel repatriering. På gjestehuset i Kasulu møtte jeg også en ung jente som hadde blitt tatt ut av leiren av sikkerhetsgrunner. Hun hadde blitt anklaget for å være heks. Det hadde gått så langt at hun ikke lengre kunne bo i leiren. Hun bor derfor inntil videre på et gjestehus i Kasulu til UNHCR finner en varig løsning til henne.

Oppholdet i Makere sammen med WVT ga relasjoner til noen av de ansatte der. De to internasjonale fra UNHCR og noen av de som jobbet for WVT var de eneste relasjonene jeg fikk med de som jeg omtaler som organisatorer. Mine data er som ovenfor beskrevet mest hentet ut fra flyktingenes opplevelser. Det var derfor avgjørende at jeg også fikk noen relasjoner til de som i dette forskningsmaterialet omtales som organisatorer. Det var i stor grad disse relasjonene som tydeliggjorde de forskjellige virkelighetene.

4. Organisatorenes virkelighetsoppfattelse

I dette kapitlet vil jeg fokusere på organisatorene virkelighet³⁰, og hvorfor de fremmer repatriering som eneste løsning. Innledningsvis vil jeg vise hvorfor og hvordan organisatorene ønsker å stenge leiren og derfor fremmer repatriering som den eneste løsningen. Deretter presenteres organisatorenes makt knyttet til fastsettelse av flyktningsstatus, og de tre varige løsningene UNHCR operer med. Videre vil det bli en mer lokal gjennomgang av hvordan organisatorene byråkratiserer hverdagen i Nyarugusu, der jeg vil vise at deres virkelighet er preget av lover, regler og det som vil bli omtalt som *soft laws*. Avslutningsvis blir det en gjennomgang av organisatorenes oppfattelse av flyktingenes tilstedeværelse og en diskusjon rundt begrepet *dependency syndrome*.

Fra etablering til repatriering

I dette avsnittet vil jeg vise hvorfor organisatorene fremmer repatriering som den eneste løsningen. UNHCR opererer innenfor tre faser i driften av en flyktningleir:

Etablering – Etablering av flyktningleiren, flyktingene ankommer.

Opprettholdelse – Drift av flyktningleiren, flyktingene bor i flyktningleiren, og holdes i live av organisatorene.

Stenging – Stenging av flyktningleiren, flyktingene returnerer til Kongo³¹.

Nyarugusu flyktningleire er inntil videre i følge UNHCR i opprettholdelsesfasen. Men det er imidlertid mye tyder på at de snart vil gå over i den siste fasen. Organisatorene jobber med å repatriere flyktingene tilbake til Kongo. I de kommende kapitlene vil jeg vise hvordan de fremmer repatriering som den eneste løsning og dermed går fra en opprettholdelsesfase til en stengningsfase. Dette vises gjennom at organisatorene tilrettelegger og promoterer repatriering.

³⁰ Med begrepet virkelighet ønsker jeg å beskrive hvordan organisatorene og flyktingene danner sine egne logiske konklusjoner i forhold til omgivelsene de er innlemmet i.

³¹ UNHCR bruker begrepene: emergency stage, facilitation stage og promotion stage.

Dette gir flyktingene en opplevelse av at leiren skal stenges. Noe som resulterer i at de kollektivt kjemper en felles kamp mot organisatorene, som vi skal se i neste kapitel.

UNHCR tilrettela for repatriering for første gang i 2010. 28. februar 2011 returnerte de første 21 flyktingene frivillig tilbake til Kongo. I ettertid av dette har det jevnlig vært arrangert masseinformasjonskampanjer, tre såkalte *Go and See* og to såkalte *Come and Tell* møter. *Go and See* er en mulighet x antall utvalgte flyktinger får til å være med en delegasjon (fra UNHCR og andre NGOer) til Kongo for å se hvordan situasjonen i deres hjemland er. Returnerte flyktinger og offisielle personer fra Kongo har kommet til leiren i forbindelse med *Come and Tell* og fortalt om situasjonen i Kongo. Videre skriver UNHCR i et briefingsnotat fra mai 2011 at disse aktivitetene enda ikke har vist noen resultater i form av ønske om å returnere til Kongo. UNHCR håper imidlertid på økt interesse for frivillig returnering den kommende tiden (UNHCR rapport mai 2011).

Relasjoner

Majoriteten av flyktingene har veldig liten kontakt med organisatorene, men de har alle vært gjennom intervjuer med UNHCR i forbindelse med fastsettelsen av flyktingstatusen sin. Det finnes et lite nettverk av NGO-ansatte flyktinger som oftere er i kontakt med organisatorene. Noen av mine informanter var også NGO-ansatte. De hadde relativt lite kontakt med organisatorene, og når kontakten fant sted var det som oftest jobbrelatert, og tydelig at de representerte to forskjellige verdener. Organisatoren satt ofte i en bil, eller hadde en bunke med papirer under armen. Forskjellene ble også tydeliggjort med at organisatorene alltid hadde rene og hele klær og ofte hadde kraftigere kropper, i motsetning til flyktingen som veldig ofte hadde møkkete og hullete klær og kropper som bar preg av at de har måtte rasjonere maten sin de siste seksten årene. Måten de to gruppene snakker om hverandre på er negativt ladet. Flyktingene klaget på at organisatorene ikke ga dem nok lønn³², eller utstyr til å gjennomføre jobben³³ sin og at arbeidet deres ikke ble tatt på alvor³⁴. Organisatorene fremholder på sin side at flyktingene har blitt avhengige av organisatorenes hjelp. For flyktingene handler livet i leiren om å overleve på best mulig måte, mens det for organisatorene handler om å utføre en

³² Mine to hovedinformanter jobbet for WVT. De jobbet fra 09 til 17, mandag til fredag og fikk 21000 Tanzanianske shilling i måneden. Det tilsvarer ca 80 norske kroner.

³³ Det fantes ikke strøm på kontoret og alt arbeid ble gjort med penn og papir. Datamaskin var det høyeste ønsket.

³⁴ Lite tilstedeværelse og kontakt med organisatorene gjorde samarbeidet vanskelig.

jobb som er knyttet til strenge politiske og økonomiske føringer, som dermed sier at repatriering til Kongo er den eneste og mest økonomiske måten å stenge leiren på. På bakgrunn av dette opererer flyktningene og organisatorene i hver sin virkelighetsoppfattelse, hvor gjensidig mistillit er sterkt tilstede i begge oppfatninger. Denne gjensidige mistilliten blir grundigere forklart i neste kapittel.

Makten

Slik jeg oppfatter det har UNHCR definisjonsmakt i forhold til fastsettelse av flyktningstatus og å finne en varig løsning. Organisatorene driver leiren på bakgrunn av et sett med regler, politiske og økonomiske føringer og ideer og oppfattelser om hva som er den beste løsningen.

For å vise hvordan organisatorene utøver makt (i størst grad UNHCR) vil jeg i det kommende gi en gjennomgang av kriteriene for å få flyktningstatus og de tre varige løsningene.

Flyktningstatus

Flyktningstatusen blir fastsatt ut fra FNs flyktningkonvensjon fra 1951. Der står det at enhver person som:

”... har en velgrunnet frykt for forfølgelse på grunn av rase, religion, nasjonalitet, medlemskap i en spesiell sosial gruppe eller på grunn av politisk oppfatning, befinner seg utenfor det landet han er borger av, og er ute av stand til, eller, på grunn av slik frykt, er uvillig til å påberope seg dette landets beskyttelse; eller som statsløs og på grunn av slike begivenheter befinner seg utenfor det land hvor han har sin vanlige bopel, og som er ute av stand til eller, på grunn av slik frykt, er uvillig til, å vende tilbake dit” (UNHCR 2003:13).

Tall fra WVT viser at det i juli 2011 var 63 222 flyktninger som hadde fått denne flyktningstatusen fra UNHCR. Mars rapporten fra WVT sier at det er 901 asylsøkere fra Kongo som bor i Nyarugusu. Disse menneskene har ikke fått flyktningstatus fra UNHCR, med begrunnelse at de kommer fra områder i Kongo som regnes som trygge, og derfor ikke oppfyller kravene i 1951 konvensjonen. De har fått tillatelse til å bo i et av ankomsteltene til UNHCR. Teltet er inndelt i rom, med UNHCR presenninger som vegger.

På rommet jeg besøkte bodde det 12 personer. Rommet var ca. 15 kvm. Det var to store senger og en hylle i rommet. Asylsøkerne snakket om at de ville ha rasjoneringskort og at de ikke skjønnte hvorfor de ikke hadde fått det. Asylsøkerne har de samme rettighetene som

flyktingene, men de har ikke fått utdelt rasjoneringskortet som fungerer som ID-papirer i leiren. Tidlig i mitt feltarbeid møtte jeg en ung gutt som tydeligvis var en av asylsøkerne. Han lurte på om jeg kunne hjelpe han med å få rasjoneringskort. Han fortalte at han hadde bodd i leiren i to år, og at han fremdeles ikke hadde mottatt rasjoneringskortet sitt. Han mente at rasjoneringskortet fungerte som et pass og at det ville gi han mulighet til og reise til de tre landene han elsket, nemlig Storbritannia, USA eller Australia. Når det kom frem at jeg var fra Norge ble også Norge lagt til på lista over land han elsket.

Tre varige løsninger

Den andre maktfaktoren UNHCR har er at de skal finne en varig løsning til flyktingene. UNHCR operer med tre muligheter.

Lokal integrering – Flyktingene blir lokal integrert og får oppholdstillatelse i Tanzania.

Frivillig repatriering – Flyktingene returnerer frivillig tilbake til Kongo.

Omlokalisering – Flyktingene får oppholdstillatelse i et tredje land, som i denne konteksten vil si andre steder enn Kongo og Tanzania.

Måns Felleson ga ut boken ”*Prolonged Exile in Relative Isolation. Long-term Consequences of Contrasting Refugee Policies in Tanzania*” i 2003. Felleson er sosiolog og jobber for Swedish International Development Agency (SIDA). Boken ønsker å gi en historisk gjennomgang av de ti siste årene og hvordan politikken knyttet til flyktinger har forandret seg i Afrika. Felleson presenterer en debatt knyttet til de varige løsningene samt et empirisk materiale fra en flyktingleir (repatriering) og en rural bosetting (lokal integrering).

Jeg tar hovedsakelig utgangspunkt i Fellesons bok, UNHCR håndbøker og egen empiri når jeg i det kommende skal gi en gjennomgang av de tre varige løsningene. Felleson skriver i boken at selv om det er stater som produserer og tar imot flyktinger, er det blitt UNHCRs ansvar og ta vare på deres sikkerhet og finne en varig løsning på deres problemer (Felleson 2003:27). Som vi skal se er flyktingenes og organisatorenes forhold til repatriering motstridende.

Frivillig repatriering

Fra januar 2005 til mai 2011 har 66 661 kongolesiske flyktinger bosatt i det vestlige Tanzania frivillig returnert/repatriert tilbake til Kongo (fra flyktingleire). Fra november 2009 til mai

2011 er det bare 21 kongolesiske flyktninger som har repatriert.³⁵ (UNHCR-statistikk 2011). Disse tallene viser tydelig at repatriering ikke har vært sett som mulig løsning for flyktningene de to siste årene.

UNHCR egen håndbok for frivillig repatriering tydeliggjør problematikken i Nyarugusu godt. De skriver i innledningen ”Voluntary repatriation is usually viewed as the most desirable long-term solution by the refugees themselves as well as by the international community” (UNHCR 1996 : Preface). Senere skriver de at frivilligheten ved retur er avgjørende og at ”A person retaining a well-founded fear of persecution is a refugee, and cannot be compelled to repatriate” (UNHCR 1996 : Voluntariness). Det vil si at frivillig repatriering er den eneste varige løsningen blant flyktninger og organisatorer, men at flyktninger som har en velbegrunnet frykt for retur ikke kan tvinges til repatriering. Antakelsen om repatriering som den mest ønskede løsningen, både blant flyktningene og organisatorene, gjør situasjon automatisk låst. Dette bryter med realiteten, og skaper dermed hva jeg kaller to motstridende interesser. Dette vil bli nærmere forklart i neste kapittel.

UNHCR må følge en rekke kriterier ved tilretteleggelsen av repatriering. For eksempel er de pliktige til å informere vedkommende om dagens situasjon i Kongo, gi flyktningen materiell assistanse ved retur, opplyse om eventuell manglende tilstedeværelse av FN, informere flyktningen om mulige hinder/utfordringer ved en retur, jobbe for å sikre sikkerheten til den returnerte og om mulig opprette en tilstedeværelse av UNHCR i regionen flyktningen returnerer til (UNHCR 1996:Facilitation).

Et gjennomgående tema i litteraturen knyttet til UNHCRs løsninger presenterer repatriering som den eneste løsningen (Takkenberg 1998, Felleeson 2003 og Milner 2009), også i UNHCRs egne dokumenter er dette en gjenganger. Mine data fra feltarbeidet viser tydelig at retur til Kongo er den eneste løsningen som presenteres fra organisatorenes side. Grunnen til at repatriering sees på som den eneste muligheten er strengere lovverk knyttet til å få flyktningstatus og donorens krav om å ta i bruk den kjappeste metoden³⁶.

³⁵ Fra januar 2002 til mai 2011 har det imidlertid returnert 364 083 flyktninger fra det vestlige Tanzania til Burundi.

³⁶ Felleeson peker på syv grunner til strengere regelverk knyttet til avvising av flyktninger:

1. Stadig økende antall flyktninger
2. Negative konsekvenser som vold, ødeleggelse av naturen og ressursmangler for lokalbefolkningen
3. Mindre aksept til flyktninger blant den lokale populasjonen.
4. Mindre støtte fra donorer.
5. Ønske om dele byrden.

Det er forskjellige faktorer som påvirker flyktingenes ønske om retur, enten i positiv eller negativ forstand. Flyktingenes økonomiske tilstand i eksil og muligheter for økonomisk fremgang i hjemlandet vil være avgjørende faktorer for ønsket om retur. Sosiale faktorer som integrering og relasjoner i eksillandet minsker sjansene for ønske om å reise hjem. Hvordan skolesystemet i eksil er oppbygd, og tilgangen på informasjon fra hjemlandet vil også inkluderes i en beslutningsfase. Felleson (2003) peker på hvordan flyktinger som har vært i eksil over lengre perioder og som blir møtt med et ønske om at de skal repatriere både fra vertslandet og hjemlandet ofte reagerer med å være enda mer skeptiske. Den siste avgjørende faktoren som nevnes er avstanden til hjemlandet (Felleson 2003).

De faktorene Felleson peker på forsterker mine egne data fra feltarbeidet knyttet til repatriering som den eneste løsningen. I Nyarugusu var det strenge regler knyttet til flyktingenes frihet. De hadde ikke lov til å forlate leiren for å opparbeide seg økonomisk kapital (arbeide). En liten minoritet av flyktingene jobbet for NGOer tilstede i leiren, men lønnen var liten. Mine informanter hadde minimal kontakt med lokale tanzanianere, mest fordi de bodde langt fra dem og fordi de ikke hadde lov å dra ut av leiren uten tillatelse. Som vi skal se i siste kapittel er det nesten umulig for flyktingene å forlate leirene lovlig.

Skolesystemet i leiren er bygget på kongolesisk pensum. Flyktingenes sosiale relasjoner til Tanzania er derfor minimale. Den informasjonen flyktingene fikk om situasjonen i Kongo fikk de gjennom relasjoner i Kongo, radio og internett. På bakgrunn av dette mente de derfor at retur ikke var en varig løsning. Det var imidlertid stor forskjell på den informasjonen informantene fikk fra kontakter i Kongo, og informasjon presentert av organisatorene. I det sistnevnte ble det vektlagt muligheten for repatriering. Mine informanter omtalte ofte slik informasjon som propaganda.

Et annet spennende moment som påvirker situasjonen er organisatorenes holdninger knyttet til flyktingenes tilstedeværelse. Det faktum at Nyarugusu har eksistert i 16 år og store deler av befolkningen er født i eksil forsterker avhengighetssyndromet. Debatten om avhengighetssyndromet vil bli grundigere forklart i avslutningen av dette kapitlet. Kort fortalt handler dette om hvordan flyktingene blir avhengige av den hjelpen de mottar, og derfor ikke klarer å bli selvstendige, og repatriere. Organisatorene refererte ofte til dette

6. Konsekvensene av demokratisering, og ønske om å ikke hjelpe flyktinger.

7. Nye globale trender. Afrika refererer til vestlige eksempler på strengere flyktingpolitikk (Felleson 2003:48 – 50).

avhengighetssyndromet for å eksemplifisere hvilken situasjon flyktningene er i, og for å prøve og påvirke flyktningene til å bli selvstendige.

I forhold til de faktorene Felleson peker på har organisatorene i Nyarugusu kjørt en ”riktig” politikk for å få flyktningene selv til å ønske å returnere. Problemet er bare at denne politikken ikke ser ut til å fungere.

” In attempting to expedite repatriation, refugee-hosting governments have often come dangerously close to forcing refugees to return. According to the UNHCR, the belief in fast repatriation as the ultimate solution has grown to such an extent that there now is reason to question the legal principles of its voluntary nature” (Felleson 2003:53).

I UNHCRs egen håndbok for repatriering fra 1996 skriver de at det er tre viktige faktorer knyttet til repatriering. Den skal være frivillig. UNHCR, aktuelle regjeringer og NGOer har en felles rolle å spille i forhold til repatrieringen og returen skal være fasilitert og promotert.

Organisatorene, med UNHCR og MHA i spissen, kommuniserer kollektive og statiske holdninger om repatriering som eneste løsning. Som en konsekvens av disse holdningene hadde flyktningene også dannet kollektive og statiske holdninger om repatriering som en umulig løsning. De forskjellige virkelighetene og oppfattelsene sammen med den store avstandene som eksisterer mellom flyktningene og organisatorene utgjør en umulig situasjon hvor flyktningene ikke vil repatriere mens organisatorene fremmer det som eneste løsning. Siden repatriering må være frivillig har organisatorene som ønsker å stenge leiren et problem.

Lokal integrering

Lokal integrering var den vanligste løsningen fra tidlig på sekstitallet til midten av åttitallet. I tilfeller hvor lokal integrasjon er løsningen bor flyktningene ofte i settlements istedenfor i flyktningleire. Her har flyktningene større frihet, og som historien over viser oss er det større fokus på at flyktningene gradvis skal bli selvstendige. Istedenfor at flyktningene returnerer hjem blir de en del av et lokalt samfunn. Det finnes forskjellige former for lokal integrering, planlagt eller spontan, organisert eller uorganisert, assistert eller uassistert (Ngolle 1996). Før det ble en global innstramning i flyktningpolitikken var lokal integrering sett på som en ressurs for vertslandet, i håp om at flyktningene kunne bidra til økt utvikling. UNHCR eller andre organisasjoner er som oftest tilstede i oppstarten av en settlement. Litteraturen omtaler lokal integrering litt forskjellig (Ngolle 1996, Felleson 2003, Milner 2009). Men siden dette uansett

ikke er et ønske verken for organisatorene eller flyktingene ser jeg det ikke hensiktsmessig å gå i dybden på disse problemstillingene her.

Debatten knyttet til lokal integrering er fremdeles levende selv om den som varig løsning blir mindre og mindre praktisert. I 2008 ble 218 000 burundiere lokalt integrert etter å ha bodd i det som omtales som Old Settlement i Tanzania siden 1972 (Milner 2009:36).

Omlokalisering

For mine informanter vil omlokalisering være bosettelse i et annet land enn Kongo og Tanzania. I møter med organisatorene omtaler de ofte denne varige løsningen som alle flyktingers drøm. Min oppfattelse er at flyktingene kollektiv kommuniserer at repatriering ikke er en løsning, og at derfor omlokalisering blir en fremtidsrettet drøm. Flyktingenes oppfatninger og drømmer knyttet til repatriering og omlokalisering vil bli grundigere diskutert i neste kapittel.

Siden januar 2006 og frem til mai 2011 har 15 015 flyktinger fra det vestlige Tanzania blitt omlokalisert (statistikken sier ikke noe om hvor mange fra Nyarugusu som har blitt omlokalisert) (UNHCR statistikk 2011).

Litteraturen (Felleson 2003, Milner 2009 og Takkenberg 1998) skriver om denne varige løsningen som den minst egnede. Dette forklares med at det er store økonomiske, politiske, etniske og sikkerhetsmessige utfordringer knyttet til omlokalisering. Det finnes ikke noe krav til nasjoner om at de skal ta imot flyktinger. Omlokalisering blir bare vurdert som en løsning om de to andre løsningene er utelukket. Sandvik (2010) viser til åtte kriterier for omlokalisering³⁷. Landene som mottar såkalte kvoteflyktinger stiller ofte krav i forhold til kjønn, etnisitet, historie osv. De som kommer i omlokaliseringsprogrammer må gjennom mange intervjuer og sjekker for å bevise at de er i målgruppen til mottakerlandet.

³⁷ 1. Flyktinger med rettslige og fysiske beskyttelsesproblemer.
2. Volds og torturofre.
3. Flyktinger med særskilte medisinske behov.
4. Sårbare kvinner (såkalte *women at risk*).
5. Familiegjenforening.
6. Enslige mindreårige.
7. Eldre flyktinger.
8. Flyktinger uten lokale integreringsutsikter.

De landene som har flest flyktninger i verden er også de landene som er fattiges. Som vi så over i historiekapittelet har Tanzania gått fra å ha en positiv holdning knyttet til flyktingenes tilstedeværelse til nå å ha en negativ holdning. Derfor argumenterer Tanzania med at verden bør dele ansvaret. Det finnes to former for ansvarsdeling. Enten i form av økonomisk transaksjoner eller omlokalisering. De økonomiske transaksjonene kan ofte være øremerkede penger (Milner 2009).

Vi har nå vært igjennom de to maktfaktorene organisatorene i Nyarugusu flyktingleire har, fastsettelse av flyktingstatus og de tre varige løsningene. Dette legger et grunnlag for hvorfor det er en maktasymmetri i leiren. Flyktingenes manglende kjennskap og kunnskap til regelverket og hvordan regelverket styres av skjønnsbaserte handlinger vil nå bli vist. Det kan likevel være interessant og stille spørsmålet om hvem som egentlig har makten. Så lenge flyktingene er tilstede og repatriering må være frivillig forutsetter flyktingenes tilstedeværelse organisatorenes tilstedeværelse.

Regler i Nyarugusu

Flyktninger som oppholder seg i Tanzania skal følge tanzaniansk regelverk og internasjonale regler knyttet til flyktninger. Det er MHA sitt ansvar å implementere regjeringens flyktingpolitikk og regelverk. Regelverket sier blant annet at flyktingene ikke har lov å forlate leiren, eller arbeide uten tillatelse fra MHA. Kristin Bergtora Sandvik (2010) bruker begrepet soft laws for å beskrive hvordan organisatorene bruker resolusjoner, erklæringer, retningslinjer og håndbøker i arbeidet sitt. Soft laws er med andre ord ikke juridisk bindende, men heller hjelpemidler UNHCR bruker i sitt arbeide. Med dette begrepet vil jeg vise hvordan byråkratiet og regelverket skaper distanse og gjensidig mistillit mellom flyktingene og organisatorene. Flyktingenes manglende innpass og kjennskap til regelverket forsterker denne distansen. Soft laws er i mye større grad avgjørende for hverdagslivet til flyktingene enn hva de formelle reglene er. Et sentralt poeng er også hvordan skjønnsaspektet i disse prosessene kommer til syne.

I det kommende vil jeg gi en kort gjennomgang av det formelle lovverket for så å forklare hvordan soft laws påvirker, fungerer og eksisterer i Nyarugusu.

Regelverket og byråkratiet

”The Refugee Act 1998” som er utarbeidet av myndighetene i Tanzania inneholder reglene og rettighetene til flyktningene og organisatorene. Heftet er delt inn i fem deler og omhandler hvilke kriterier som ligger til grunn for definering av flyktninger, administratorens (Director for Refugee Service) oppbygging og retningslinjer, generelle bestemmelser for flyktninger i Tanzania og siste del som omhandler diverse lover og regler. FNs 1951-konvensjon og OAUs 1969-konvensjon (Organization of African Unity, nå AU) som supplerer 1951 konvensjonen er også en del av et formelt og juridisk bindende regelverk.

Under feltarbeidet opplevde jeg at det særlig var to regler flyktningene mislikte, og som de opplevde at fratok de friheten. Dette er reglene som sier at flyktningene ikke har lov å arbeide utenfor leiren og at de må ha tillatelse for å oppholde seg mer enn fire kilometer fra leiren. I The Refugee Act av 1998 står det ”No asylum seeker or refugee shall be allowed to leave a designated area as directed under this section unless he has sought and obtain a permit from Director or Settlement Officer ...” (The Refugee Act 1998:20) og ”The director may grant work permit to any refugee who qualify ...” (The Refugee Act 1998:32)

Organisatorene (hovedsakelig MHA) har makt til å gi tillatelse, men som vi skal se i det siste kapittelet er det så å si umulig å for flyktninger å få arbeidstillatelse eller *movement permit*. Organisatorene er i en posisjon som gjør at de slipper å begrunne eller forklare avslag på søknader, og flyktningene er i en posisjon hvor de ikke kan forandre situasjonen. I Age, Gender and Diversity undersøkelsen (som er omtalt over) viser de til problemet knyttet til flyktningenes opplevelse av manglende frihet. De beskriver to problemer. 1. Det er for få som får tillatelse av MHA til å forlate leiren. 2. Det tar for lang tid å behandle en søknad (opp til 7 dager). Undersøkelsen sier at noen av årsakene til denne problematikken ligger i at det er få arbeidsplasser tilgjengelige, manglende kapital og kunnskap for å få seg en jobb, samt korrupsjon koblet til ansettelser.

Kjennskap og kunnskap

Mange av mine informanter mente at organisatorene ikke tok deres sak på alvor eller at de ikke ville høre på deres historie. Jim fortalte meg om et intervju hos UNHCR. Det kom tydelig frem gjennom samtalen at Jim var veldig misfornøyd med måten UNHCR behandlet han og søsteren på. Han viste meg et brev han hadde skrevet til dem i 2008 angående saken deres. De hadde fått

negativ tilbakemelding. Jim oppsøkte dem og fikk i svar at saken til søsteren var for komplisert og ikke troverdig. I ettertid har Jim fått spørsmål fra UNHCR om hvorfor han fremdeles var i leiren når han har fått avslag på søknaden sin. Jim mener han har en sak fordi han oppfyller noen av kriteriene til FN. Jim nevnte etnisitet, religion og nasjonalitet som faktorer i FNs 1951 konvensjon, og mente han på bakgrunn av dette hadde en sak. Han forklarte deretter hvordan hans etnisitet fulero var i konflikt med banyamulenge. Jim brukte også ord som forfølgelse (persecution) når han refererte til saken sin. Når jeg tilbrakte tid sammen med Sara og Beth (fra UNHCR) snakket de mye om hvordan flyktningene prøvde å manipulere de for å få en bedre sak. De mente at flyktningene ikke hadde utdanning eller vokabular til å bruke ord som forfølgelse, og sa at flyktningene hadde lært seg en sjargong for å øke sannsynligheten for omlokalisering. I samtale med Sara fikk jeg ofte advarsler om og ikke tro på hva flyktningene fortalte meg. Hun mente at flyktningenes eneste grunn til og ikke repatriere var håpet om omlokalisering. Ved en senere anledning hadde Jim og søster fått uventet besøk av en kongolesisk mann som hadde krevd å få penger (nevøen til Jim ble påkjørt og drept av en UNHCR bil) som de hadde fått fra UNHCR i forbindelse med dødsfallet. Søsteren hadde ikke fått noen penger, og ba mannen om å gå. Dette utviklet seg til å bli en ubehagelig opplevelse. I ettertid rapporterte de hendelsen til UNHCR. Jim fortalte at UNHCR noterte seg noen setninger på et ark og var veldig uhøflige. De hadde ikke hørt noe om saken i ettertid. Jim sier han ikke stoler på noen i leiren og at det er veldig tilfeldig hvordan saksbehandler du møter.

Sandvik (2010) skriver om maktrelasjoner som oppstår på bakgrunn av internasjonale juridiske normer og administrative praksiser. Hun har bakgrunn som saksbehandler i UNHCR og erfarte selv hvordan gjensidig mistenksomhet og kjennskap til regelverket førte til forskjellsbehandling. Sandvik diskuterer omlokalisering og viser hvordan denne prosessen er en skjønnsbasert prosess regulert an UNHCRs håndbok om omlokalisering. Hun refererer både til feltarbeidet sitt i Kampala og erfaringer fra UNHCR når hun omtaler den gjensidige mistilliten. Denne mistilliten så jeg også meget tydelig i mitt eget felt, som vist over og i det kommende. I mange av mine intervjuer fant jeg midlertidig også en form for tillitt og troverdighet til UNHCR. Jeg spurte informantene mine om hva slags forhold de hadde til UNHCR. Veldig mange sa at de ikke hadde et forhold til UNHCR, og at deres kontakt med de så å si var fraværende. Jenny bor i leiren sammen med sine fire barn og mann. Familien har vært i leiren siden 2005 og flyktet fra Kongo fordi familien ble forsøkt drept på grunn av deres etnisitet. På spørsmålet om UNHCR svarte hun: "Every time I go to them because of a problem, they listen. But they don't have much power in this camp". Gus er en ung mann som

bor i leiren sammen med sin kone og deres ene barn og søsteren. De flyktet til Tanzania etter at store deler av familien hadde blitt drept på grunn av farens engasjement i politikken. Hans svar om forholdet til UNHCR var noe mer negativt enn Jennys svar. ”There is no problem, but the service is not good. The things they give us are not up to the standard of an ordinary human being. The food is bad. Eating is one of the most important things for a human being. And we don’t have freedom. If I want to move the Government of Tanzania say no. There are too many rules and regulations”.

Det er en tendens til at avgjørelser rundt flyktningstatus og omlokalisering har vært preget av skjønn, fordi det er ”... resolusjoner, erklæringer, retningslinjer og håndbøker som ikke er formelt bindende, men likevel er sentrale for å forstå hvordan forpliktelser under internasjonal rett skal tolkes” (Sandvik 2010:23) som brukes i slike prosesser.

Der UNHCR er tvunget til å forholde seg til byråkratiet har flyktningene ingen eller veldig lite kjennskap til regelverket og prosessene rundt det. Jim var den eneste personen som i løpet av mitt feltarbeid refererte til et lovverk (FNs 1951 konvensjon), til tross for at hans kunnskap knyttet til konvensjonen ikke var optimal viste han om noen av kriteriene som ligger til grunn. Senere i samtalen med Jim snakket han om hvordan mange av hans tidligere studenter nå befant seg i USA og at det derfor oppleves pinlig for han som lærer å fremdeles være igjen i Nyarugusu.

Selv om Jim har noe kunnskap til regelverket uttrykker han også at han synes det er urettferdig at noen av hans elever er omlokalisert, og ikke han. Jim kommuniserer at han som lærer bør stå lengre fremme i omlokaliseringsskøen enn hans elever, noe som tydelig viser at han ikke forstår hvordan regelverket og byråkratiet fungerer. Det er ikke status eller posisjon som er faktorer for omlokalisering, men snarer et reelt behov. Imidlertid så jeg at status og posisjon var viktige identitetsmarkører, både blant organisatorene og flyktningene. Fine klær, penger og materielle goder synliggjøres gjennom en personlig stolthet og misunnelse fra andre.

Tilgjengeligheten på informasjon om lover, regler, praksiser og byråkratiet er ikke tilgjengelig i Nyarugusu. Felles i mye av litteraturen (Malkki 1995, Turner 2010, Sandvik 2010) er hvordan sladder og rykter erstatter den manglende tilgang på informasjon. Som Turner (2010) skriver kunne hva som helst skje i leiren og folk kunne tro på hva som helst. Der Malkki skriver om mytiske historier skriver Turner om rykter og sladder. De mytiske historiene har tydelige moralsk innhold, mens ryktene er uferdige og lever et kort liv. Ryktene har ingen direkte avsender, det finnes alltid snev av sannhet, men detaljer og kontekst forandres ofte. I likhet med

Turner (2010) fant også jeg mange rykter i Nyarugusu. Turner fokuserer på hvordan ryktene bidrar til forståelsen av det politiske landskapet og hvilken rolle politiske entreprenører har i det landskapet. I Nyarugusu derimot var det mye rykter om hekseri, repatriering og omlokalisering. Som vist tidligere har troen på hekser en sentral plass i hverdagslivet i Nyarugusu.

Denne manglende standardisering av regelverket har mottatt kritikk. På 90-tallet ble organisasjoner utsatt "... for sterk kritikk for manglende standardisering av interne administrative prosedyrer, særlig i forhold til tildeling av flyktningsstatus og gjenbosetting" (omlokalisering) (Sandvik 2010:24). Rosa De Costa skriver i en rapport *The Administration and Justice in Refugee Camps: A Study of Practice* fra 2006 om hvordan UNHCR skal forholde seg til regler som finnes og kanskje i enda større grad hvordan de skal forholde seg til "internal camp rules" (Rosa De Costa 2006:17). Hun skriver i innledningen at hun håper UNHCR ansatte i flyktningleire skal kunne bruke informasjonen til å bedre forstå hvordan rettferdighet kan oppnås (Rosa De Costa 2006:1), og dermed kanskje også hvordan skjønnsfaktoren kan elimineres. Ved denne utgivelsen erkjenner UNHCR problematikken. Videre skriver hun "many refugee camps in fact have a complex system of administration of justice with multiple and varied sources of law and other obligations, codes or rules regulating (and sanctioning) certain types of behaviour. These are complemented by a variety of mechanisms, both formal and informal, to enforce these official laws and other sources of obligations" (Rosa De Costa 2006:15). Det er vanskelig å vite hvordan organisatorene forholder seg til denne problematikken. Gjennom intervjuene med organisatorene spurte jeg de om hvordan de forholdt seg til den makten de hadde i leiren. Alle³⁸, bortsett fra MHA, mente de ikke hadde noe konkret makt, og refererte til UNHCR og MHA som "sjefer". MHA imidlertid mente de hadde makt. "MHA make the rules, and the NGOs and refugees have to follow them. Usually we solve the problem immediately. Every month we report to Dar Es Salaam and Kigoma. We have the power to solve the problems, and I don't consider that an issue."

Jansen (2008) har gjort feltarbeid i Kakuma Refugee Camp i Kenya. Flyktingene i Kakuma kommer hovedsakelig fra Somalia og Sudan. Jansen skriver i artikkelen *Between vulnerability and Assertiveness: Negotiating Resettlement in Kakuma Refugee Camp, Kenya* (2008) om hvordan flyktingene kjemper for omlokalisering. Store deler av flyktingene i Kakuma har blitt omlokalisert. Derfor påpeker Jansen akkurat det samme argumentet som vi så Sara brukte over, flyktingene blir værende i eksil inntil de vet at omlokalisering ikke er en mulighet.

³⁸ WVT, IRC og TRCS.

Situasjonen i Kakuma har likevel blitt mer ekstrem enn hva som er tilfellet i Nyarugusu. Flyktninger som ikke blir inkludert i omlokiseringsprogrammer blir deprimerte og under mange av intervjuene Jansen gjennomførte brukte de frasen ”life or knife” (Jansen 2008:573) som referer til livet (omlokalisering) eller kniven (repatriering). Analysen til Jansen påpeker også at flyktingenes manglende kunnskap og kjennskap til regelverket skaper en oppfatning om at omlokalisering er noe som kan organiseres og oppnås. Eksempelet med Jim over gjør at dette lett er sammenlignbart med min egen analyse. Jim sin oppfattelse om at systemet er urettferdig siden han som lærer ikke har blitt omlokalisert, mens mange av hans elever har det, viser tydelig hvordan omlokiseringskunnskapen er forbeholdt organisatorene. Fokuset i Jansens artikkel er hvordan flyktingene strategisk går inn for omlokalisering. Han viser til eksempler hvor kvinner lyver om voldtekt, flyktninger som kjøper seg plass i omlokiseringsprogrammer eller at egenskaper som påståelighet gagner mulighetene for omlokalisering.

Avhengighetssyndromet

For flyktingene i Nyarugusu handler livet om å overleve på best mulig måte. De lever med tomme lommer og mager, og prøver etter beste evne og forandre situasjonen. Nermo (2007). Horst (2006) og Turner (2010) viser at *dependency syndrome* er en ”sykdom” organisatorene ofte tillegger flyktingene. Med flyktingstatusen kommer det naturligvis en avhengighet, men det er et viktig skille mellom det å være avhengig, og det så kalte avhengighetssyndromet. Flyktingene er helt klart avhengige av hjelpen de mottar, fordi de befinner seg i en situasjon hvor de verken har mulighet eller lov til å være selvstendige. I begrepet avhengighetssyndromet ligger det antakelser om at flyktingene har en holdning og tro som tilsier at de ikke kan hjelpe seg selv, og at de derfor utnytter systemet for å motta mest mulig hjelp. Det ligger en tosidighet i denne antakelsen om avhengighetssyndromet. Flyktingene får som nevnt ikke lov til arbeide eller forlate leiren, noe som gjør de avhengig av hjelp. Det vil dermed si at organisatorene er med på å danne en avhengighet, samtidig som de beskylder flyktingene for det såkalte avhengighetssyndromet. I intervjuet med MHA ble det sagt rett ut at grunnen til flyktingenes tilstedeværelse var at de var avhengige av hjelpen de fikk. ”Here they get every thing for free. That is not the case in Congo. That’s why they still are here”.

Organisatorenes forhold til flyktingenes avhengighet viser hvor lite de kjenner til deres hverdag. Flyktingene mottar akkurat nok for å overleve. Rasjonene de får er nøye kalkulert,

og er et minimum av hva mennesker trenger for å overleve. Ingen mennesker ønsker å leve under forhold som er så minimale. Jeg så daglig barn som ikke hadde klær på seg eller møtte mennesker som ikke hadde spist. Det er tydelig at organisatorene bruker nedskjæring av goder som en taktikk for å gjøre forholdene enda verre. ”The mission advise the Tanzanian Government that business in the camp to be restricted to enable them [flyktningene] of going back home” (WVT-rapport juli 2011). Empirien i kapittel seks viser også tydelig hvordan organisatorene gjør livet til flyktningene mest mulig vanskelig, slik at de skal vurderer repatriering som en løsning.

Under gruppeintervjuet med barn stilte jeg spørsmål om hva en flyktning var. En gutt på 12 år svarte ”A refugee is someone with no arms and legs, because he always get assistance” Gutten refererte altså til UNHCRs logo³⁹. Utsagnet viser godt hvor avhengige flyktningene er av organisatorenes hjelp, og en 12 år gammel gutts tanker rundt avhengigheten.

Figur 10 UNHCR-logo.

³⁹ Bildet er hentet fra: <http://www.galgalanews.com/wp-content/uploads/2012/02/unhcr.jpg>

Oppsummering

I dette kapitlet har jeg vist organisatorenes makt i leiren. De to maktfaktorene organisatorene har er fastsettelse av flyktningstatus og de tre varige løsningene. Flyktingenes manglende kjennskap og kunnskap knyttet til regelverket gjør at det automatisk blir et skjevt forhold. En annen viktig faktor som påvirker maktasymmetrien er skjønnsaspektet som blir muliggjort gjennom soft laws. Organisatorenes ønske om å stenge leiren gjør at de stadig fører en strengere politikk, og tillegger flyktingene et såkalt avhengighetssyndrom.

5. Flyktingenes virkelighetsoppfattelse

I dette kapitlet ønsker jeg å presentere flyktingenes virkelighetsoppfattelse. Jeg skal vise hvordan og hvorfor flyktingene danner kollektive og individuelle holdninger knyttet til repatriering. Mye av datamaterialet jeg har innhentet handler om flyktingenes forhold til fortiden, nåtiden og fremtiden. Hvorfor de flyktet, hvordan de opplever nåtiden og hvordan de forholder seg til fremtiden. Dataen er innhentet gjennom formelle intervjuer, samtaler og observasjon. Datamaterialet viser at det er en kollektiv oppfattelse/drøm knyttet til omlokalisering som den eneste varige løsningen, mens det individuelt snakkes om en fremtid i Kongo og en stolthet over å være kongolesisk.

Noen av flyktingene oppfattet min tilstedeværelse i leiren som en potensiell vei ut av Nyarugusu, og argumenterer derfor overbevisende hvorfor repatriering ikke er en varig løsning. Nære relasjoner er et premiss for individualiteten. Jeg opplever at en fremtidsrettet tro på et liv i Kongo er mer realistisk, enn den kollektive oppfatningen av repatriering som umulig. Kollektiviteten representerer en overlevelsesstrategi, mens individualiteten er en mer reel virkelighetsoppfattelse.

Individualiteten er nødvendigvis ikke en motsetning til kollektiviteten, men heller uttrykk for en stolthet knyttet til egen nasjonalitet.

Kollektiviteten

Kollektiviteten i Nyarugusu er tosidig. Først og fremst handler kollektiviteten om en felles kamp mot organisatorene. Flyktingenes liv i eksil handler i stor grad om å overleve på best mulig måte. Derfor kommuniseres det en kollektiv overlevelsesstrategi og en kamp mot organisatorene som sier at repatriering er den eneste løsningen. Samtidig har jeg gjennom dette forskningsmaterialet funnet en form for gruppedynamikk. Disse kollektive representasjonene handler i stor grad om at det er lite rom for individuelle meninger i gruppesammenheng.

En felles kamp mot organisatorene

24. mars var jeg tilstede på et Go and See-arrangement i Nyarugusu. Go and See er et strategisk masseinformasjonsmøte arrangert av organisatoren om dagens situasjon i Kongo. Hensikten med dette arrangementet er å ”reklamere” for Kongo, og dermed fremme repatriering som løsning. Dette empiriske eksempelet viser hvordan kollektiviteten blir kommunisert, og at det ikke er rom for individualitet i slike settinger.

En delegasjon bestående av 30 flyktninger (hovedsakelig landsbyledere), 3 UNHCR ansatte, sonekoordinatoren til MHA fra Kigoma og 4 sjåførere hadde gjennomført en fire dagers reise til Øst-Kongo hvor de fikk muligheten til å se dagens situasjon i sitt hjemland. Under oppholdet i Kongo fikk flyktningene mulighet til å besøke sine respektive familier i to dager. Delegasjonen besøkte også ulike steder som sykehuset, markedet og et geiteprosjekt. De var i Fizi, Baraka og Uvira (World Vision rapport mars 2011). Dette er de stedene majoriteten av flyktningene i Nyarugusu kommer fra.

Go and See arrangementet ble arrangert på en fotballbane i leiren. På den ene langsiden av banen var det satt opp et skur med bølgemtallplate som tak. Under dette taket ble det satt ut benker og en rekke bord på første rad. Delegasjonen og ansatte i forskjellige NGOer og UNHCR sitter her. Foran skuret var det gjerdet inn en firkant som fungerte som en scene. Rundt inngjerdingen var det på hver side hengt opp UNHCR presenninger i trær. I skyggen av disse presenningene og ellers rundt inngjerdingen stod publikum. På høyre side av skuret var det høytalere festet til et aggregat. Talene og spørsmålene under arrangementet var på swahili. Jeg hadde med meg Toby som tolk. Han oversatte ord for ord, mens jeg noterte. Under vil jeg gjengi deler av arrangementet som på best mulig måte illustrere hvordan det kollektive fremsettes. Det var mange taler, både fra flyktningene som hadde vært med delegasjonen og organisatorene før de åpnet for spørsmål fra publikum (flyktningene)⁴⁰.

R: There is peace but no security. There is security but no peace. The report is contradictory. Different people are saying different things.

D: We saw the same things, but people express themselves different. In swahili peace and security is the same. My swahili is better than yours. Do you have peace in Nyarugusu?

⁴⁰ I teksten referer R til refugee og D til delegation. De stedene det er nødvendig og presisere at det er UNHCR som svarer vil det være skrevet D UNHCR.

R: No (publikum roper også NOOOO). We have peace but no security.

Med en gang det ble åpnet for publikum å stille spørsmål utviklet det seg en dårlig stemning. Begge parter var ute etter å sette den andre fast og å presentere den "ekte" virkeligheten. Etter hvert som diskusjonen utviklet seg ble det større og større gap mellom flyktningene og delegasjonen. Delegasjonen og UNHCR svarte på nesten alle spørsmålene og kommentarene som kom med at de kjente Kongo bedre enn flyktningene og at flyktningene burde vise respekt for Tanzania og regjeringen som hadde "hosted them for so long".

Diskusjonen bar i stor grad preg av detaljer. Et av spørsmålene flyktningene stilte refererte til MONUCs tilstedeværelse i Kongo. MONUC ble etablert på bakgrunn av Lusaka Ceasefire Agreement i november 1999. FN-styrkens rolle var å observere de forskjellige krigsdeltakerne, og i størst mulig grad danne gode relasjoner mellom dem. I 2010 ble MONUC til MONUSCO som fokuserte mer på å utvikle det krigsherjede landet⁴¹. Svaret på spørsmålet om MONUCs tilstedeværelse i Kongo ble latterliggjort av delegasjonen.

D: I know Congo better than you. You left Congo fifteen years ago. I have been there many times. There is no MONUC but MONUSCO. The name has changed because the situation has changed.

D UNHCR: You came here with an idea that you don't want to listen. I get 1000 letters every month regarding the security situation in the camp. That you have the idea that MONUC still is in Congo means that you are not updated.

Flyktningene stilte også spørsmål om hvorfor delegasjonen av flyktninger som hadde sett situasjonen i Kongo ikke hadde repatriert. Men fikk aldri noe konkret svar på det.

R: In a refugee camp we have internet, radio and papers. I hear that there still is war and raping going on in Congo!

D UNHCR: Don't you have rape cases here? We have statistics that show that it is more rape in the camp than in Congo.

D: Those people have been punished. You don't listen to us. Let's go back to Congo (buing fra publikum).

Arrangementet ble avsluttet med disse ordene fra UNHCR.

⁴¹ Se: <http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/monuc/> for mer informasjon.

UNHCR: About the situation on rape in Congo. In Congo you get 20 years in prison for rape. There is no country that doesn't report rape. Be proud that the government are taking some action. Repatriation is something voluntary. And before my colleague eat, let me just say that UN are just facilitating repatriation. You get a better life when you go to Congo. Next week we will show you the video.

Sara UNHCR: I just want to clear something up. We are facilitating voluntary repatriation. And we have to do it in safety and dignity. That means that the human rights situation has to be ok. Those who are returning are welcomed. I heard an old refugee telling the delegation that you are wasting your time. And remember that information you get changes.

Det var tydelig at flyktningene og delegasjonen har motstridende interesser. Flyktningene kommuniserer at Kongo ikke er trygt ved å utfordre delegasjonen og organisatorene på alt de sier. Flyktningene danner en felles kamp mot organisatorene og organiserer seg slik at de alle kollektivt sier nei til repatriering. Eksempelet viser tydelig hvordan det på bakgrunn av et slik arrangement oppstår to forskjellige forståelser av virkeligheten; flyktningenes kollektive idé om at det ikke er trygt å returnere til Kongo, og organisatorene som prøver å overtale flyktningene til å returnere tilbake. Istedenfor å prøve å forklare situasjonen i Kongo slik de oppfatter den, bruker de sin status ved å rakke ned på flyktningene fordi de i følge UNHCR ikke er oppdatert på dagens Kongo, og på deres manglende swahilikunnskaper. Disse motstridende interessene resulterer i at situasjonen blir fastlåst siden repatrieringen må være frivillig.

“Refugees are usually sceptical about information promoting repatriation spread by the host and home government, since these sources are often politically partisan. If refugees feel that their presence in exile is considered a burden, information from the host government encouraging will be treated with caution” (Felleson 2003:58).

Poengteringen til Felleson viser akkurat hva som blir utfallet av et slikt arrangement i leiren og hvordan dette skaper gjensidig mistillit. Go and See arrangementet belyser begge tesene fra innledningen. Eksempelet viser tydelig at flyktningene og organisatorene har forskjellige virkelighetsoppfattelser. Organisatorene vil, for enhver pris, at flyktningene skal returnere, mens flyktningenes oppfattelse er at det ikke er trygt. Måten kommunikasjonen utspiller seg på og den gjensidige mistilliten viser tydelig hvorfor et maktasymmetri begrep blir aktuelt.

Kollektive representasjoner

Den andre formen for kollektivitet som eksisterer i Nyarugusu er hva jeg omtaler som kollektive representasjoner. Denne representasjonen ble synlig gjennom gruppeintervjuene, spålagingen og tabula-rasa prosjektet (som vist i kapittel 3). I det kommende vil jeg beskrive og vise hvorfor jeg mener det er slik kollektiv representasjon i leiren.

Under feltarbeidet gjennomførte jeg tre gruppeintervjuer. Ett med barn, ett med voksne og ett med kvinnene i seminargruppen. Jeg tok utgangspunkt i de samme spørsmålene i alle intervjuene. Under vil jeg ta utgangspunkt i intervjuet med barn og voksne da dette gir et tydelig bilde av hvordan en kollektivitet dannes på bakgrunn av en ”enighet”. Det første spørsmålet jeg stilte var hvilken nasjonalitet de hadde. I gruppeintervjuet med barn (fra 11 til 14 år) svarte en at hans nasjonalitet var flyktning, mens alle de andre svarte at de var kongolesiske. Når jeg skulle stille neste spørsmål ble det en diskusjon om hvorfor han hadde svart flyktning. De unnskyldte han med at han ikke hadde forstått spørsmålet, og nærmest latterliggjorde han. I intervjuet med barn, i motsetning til intervjuet med de voksne, ble det kommunisert en stolthet og et ønske om å bygge nasjonen Kongo. Utsagn under viser tydelig hvordan det oppstår en ”enighet” i gruppen om at repatriering er en mulighet. Under begge disse gruppeintervjuene brukte jeg Toby som tolk. Samtalen foregikk på swahili.

Disse utsagnene ble sagt i intervjuet med barna:

“We belong to Congo.”

“If the war continues in Congo I am still a refugee. But when there is peace I can go back and build the nation.”

“When the situation is good we go back.”

“My hope is that peace will come to our country and that we can choose the leader we want.”

“We can go back and see the development of our nation.”

Gruppeintervjuet med de voksne bestod av fem personer (fra 19 til 40 år), fire var fra Kongo og en fra Burundi. I dette intervjuet ble det ikke en ”enighet” knyttet til repatriering som en løsning, men heller omlokalisering.

Disse utsagnene ble sagt i intervjuet med de voksne:

“Now I wait for UNHCR to solve my case.”

“My family died in Congo. I can't go back to Burundi and not to Congo. I don't have anybody.”

“I went back to Congo and thought that everything would be fine, but it was not OK. So I am ready to go anywhere to get peace.”

“I would like to go somewhere that is not so close to Congo.”

“I can go back to Congo, but for the time being I don't see that in my future.”

“I have just accepted that I will be a refugee for the rest of my life.”

“I don't see the hope because I can't see any future.”

Det blir veldig tydelig hvordan det i slike settinger oppstår en form for ”enighet” om hva gruppen skal kommunisere. Tabula-Rasa prosjektet med kvinnegruppen kunne like gjerne vært brukt i denne sammenhengen. Hensikten med det prosjektet var at jeg ville vite hvordan hver enkelt kvinne hadde blitt formet av omgivelsene. Jeg hadde en idé om at det gjennom seminaret ville komme like mange forskjellige tabula-rasakart som det var deltakere på seminaret. Men utfallet blir isteden ett kart som representerer hele gruppen. Det er ikke rom for individuelle antakelser eller meninger i setting som gruppeintervjuer eller en kvinnegruppe.

Spå

Det siste eksempelet jeg vil bruke for å underbygge min teori om kollektiviteten i leiren er spålagingen. Samtidig som det viser en form for kollektivitet, viser det også tydelig hvordan unge mennesker forholder seg til nåtiden og fremtiden.

Den perioden jeg var engelsklærer på Amitié Secondary School lærte jeg elevene å lage spå, både fordi jeg så et behov for praktisk læring, og fordi jeg mente det ville være fruktbart for min egen datainnsamling. Det var en praktisk ting som ville gi dem øvelse i farger, tall og enkel skriving. Samtidig ga dette meg data om ungdommenes drømmer, moral og hva de fryktet. Brettingen, fargingen og tallskriving gikk veldig greit. Ungdommene satt stor pris på å gjøre noe konkret. Når de skulle skrive tekst inni spåene sine var det mange som ikke visste hva de

skulle skrive. Jeg hadde skrevet noen eksempler på tavla som jeg fort erfarte at ble kopiert inn i samtlige spåer. Når jeg pusset ut det som stod på tavla og på nytt forklarte de hva som kunne stå i spåene fikk jeg gode resultater. Jeg sa de kunne skrive drømmer de hadde, håp, hva man burde gjøre eller ikke burde gjøre osv. I slutten av hver time kom én og én elev til meg og viste meg hva hun/han hadde skrevet samtidig som vi rettet grammatiske feil. Den uken jeg brukte spåen i undervisningen min fikk jeg inn femti forskjellige spåer.

For å analysere dataene lagde jeg forskjellige kategorier: yrker, land, moral og diverse. Etter å ha skrevet ned hva alle skrev i spåene sine merket jeg fort at det var noen ting som gikk igjen. De to tingene som oftest ble skrevet i spåen var ”du vil bli lærer” (15 ganger), og ”du vil reise til Norge” (18 ganger). Det var tydelig at min tilstedeværelse påvirket hva de skrev i spåen da det også var enkelttilfeller av for eksempel: *make an effort to talk to the teacher today* eller *I love the teacher*.

I kategorien yrker ble sytten forskjellige yrker nevnt. Lærer (15), regjering/president (6), doktor (5), journalist (2), ingeniør (2), advokat (2) og prest (2). De andre yrkene som ble nevnt var soldat, hjelper, sjef, sykepleier, professor, sjåfør, mekaniker og selger. Det var også en som hadde skrevet *you will get a job*. De fleste eksemplene i denne kategorien peker på en positiv fremtidsrettet drøm om et yrke. Det fantes tre unntak. ”Ikke bli en butikkeier”, ”du vil bli en gangster” og ”du vil bli en tigger”.

I kategorien land ble nitten forskjellige land nevnt. De landene som oftest ble nevnt var Norge (18), USA (12), Kongo (8), Europa (5), England (5), Australia (4), Kanada (2) og Spania (2). Ellers ble land som India, Island, Tanzania, Mosambik, Sverige, Tyskland, Japan, Burundi, Kenya og Nigeria nevnt én gang hver. Det var en som hadde skrevet *ikke dra til Kongo* og en som hadde skrevet *dra tilbake til Logufu*. Logufu er en tidligere flyktningleir som nå er stengt. Mange av de som nå bor i Nyarugusu bodde før i Logufu 1 eller 2. Det var noen elever som fokuserte på hvor man ikke burde være eller reise, tre elever skrev *ikke bli værende i Afrika* og en skrev *ikke reis til Libya*.

Det kom flest bidrag i kategorien moral. Det som oftest ble nevnt var ikke stjel (12), ikke drep (7), ikke røyk (5), vær snill med familien din (4), vær flink på skolen (4), gå på skolen (4), hør på mennesker (3) og ikke bråk (3). De fleste tingene som ble skrevet refererte til hvordan man burde leve livet sitt, som for eksempel gå mye i krikaen, oppfør deg pent, ikke vær utro, ha respekt og ikke kom for sent.

I kategorien diverse faller ting som ikke passer inn i noen av de andre kategoriene. Dette er også kategorien hvor det er enklest å se elevens relasjoner til fortid, nåtid og fremtid. Her var det få gjentakelser med unntak av du vil få barn (6), du vil bli gift med en hvit person (5), du vil bli rik (4) og du vil eie en bil (3). Alle de andre tingene ble kun nevnt én gang. ”Ikke gråt om søsteren din dør”, ”be faren din slutte å drikke øl”, ”ikke vær flyktning”, ”husk å fortell søsteren din at hun ikke kan sove borte” og ”ikke vær heksedoktor” er tydelige eksempler på at elevene refererer til erfarte hendelser. Det kom også en del mindre klare ting frem i spåene som for eksempel ”ikke spis banan”, ”ta en penn i morgen”, ”ikke ta en penn i morgen”, ”reis med båt” eller ”ikke sov om morgenen”.

Det er vanskelig å skulle konkludere hvordan elevene, ut fra hva de skrev i spåen, forholder seg til fortiden, nåtiden og fremtiden eller hvordan moral de har. Datagrunnlaget bygger på en kort samtale med alle elevene hvor jeg skrev ned hva de hadde skrevet i spåen og rettet grammatiske feil. Jeg hadde ikke anledning til å spørre hvorfor de hadde skrevet det eller om de anså det som en positiv eller negativ ting. Jeg vet ikke om de åtte som hadde skrevet du vil reise til Kongo anså det som bra eller dårlig. To av dem som hadde skrevet Kongo i spåen hadde omtalt det som noe positivt. De hadde skrevet: ”du vil ikke reise til Norge, men ditt ekte land Kongo” og ”du vil dra til det beste landet, Kongo”. I slike tilfeller kommer det tydelig frem at repatriering kan fungere som en løsning.

Likevel mener jeg dette eksempelet tydelig viser hvordan det er en kollektiv representasjon i leiren. Det faktum at det kom så mange like svar, og at mine eksempler regelrett blir kopiert inn i spåene viser at det er lite rom for individualitet i settinger som dette. Samtidig gir spåeksempelet oss et innblikk i unge menneskers forhold til nåtiden og fremtiden.

Individualiteten

Jeg vil i det kommende problematisere kollektiviteten gjennom å vise hvordan det for noen av flyktningene eksistere en individuell tro på en fremtid i Kongo, til tross for at de også er en del av den kollektive fremstillingen. Gjennom mine intervjuer (og gruppeintervjuer) kom det stadig frem en stolthet over å være kongolesisk og et ønske og tro på repatriering. Det som var typisk i intervjuene var at informantene først snakket lenge og mye om hvor forferdelig og grusomt livet i Nyarugusu var. De fortalte om hva som hadde skjedd i Kongo og hvorfor de hadde flyktet til Tanzania. De tre siste spørsmålene i intervjuet mitt refererte til flyktningenes fremtid og håp. På spørsmål knyttet til hvorfor de var i Tanzania, når de ikke lenger er flyktning og hva

som var flyktningsens håp for fremtiden var ofte svarene motstridende med det han/hun hadde sagt tidligere i intervjuet angående repatriering som umulig.

Intervjuene

Jenny ble omtalte i kapittel 4 angående sitt forhold til UNHCR. Gjennom intervjuet viste hun hvordan hun har en relasjon til Kongo, og en individuell holdning knyttet til repatriering. I begynnelsen av intervjuet fortalte hun om tiden i Kongo og Nyarugusu som forferdelig. Hun mente det ville være umulig å returnere tilbake. Senere i intervjuet når vi snakket om hennes og familiens fremtid sa Jenny at det var bedre og være i sitt eget land enn å være i et fengsel som hun nå var i. *Jeg liker ikke å være her i Tanzania, men jeg er her. I desember skal det være valg i Kongo, og om alt går bra kan jeg reise tilbake. Vårt land er vakkert og rikt. Vi ber til Gud om at han må få slutt på tribalismen, urettferdighetene og krigen. Og når han hører vår bønn kan vi reise tilbake.*

Jim var den av mine informanter som til stadighet drømte seg bort i en annen virkelighet enn den han kom fra og var i. Han brukte mye tid på å forklare meg hvorfor han var i leiren og hvorfor han ikke kunne fortsette å være der. Jim hadde virkelig prøvd å overtale UNHCR angående omlokalisering. Han hadde en mappe og en bok hvor han hadde kopier av all korrespondanse med UNHCR. I boken har han skrevet ned historien sin og informasjon om alt som kan være relevant for en omlokaliseringssak. Han hadde fått avslag på omlokalisering, men mente at UNHCR ikke hadde forstått hans sak. Under intervjuet med meg stilte Jim veldig forberedt. Han hadde med kopier av dokumenter og argumenterte så godt han kunne for omlokalisering. Til tross for at Jim var en av informantene jeg tilbrakte mest tid sammen med virket det ikke som han ville innse at jeg ikke var i en posisjon hvor jeg kunne hjelpe ham. Jim oversatte ofte ovenfor andre at jeg ikke var i en posisjon hvor jeg kunne hjelp dem eller gi dem penger eller andre goder de ønsket. Til tross for dette ytret Jim stadig vekk selv et håp om at jeg var hans siste utvei.

23. mai 2011 møtte jeg Jim på Education Center etter at jeg hadde vært på Amité og undervist. Det var to dager siden sist jeg hadde sett han. Han kom bort til meg og spurte om hvorfor jeg aldri snakket med han mer. Jeg forstod ikke hva han mente siden vi stort sett så hverandre hver dag jeg var i leiren. Han gjentok spørsmålet sitt, og forklarte meg at han var filosofisk. Jeg forstod fremdeles ikke hva han mente, før han sa at den eneste grunnen til at han var her var for å få omlokalisering. Jeg forstod at han ba om hjelp, og forklarte at jeg ikke var i en posisjon

hvor jeg kunne hjelpe han. Han ble lei seg, og jeg ble overrasket over at han enda ikke hadde forstått at jeg ikke hadde makt til å forandre hans posisjon.

Jim flyktet fra Kongo på grunn av frykten for sitt eget og families liv. Når maimai soldatene kom til klasserommet hans for å verve soldater, rømte han sammen med seks andre klassekamerater. Reisen til Tanzania var traumatisk da de stadig møtte på problemer. På spørsmål om hvorfor han fremdeles var i Tanzania svarte Jim at han ikke hadde noe annet alternativ, og at han fryktet for livet sitt i Kongo. Mens han på spørsmålet om hvilke håp han hadde for fremtiden sa: *I know I will be someone in the government, in the world, and in my country Congo. I feel it.*

Ana og Antoin var også to informanter som uttrykte repatriering som umulig, men som på spørsmål om fremtiden svarer at når det kommer en stabil regjering og hær i Kongo vil retur være en mulighet. Eller at ”når freden kommer til vårt land er vi ikke lengre flyktninger”.

Over har vi sett hvordan noen av mine informanter både refererer til en fremtid i Kongo og repatriering som umulig. Gjennom feltnotatene mine har jeg også sett en tendens til at noen av informantene mine svarer forskjellig i en intervjusetting enn hva de for eksempel gjør i en tilfeldig samtale. En gang jeg var hjemme hos Penny sa han at hun savnet Kongo. Hun unnskyldte standarden på huset sitt og fortalte at hun drømte om å returnere til et fredelig Kongo hvor hun kunne bygge seg et fint hus. I intervjuet omtalte hun ikke repatriering som en mulig løsning.

Mange av mine informanter nevner verken repatriering som en varig løsning nå, eller i fremtiden. Hensikten med å vise de individuelle fremtidsrettede svarene i intervjuene over er ikke for å motbevise informantenes troverdighet knyttet til deres sak, men heller å vise at kollektiviteten knyttet til repatriering ikke er like dypt forankret i enkelte individers fremtidsplaner. Kollektiviteten utspiller seg i fellesskap, hvor det ikke er rom eller nær nok relasjon for diskusjon av individets sak. Det er her fristende å argumentere for viktigheten av antropologer. Organisatorenes manglende kjennskap til flyktingenes oppfatninger gjør at deres møter med flyktingene ofte blir konflikthulle. Hadde de vært mer tilstede i leiren og kjent til flyktingenes virkelighet kunne de lettere lagt opp en strategi for å få flyktingene til å returnere tilbake. Strategien de nå bruker fungerer åpenbart ikke, og fungerer dessverre heller mot sin hensikt.

Nære relasjoner som premiss for individualitet

I individualiteten ligger det et paradoks knyttet til nærhet. Man deler bare personlige historier med mennesker man har en nær relasjon til. De kollektive representasjonene tilsier at repatriering er umulig, men ikke hvorfor det er umulig. Dette anses nemlig som privat.

Alle mine informanter hadde opplevd forferdelige ting i Kongo. Tidlig i feltarbeidet før jeg hadde etablert sterke bånd til informantene mine prøvde jeg noen ganger å spørre om hvorfor de var flyktninger og hva som hadde skjedd i Kongo.

Jeg sitter på kontoret sammen med vennene og arbeidskollegaene Jim, Toby og Zako. Zako forteller om veien til flyktningleiren og at søsteren hadde druknet på ferden over Tanganyikasjøen. Midt i fortellingen kommer det tre andre menn inn på kontoret, samtalen stopper opp. Jeg vil gjerne høre mer, men Zako skifter fortaltaleemne. Etter at de tre mennene hadde gått ut forteller han at han ikke ville at de skulle høre hans historie fordi det kunne hemme ham ved andre anledninger.

Denne situasjonen viser at det ikke ønskelig å dele personlig informasjon om hvorfor en er flyktning, med mennesker man ikke har nære relasjoner til. Jeg opplevde ofte at personer kom bort til meg og ville avtale tider vi kunne diskutere deres sak. Aldri ble personlige saker delt i et åpent forum hvor hvem som helst kunne være til stede. Personlige ting ble snakket om i personlige settinger med mennesker man hadde nære relasjoner til. Det ble derfor et problem for Zako å fortsette sin historie når de tre mennene han ikke hadde en nær relasjon til kom inn på kontoret. Under intervjuet jeg hadde med Zako i slutten av feltarbeidet ble hans historie mer personlig og utdypet. Han viste i mye større uttrykk for følelser enn hva han hadde gjort på kontoret, når vi ikke kjente hverandre så godt.

Som vi så fra Go and See arrangementet over referer aldri flyktningene til sine personlige historier i fellesskap. De kommuniserer at repatriering ikke er løsning, men ikke hvorfor det ikke er en løsning. Slik jeg erfarte det i Nyarugusu kjenner ikke organisatorene til den individuelle og mer realistiske fremstillingene av fremtiden. Noe som dermed fører til motstridene interesser og maktasymmetri.

Avslutningsvis i feltarbeidet mitt intervjuet jeg de fleste av mine informanter. Jeg opplevde en helt annen ærlighet og nærhet under disse intervjuene som ofte foregikk hjemme hos informantene eller på deres kontor, enn hva jeg hadde gjort tidlig i feltarbeidet da jeg spurte om hvorfor de var flyktninger. Mange av historiene som kom ut av disse intervjuene var

hjerteskjærende og resulterte ofte i at både jeg og informantene gråt. I disse intervjuene kom også individene mye tydeligere frem.

Fortid, nåtid og fremtid

Tidsaspektet er som sagt et viktig bakteppe i hele dette forskningsmaterialet. Flyktingenes fortid gjorde at de ble tvunget til å forlate Kongo, dette førte til at de nå lever i eksil. Fremtiden er uviss, organisatorene vil at flyktingene skal returnere tilbake til Kongo, mens flyktingene selv håper på omlokalisering i fremtiden. Det er derfor viktig å vite hvordan flyktingene forholder seg til fortiden, nåtiden og fremtiden. Gjennom feltarbeidet så jeg for eksempel tydelig hvordan informantene mine harmoniserte fortiden på grunn av den problematiske nåtiden. Likevel var det tydelig at man ikke ville ha fortiden tilbake, men heller en ny fremtid. Fremtiden blir derfor for mange synonymt med omlokalisering.

”The root of our problem is in Congo. It affects everything here.” Jim hadde vært på intervju med UNHCR. Hvor han hadde blitt bedt om å fortelle om livet i Nyarugusu og ikke i Kongo. Jim mener fortiden i Kongo påvirker nåtiden i Nyarugusu og at det derfor ikke går an å snakke om de to tidsepokene isolert sett. Under mine informantintervjuer spurte jeg om hvorfor de fremdeles var i Tanzania. Det var to svar som gikk igjen. At de fryktet for livet sitt i Kongo, og at de ikke hadde noe sted å dra til. De fleste som bor i leiren er ikke fornøyd med livet i leiren, men alternativet Kongo er enda verre. *”Because I don’t have anywhere to go. I don’t have any residency. I don’t know where to stay and my life is in danger. This majimaji can kill my sister; even I can be in danger. I have nowhere to go”*, svarte Jim på spørsmålet om hvorfor han fremdeles var i Tanzania.

Jeg spurte også mine informanter om hva de gjorde i Kongo før krigen brøt ut. De fleste av dem refererer til et arbeid eller en studenttilværelse. Selv om mange påpeker at de var fattige også i Kongo kommuniserer de samtidig en stolthet over å ha vært selvstendige.

Empirien under viser hvordan fortiden blir harmonisert på grunn av en problematisk nåtid.

Jeg møter Toby og Jim. Vi skal besøke en familie som bor på B2. Det er naboer og venner av Toby. Vi går innom markedet, det er som alltid kaotisk. De selger fisk, ris, klær og grønnsaker som et hvilket som helst marked i Tanzania. Etter å ha gått i 20 minutter kommer vi til familien som består av Gus og hans kone Olivia. De har et barn. Søsteren til Gus, Mboia, bor også sammen med familien. Hun har to barn. Når vi kommer sitter familien ute. Olivia vasker klær,

Mboia ammer sitt yngste barn. De blir veldig glade for å se oss. Jeg blir tildelt den fineste stolen å sitte på. De vil at jeg skal intervju dem. Jeg hadde ikke planlagt noe intervju, men finner frem notatbok og penn. Toby oversetter. Jeg spør om hvordan livet i Nyarugusu er. De uttrykker sterk misnøye. Mboia sier hun savner fisk, ris og kassavablader. Olivia fortsetter og sier at det må være fred for at livet skal være godt. Jeg argumenterer med at det er fred i Tanzania. Olivia mener det ikke er fred her og forklarer at fred er et sted du kan sove, spise og leve lykkelig. Og når du våkner om morgenen slipper du å bekymre deg for lunsjen eller middagen. Det er ikke fred i Nyarugusu. Om du forlater leiren uten tillatelse vil du bli arrestert legger Mboia til. Jeg spør hva de gjorde i Kongo før de måtte flykte. Olivia forteller at hun var selvstendig og hadde sin egen kiosk. Hun solgte brus, såpe og andre kioskvarer. Mubya forteller at hun hadde en skjønnhetssalong. Gus skyter stolt inn fra sidelinjen at han var en businessmann, før samtalen igjen går over til hvor dårlig livet i leiren er. De tror ikke det gode liv finnes i Kongo lengre.

I likhet med utsagnet til Jim over ser vi hvordan fortiden påvirker nåtiden og at de ikke har tro på et godt liv, en fremtid, i Kongo. Samtidig referer de til en hverdag i Kongo hvor de var selvstendige og levde på egne midler. Mange av mine informanter levde et bedre liv i Kongo før krigen oppstod, men historien og flukten til Tanzania har gjort at de aldri kan returnere til Kongo.

De harmoniserer fortiden fordi nåtiden er problematisk. Fortiden har ført til en frykt for retur, samtidig som det ikke er noe å returnere til. Derfor blir det eneste reelle fremtidsaspektet som blir kommunisert kollektivt, omlokalisering.

Diskusjon

I dette kapitlet har fokuset vært rettet mot flyktningenes kollektive og individuelle holdninger til repatriering. Mitt studie fra Nyarugusu vil videreutvikle dagens forskning på området fordi dette fokuset er, så vidt jeg vet, nytt. Mitt fokus på FNs varige løsninger og flyktningenes forhold til fremtiden viser hvordan og hvorfor det både er nødvendig og anbefalt å inkludere det kollektive og det individuelle. Den eksisterende litteraturen om flyktningleire fokuserer på forskjellige mekanismer/ting/prosesser, men så vidt meg bekjent er det ingen som i like stor grad inkluderer hvordan både det kollektive og det individuelle påvirker flyktningenes oppfattelse av eksiltilværelsen. Med denne analysen ønsker jeg å belyse hvorfor det er problematisk å være 16 år i eksil, og hvilke konsekvenser motstridende interesser mellom

flyktninger og organisatorer fører med seg. Denne sammensetningen av problemstillinger og temaer har jeg ikke funnet eksplisitt i annen litteratur om flyktningleire, derfor blir heller ikke sammenligningsgrunnlaget optimalt. Men det er likevel interessant og sammenligne Nyarugusu med andre flyktningleire og studier, da det også finnes mange av de samme mekanismene og temaene.

Slik jeg opplevde Nyarugusu er det en del likheter med både Mishamo (Malkki) og Lukole (Turner). Det som i stor grad gjør Nyarugusu annerledes er at det er kongolesere som bor der og ikke burundiere. Grunnen til deres tilstedeværelse er ikke folkemordet som fant sted i 1972 og 1994, men heller politiske uroligheter i Kongo, som vist i historiekapittelet. Malkkis etnografi viser hvordan en kollektivitet dannes. Turners feltarbeid er i mye større grad likt mitt eget da han i større grad inkluderer en samfunnsanalyse av Lukole. Jeg så også en del likheter fra Turners feltarbeid i forhold til flyktningenes forhold til tid og hvordan de harmoniserer fortiden på grunn av en problematisk nåtid.

Malkki skriver i *Purity and Exile* (1995) om hvordan flyktningene bruker hva hun kaller *myticho history*⁴² for å danne en identitet med bakgrunn i fortiden i Burundi og nåtiden i flyktningleiren. Disse mytiske historiene er kollektive, statiske og standardiserte fortellinger om fortiden som har til hensikt å uskyldiggjøre deres egne voldelige fortid i Burundi. Ved hjelp av disse standardiserte historiene danner de et bilde av seg selv som uskyldige ofre, i motsetning til de grusomme Tutsiene. Denne rekonstrueringen av det gamle verdenssynet hadde til hensikt å skape et nytt og meningsfullt verdenssyn som ga mening til livet i eksil (Turner 2010:4). Likheten mellom Malkki sin funn og mine funn blir dermed de kollektive representasjonene. I Mishamo dannes det en kollektiv historie, mens det i Nyarugusu dannes en kollektiv kamp mot organisatorene, som for eksempel vist i Go and See eksempelet over. Malkki knytter også kollektivitetsbegrepet til organisatorenes oppfattelse av flyktningenes tilstedeværelse. Hun skriver "...the very objectification of the camp's inhabitants as "the Hutu refugees" conspired to help transform them into a collective subject" (Malkki 1995:235). Til tross for at jeg ikke har inkludert denne tilnærmingen til kollektivitet i min analyse, viser kapittel 4 og Go and See eksempelet tydelig hvordan flyktningene blir kategorisert som en enhet av organisatorene.

Turners etnografiske fremstilling av Lukole bygger mye på Malkkis teorier, men viser også til ulikheter. Ulikheten i narrativene kommer først og fremst på bakgrunn av forskjellig fokus. Turner kartlegger hele det politiske miljøet i leiren og peker på motsetninger mellom de to

⁴² Malkki definerer disse mytiske historiene som "the sense of a collective voice" (Malkki 1995:56).

største partiene som er representert i Lukole, CNDD og Palipehutu. En annen viktig faktor som gjør at narrative forandrer seg er tidsperiodene de respektive feltarbeidene utarter seg i. Mye har forandret seg i Burundi fra 80-tallet til 90-tallet når de to feltarbeidene fant sted. Turner begrunner også forskjellene med at Malkki har fokusert på de mytiske historiene i kraft av narrativer, mens Turner har inkludert prosessen rundt og hvordan det påvirker sosial forandring i leiren, både i form av at det har en hensikt å kartlegge forskjellige sosiale posisjoner og at narrative bidrar til en politisk hegemonisering (Turner 2010:4).

Turner skriver om hvordan flyktningene i Lukole danner et harmonisk bilde av fortiden i Burundi som en motpol til nåtiden. Felles i narrative var en form for tap, og ofte i form av uskyldighet. Turner viser i store deler av din bok *Politics of Innocence* hvordan Malkki sitt begrep om mytiske historier ikke forekommer som statiske og kollektive, men heller at flyktningene rekonstruerer politisk subjektivitet ved hjelp av rykter, myter, politikk og historie. I likhet med Turners (2010) funn i Lukole så jeg at mine informanter harmoniserte fortiden. Denne harmoniseringen er et resultat av at nåtiden oppleves som problematisk. Derfor blir dette et strategisk og kollektivt virkemiddel for å kommunisere at repatriering ikke er en varig løsning, som for eksempel vist gjennom avsnittet fortid, nåtid og fremtid.

Malkki sin analyse fra Mishamo vil i mitt tilfelle være fruktbar fordi hun i stor grad peker på kollektiviteten blant leirflyktningene. Malkki vier lite plass til beskrivelser av samfunnsstrukturer og relasjoner i leiren, men fokuserer på identitet og historiefremstilling flyktningene gir gjennom narrative. Turner inkluderer i mye større grad hvordan Lukole er oppbygd og viser forskjellige individer gjennom empirien. I innledningen skriver Turner at hensikten med forskningen er å vise hvordan flyktningene klarer å gi livet i eksil mening. For flyktningene i Lukole er politisk historie viktig, samtidig som de blir kategorisert som en a-politisk gruppe, som uskyldige ofre. Det er dette spenningsforholdet Turner analyserer. Likheten til mitt eget materiale kan derfor sies å være de motstridende interessene som oppstår mellom organisatorene og flyktningene. Allikevel blir det vanskelig og trekke konkrete konklusjoner fra Turners funn over på mine egne, da Turner skriver om politikk i leiren og jeg skriver om flyktningenes fremtidsdrømmer. Det er imidlertid mye likt, til tross for forskjellige temaer. Organisatorenes regjering og byråkrati i Lukole om leiren som et ikke-politisk sted ble møtt med motstand. Denne motstanden fører til motstridende interesser om hvordan leiren skal være, og hvem som egentlig har makten til å danne dette stedet. Overfører vi denne kunnskapen til Nyarugusu kan vi si at organisatorene ønske er å stenge leiren, mens flyktningenes ønske er mer tid, og eventuelt omlokalisering. Hvem som egentlig har makten til

å dannet dette ”stedet” i Nyarugusu er et spennende tema som det dessverre ikke er rom for i dette forskningsmaterialet.

Oppsummering

I dette kapittelet har jeg analysert hvordan det kollektivt kommuniseres at repatriering er en umulig løsning, samtidig som det individuelt snakkes om en fremtid og stolthet knyttet til Kongo. Det er imidlertid viktig å presisere at kollektiviteten og individualiteten ikke er to forskjellige og motstridende tilnærminger til virkeligheten, men heller et resultat av at kollektiviteten er rotfestet i en felles kamp mot organisatorene, mens individualiteten er en mer realistisk fremtidsrettet tro, som krever en nær relasjon for å vises. Denne nære relasjonen har ikke organisatorene til flyktingene, og derfor kjenner de bare den kollektive holdningen om repatriering som umulig. Det blir derfor fristende og argumentere for antropologisk forskning og argumentere/konkludere med at mye av problematikken i Nyarugusu nettopp eksisterer fordi organisatorene ikke kjenner flyktingenes virkelighet og de individuelle holdningene. Dette er ikke fokuset i dette forskningsmaterialet, men burde helt klart vært en del av fremtidens forskning knyttet til flyktingleire

Konsekvensen av flyktingenes og organisatorenes virkelighetsoppfattelser i samme leir fører til motstridende interesser og en tydelig maktasymmetri der organisatorene legitimerer sin maktbruk med en virkelighet flyktingene ikke kjenner, eller har innpass i.

6. Når to virkelighetsoppfattelser møtes

Jeg har ovenfor beskrevet organisatorenes og flyktingenes virkelighetsoppfattelser. I dette kapitlet vil jeg empirisk vise hva som skjer når disse to virkelighetsoppfattelsene møtes. Som nevnt ovenfor finnes det tre forskjellige faser i driften av flyktingleire. Etablering, opprettholdelse og stenging. Jeg vil empirisk vise hvorfor jeg mener at Nyarugusu er på vei over til en fase hvor leiren forsøkes stengt. Flyktingene selv uttrykte frykt og frustrasjon over mange av organisatorenes handlinger knyttet til deres opplevelser av at leiren snart skulle stenges. “*We worry that they will close the camp. Where shall my brother and I go? Where?*” (Rick, 24 år).

Jeg vil i det kommende bruke empiri på bakgrunn av observasjon, intervjuer og episoder hvor jeg selv og flyktingene har følt organisatorenes strenge regelføring. Dette kapitlet er et resultat av at det i Nyarugusu finnes to så forskjellige oppfatninger av virkeligheten.

For å empirisk belyse hva som skjer når disse to virkeligheten møtes har jeg fokusert på tre hendelser i feltet. Under feltarbeidet ble jeg arrestert av politiet. De begrunnet arrestasjonen med at jeg ikke hadde papirene mine i orden. Organisatorene, med MHA i spissen, rev markedet i leiren med begrunnelsen at markedet ikke var satt opp etter reglementet. Avslutningsvis i feltarbeidet mitt ville jeg arrangere en avskjedsfest for informantene mine, dette satte MHA en stopper for da de nektet informantene mine å forlate leiren. Alle disse hendelsene viser hvordan maktforholdene mellom flyktingene og organisatorene er skjeve, og at organisatorene strategisk bruker sin makt for ”tvinge” flyktingene tilbake til Kongo.

For å teoretisk belyse denne empirien vil jeg bruket begrepet *push factors* i likhet med Apter (2012) og Turner (2010). Deres teoretiske tilnærminger til dette begrepet blir vist avslutningsvis i dette kapitlet.

Arrestasjonen

I helgene under feltarbeidet reiste jeg ofte til Kasulu. Fredag 11. mars var jeg ute og gikk i byen da to menn kom bort til meg og spurte om å få se på papirene mine. Med papirene mente de passet, forskningstillatelsen og godkjennelse av MHA. Jeg hadde alle papirene mine liggende i

Makere. Det endte med at jeg måtte bli med til politistasjonen. På politistasjonen var det mange flyktninger som heller ikke hadde papirene sine i orden, for det meste kvinner. De satt på trappen utenfor og gråt i frustrasjon. Jeg forklarte at jeg hadde alle papirene i orden, men at de var i Makere. Politiet mente jeg var skyldig inntil det motsatte var bevist. Jeg fikk ikke tillatelse til å hente papirene mine. Jeg var i arrest og hadde ikke lov til å forlate kontoret før de fikk se papirene mine. Det utviklet seg altså til en umulig situasjon.

WVT hadde kopi av forskningstillatelsen og godkjenningen fra MHA. Jeg ringte kontoret deres i Kasulu og forklarte situasjonen. Etter mye om og men kom de med papirene og viste dem til politiet. Men de mente at så lenge de ikke hadde sett passet mitt kunne jeg ikke forlate stedet. Jeg kontaktet den norske ambassaden og forsikringsselskapet mitt, noe som til slutt resulterte i at jeg fikk forlate kontoret med en avtale om å komme med passet mandag morgen.

Underveis i prosessen prøvde jeg etter beste evne å forklare og vise min uskyld, men opplevde å ikke bli hørt. Politiet ville jeg skulle signere papirer som sa at jeg oppholdt meg ulovlig i Tanzania, det var når jeg nektet dette at situasjonen ble låst. Det var utrolig frustrerende å oppleve at alle mine argumenter eller forsøk på å forklare meg selv kategorisk ble avvist. Jeg opplevde å være maktesløs i møte med politiet. Politiets posisjon gjorde at de kunne avvise mine argumenter. De slipper å begrunne det som jeg opplevde som frustrerende da det er de som sitter med makten og med "loven i hånd".

Da jeg kom tilbake til leiren fortalte jeg mine informanter om hva som hadde skjedd. De mente dette var typisk, og en strategi for å gjøre ting så vanskelig for meg at jeg til slutt ga opp hele prosjektet mitt og "repatrierte" til Norge. Det er vanskelig å skulle konkludere med hvorfor slike hendelser finner sted. I dette tilfellet bruker politiet sin makt for å gjøre situasjonen vanskelig for meg. De begrunner handlingene med at jeg ikke har papirene mine i orden. Det ordnet seg fordi jeg etter timer med diskusjon klarte å overbevise dem om at de tok feil. Samtidig fikk jeg hjelp av ambassaden, forsikringsselskapet og WVT. Denne situasjonen ga meg, om mulig, en reel opplevelse av hvordan flyktingene opplever maktasymmetrien. Politiets maktutførelse gjorde at jeg ikke hadde kjennskap eller kunnskap regelverket. Jeg hadde ikke med meg papirene som tilsa at jeg oppholdt meg lovlig i Tanzania, noe som tydeligvis var lovpålagt. Dermed hadde politiet en grunn for å holde meg i arrest, inntil jeg fikk bevist min uskyld. Mitt nettverk og den personlige kampen mot det som opplevdes som urettferdig, gjorde imidlertid at jeg slapp unna. Hva som skjedde med flyktingene som var i

samme posisjon som meg vet jeg ikke. Men jeg vil anta at de ikke har det samme nettverket som meg, og at dermed urettferdigheten ble et faktum for dem.

Riving av markedet

Under feltarbeidet ble markedet i leiren revet. Fra WVTs mai rapport ble det skrevet:

“The MHA order demolishing of all houses and shelters constructed in the buffer zones and other areas outside the camp demarcated plots was accomplished successfully during the reporting period though underground complaints were heard from the refugees community concerning the whole exercise. The exercise lasted from 22nd April to 21st May 2011 and fully assisted by the Operation Police and SunguSungu” (World Vison rapport fra mai 2011)

Politiet og SunguSungu⁴³ kjørte rundt i leiren med slegger og rev ned alt av bebyggelse som i følge lovverket hadde feil plassering. 536 kiosker, videohaller, frisørsalonger og “hoteller” ble revet.

Etter at markedet var revet var det mange som uttrykte sin frustrasjon over situasjonen i leiren. Jeg hadde en diskusjon med Toby og Jim på kontoret hvor det var snakk om riving av markedet. Toby mente det var bra at markedet ble revet fordi det kanskje fikk folk ut fra leiren. “Mange har slått seg til ro her, de er så redde for Kongo og hva som vil skje der, her har de startet et nytt liv. Nå blir de kanskje tvunget til å reise”. Jim var uenig og mente at organisatorene bør hjelpe, og argumenterte med at å rive arbeidsplassene til folk ikke var å hjelpe.

Til tross for rivingen fortsatte hverdagslivet. Frisørsalongen hadde ikke lenger vegger, men speilet ble hengt opp i treet og stolen satt foran. På markedet ble varer solgt, ikke fra boder, men fra bakken. Flyktingene blir tvunget til å endre sine rutiner, men samtidig finner de måter å stille demonstrere mot organisatorene.

I ettertid når jeg snakket med forskjellige organisatorer uttrykte de en tvetydighet i forhold til rivingen av markedet. På den ene siden begrunnet de handlingene med at bebyggelsen ikke var rettmessig satt opp, og at det derfor var organisatorenes plikt å fjerne denne bebyggelsen.

⁴³ SunguSungu er flyktinger som frivillig jobber som vakter i leiren.

Samtidig var det også mange som slet med å begrunne handlingene, fordi det så tydelig er et strategisk virkemiddel for å stenge leiren, og dermed ikke er lovbestemt. Dermed sitter flyktningene igjen med oppfattelsen at dette er et steg mot at leiren snart skal stenges. Organisatorenes begrunner rivingen med et lovverk som for alle (kanskje bortsett fra organisatorene) er ukjent. Flyktningene følte seg hjelpeløse ovenfor organisatorenes strenge regelføring, og blir tvunget til å godta den nye situasjonen.

Figur 11 Markedet etter det ble revet.

Organisatorene blir ikke utfordret på hvorfor de handler som de gjør, og slipper derfor å begrunne hvorfor de gjør det. I offentlig i rapporter (som ovenfor vist) begrunner de handlingen med at byggene er satt utenfor en buffersone. Flyktningene har ikke tilgang til disse rapportene og blir stående uten marked og forklaringer på hvorfor det skjedde.

Som også vist i kapittel 4 står det tydelig i rapporten til World Vision (juli 2011) at det er ønskelig å fortsette og begrense flyktningenes business for å forandre deres forhold til repatriering. Dette beviser at "lovverket" blir brukt strategisk for å stenge leiren. I det regelverket jeg har tilgang til (The Refugee Act, 1998) står det ikke eksplisitt om rettmessig

plassering av kiosker, videohaller, frisørsalonger og “hoteller”, men at flyktingene må adlyde MHAs ord.

Dermed blir rivingen av markedet et annet eksempel på hvor forskjellige virkeligheter flyktingene og organisatorene lever i. Flyktingenes posisjon gjør at de bare må godta organisatorenes bestemmelser.

Avskjedsfest

Under feltarbeidet mitt hadde jeg lovet informantene mine at jeg skulle arrangere en avskjedsfest før jeg dro. Det var viktig for både meg og de som etter hvert ble mine nærmeste informanter å få en formell avslutning. Forventningene og planleggingen av denne festen tok mye tid. Jeg skulle stå for alle økonomiske utgifter knyttet til festen, mens noen av informantene skulle hjelpe med å arrangere. Festen skulle i utgangspunktet arrangeres i Makere sammen med WVT-ansatte og informantene mine. I forbindelse med planleggingen av festen møtte jeg motstand fra alle bortsett fra informantene. De jeg bodde sammen med i Makere mente det var bedre å arrangere én avskjedsfest med dem, og én med flyktingene. De argumenterer for at flyktingene ikke ville få tillatelse til å forlate leiren og at festen ikke kunne arrangeres uten tillatelse fra MHA. Samtidig merket jeg at de tydelig synes det ville vært ubehagelig å befinne seg i en sosial setting sammen med flyktingene, hvor de plutselig skulle være ”likestilte” i forhold til sin relasjon med meg. Jeg insisterte på at jeg skulle få dette til og skrev en søknad til MHA hvor jeg forklarte situasjonen. Flyktingene skulle bli hentet i WVT-bussen og kjørt tilbake noen timer senere.

Jeg leverte søknaden og fikk en avtale med MHA. Da jeg møtte opp utenfor kontoret hans til avtalt tid ba han meg om å komme tilbake noen timer senere da han ikke hadde fått tid til å se på søknaden ennå. Jeg gikk tilbake til informantene mine. De mente dette var det samme som avslag og sa vi måtte legge en ny strategi med én gang. Jeg var fremdeles positiv, og kunne ikke skjønne på hvilket grunnlag vi ikke skulle få lov til ha en samling i noen timer. Da jeg, Toby og Jim noen timer senere kom tilbake til MHAs kontor fant vi fort ut at han ikke var tilstede. Jeg ringte han, og fikk beskjed om at han skulle ringe meg tilbake om to minutter. Vi ventet i førti minutter uten å høre noen ting. Jeg ringte på nytt, men fikk ikke noe svar. Sekretæren hans fortalte oss at han var på et møte, men at han ville komme tilbake om noen timer. Vi bestemte oss for å vente. Vi ventet i mange timer uten at han kom tilbake. På slutten

av arbeidsdagen fortalte sekretæren at han ikke ville komme tilbake. Vi prøvde på nytt å ringe, men fikk ikke noe svar.

Toby og Jim mente at politiet også kunne gi *movement permit*. Vi la opp en strategi og var alle tydelige nervøse da vi troppet opp på politiets kontor. Sjefen satt i bakgården under et blikktak. Han satt bak et bord og hørte på radio. Vi forklarte situasjonen. Han ga mine informanter tillatelse til å forlate leiren i noen timer.

Jeg dro tilbake til Makere og fortalte stolt om tillatelsen og sa at nå var alt klart for fest. WVT sjefen rynket på nesene og mente at politiet ikke hadde makt til å gi slike tillatelser. Han hadde snakket med MHA-sjefen som hadde avslått søknaden min. Jeg prøvde på nytt å få tak i MHA for å få en begrunnelse på hvorfor han hadde avslått søknaden, uten hell.

Alt dette endte med at det ikke ble noe avskjedsfest i Makere, men at jeg selv arrangerte en "hemmelig"⁴⁴ avskjedsfest med mine informanter i leiren. Under avskjedsfesten fortalte jeg alle informantene mine om MHA og avslaget på søknaden. Deres reaksjoner var midlertidig ikke like ekstreme som mine. De hadde aldri trodd at MHA vill gi tillatelse og mente dette var et strategisk virkemiddel for å gjøre tiden i Nyarugusu vanskeligst mulig. Nesten alle informantene kunne vise til andre hendelser hvor de hadde prøvd å få tillatelse av MHA, hvor samtlige hadde fått avslag.

Til tross for at det var store utfordringer i forbindelse med arrangementen i leiren ble det en meget vellykket avskjedsfest. Informantene mine hadde tatt på seg det fineste de hadde av klær. Mange hadde på seg solbriller, selv om vi befant oss inne i en mørk leirhytte. Måltidet bestod av ris, bønner og tomatsaus, pluss en brus til hver. Jeg hadde kjøpt inn pakker med kjeks, tyggegummi, og sukkertøy. Etter at vi hadde spist la jeg dette frem på et bord. Jeg hadde forventet at dette var noe vi skulle kose oss med under hele festen, men når alt var satt frem stilte de seg i en kø, og spurte hvor mange kjeks, tyggegummi og sukkertøy de kunne ta hver. Jeg ble overrasket over spørsmålet og settingen og klarte ikke å gi et tydelig svar. Etter hvert som hver enkelt kom frem til bordet fylte de lommene sine fulle av det som var satt frem. Når køen var ferdig var det ikke så mye som en eneste smule igjen.

Det var vanskelig å forlate informantene mine i Nyarugusu. Nok en gang følte jeg meg hjelpeløs, de skulle fortsette sine liv i eksil, mens jeg skulle returnere hjem, og jeg hadde ingen

⁴⁴ Jeg hadde heller ikke lov å arrangere avskjedsfest i leiren uten tillatelse fra MHA.

makt til å forandre deres situasjon. Jeg har aldri før møtt mennesker som har opplevd så mye vondt i livet sitt. Til tross for dette opplevde jeg dem som meget sympatiske, tolerante og flotte mennesker med en felles drøm om en bedre fremtid. Jeg har i ettertid hatt litt kontakt med noen av dem gjennom Facebook og mail, og så vidt jeg vet er alle fremdeles i Nyarugusu. Mitt kjennskap til disse menneskene har gitt meg bedre perspektiver på livet og kjennskap til verdens flyktningproblematikk.

Det er spennende å se hvordan reaksjonene til informantene mine er i forhold til mine egne reaksjoner. Jeg kommer helt ny inn i et felt og gjør mitt beste for å få begrunnelser på noe som for meg virker uforståelig, mens flyktningene bare godtar bestemmelsen som hemmer deres frihet. Denne manglende friheten klager de over i private settinger, men vet at de ikke kommer noen vei med å kreve forklaringer av organisatorene.

Diskusjon

I den eksisterende litteraturen på området kan disse tre empiriske eksemplene kobles opp til begrepet *push factors* som både Apter (2012) og Turner (2010) referer til. I mitt forskningsmateriale har begrepet til hensikt å vise hvordan organisatorene gjennom sin posisjon prøver å ”tvinge” flyktningene tilbake til Kongo ved å gjøre nåtiden i leiren mest mulig problematisk. Dette kan lett koblet til Turners bruk av begrepet, som skriver. ”These measures were intended to increase the ”push factor” in refugee repatriation efforts; in other words, the logic was that the refugees might decide to remain if life in camp became too comfortable” (Turner 2010:13).

Apters (2012) bruk av begrepet er ikke direkte sammenlignbart med hvordan Turner og jeg bruker det, men jeg ser det likevel hensiktsmessig å inkludere. Hans artikkel handler om hvordan hekseri fører til matrilineært fravær og dermed blir en av mange motivasjonsfaktorer for repatriering.

Apter har gjennomført feltarbeid i Kala Refugee Camp, i Zambia. Leiren er bebodd av kongolesiske flyktninger. Gjennom tre forskjellige historier viser han hvordan hekseri har vært avgjørende faktorer i forhold til repatriering. I den ene historien viser han hvordan ”M”, en vellykket skredder og businessmann, får en ny kone. Utfallet av dette ekteskapet er at konas eksfamilie velger å repatriere tilbake til Kongo på grunn av morens fravær. M’s nye kone startet først og jobbe for M. Hun ble fasinert av hans velstand og makt i leiren, og valgte og

skille seg fra sin tidligere mann og deres 9 barn, for så å bli M's andre kone. Hennes tidligere familie tok dette svært tøft og valgte derfor å forhekse M. M ble slått ned av lynet og ble paralyisert i begge bena. Etter en tid reiste M til Kongo for å få behandling. Når han kom tilbake til Kala var han frisk igjen. Eksmannen prøvde på nytt å forhekse M, men siden M hadde beskyttende medisiner ble heller huset til eksmannen tatt av lynet. Barna til eksmannen kontaktet moren for å få svar på hvorfor hun hadde forlatt de. Men moren ville ikke forandre mening og ble værende med M. Familien bestemte seg derfor for å repatriere tilbake til Kongo.

Apters artikkel omhandler spennende temaer, men i denne sammenhengen er det inkludert for å vise hvordan hekseri er en faktor som i dette tilfellet fører til repatriering. Om dette er tilfellet i Nyarugusu vet jeg ikke, men det er uansett spennende og belyse en faktor som faktisk fører til repatriering, istedenfor hva som ikke fører til repatriering, nemlig motstridene interesser og maktasymmetri.

Oppsummering

Disse tre eksemplene beviser at det eksisterer maktasymmetri og motstridende interesser i leiren. Uansett grunnlag for arrestasjonen, rivingen av markedet og avslaget på søknad om avskjedsfest oppfattes det som maktutøvende elementer av organisatorene. Organisatorene er i en posisjon hvor de slipper å begrunne sine handlinger, og flyktingene er i en posisjon hvor de bare må godta organisatorenes regelføring og bestemmelser. Flyktingene og jeg oppfatter handlingene som urimelige, og derfor en form for maktdemonstrasjon. For flyktingene er det så å si umulig å få tak i en offisiell begrunnelse. På grunn av min tilgang til rapporter fra noen av organisatorene har jeg i større grad enn flyktingene kjennskap til begrunnelsene, til tross for at de som ovenfor nevnt er noe motstridende. På den ene siden argumenterer de for et lovverk, mens de på den andre siden prøver å begrense flyktingenes business for å forandre flyktingenes forhold til repatriering. Disse empiriske eksemplene er med på å forsterke flyktingenes oppfattelse av at leiren snart skal stenges.

7. Konklusjon

Som det fremkommer av problemstillingen vil jeg med dette forskningsmaterialet å utforske to sentrale temaer ved dagens flyktningproblematikk; motstridende interesser mellom flyktninger og organisatorer og en hierarkisk fordeling av makt, som er ujevnt fordelt mellom de som drifter leiren og de som er tvunget til å leve der. Denne analysen viser at det er nødvendig at organisatorene kjenner til flyktningenes virkelighetsoppfattelse og at flyktningene kjenner til organisatorenes virkelighetsoppfattelse. Dette er dessverre ikke tilfellet i Nyarugusu.

Innledningsvis tok jeg utgangspunkt i to teser. Disse to tesene vil jeg nå vende tilbake til for å belyse hvordan, og på bakgrunn av hva, konklusjonene har blitt trukket på.

Tese 1: Det eksisterer motstridene interesser mellom organisatorene og flyktningene i deres anskuelse av den nåværende situasjonen i Kongo.

Gjennom organisatorenes ønske om å stenge leiren, fremstiller de et premiss om at repatriering er eneste løsning. Flyktningene, på den andre siden mener det ikke er trygt å returnere til Kongo, og kommuniserer dermed kollektivt, en overlevelsesstrategi om repatriering som umulig. Dette gir et tydelig bilde på hvordan det eksisterer motstridende interesser. Til tross for at det kollektivt kommuniseres at repatriering er umulig, fremkommer det gjennom dette forskningsmaterialet at det på individuelt nivå kommuniseres en mer fremtidsrettet, og muligens mer virkelighetsorientert tro på en mulig repatriering til Kongo. Likevel er det viktig å presisere her at det som kommuniseres kollektivt, og det som kommuniseres individuelt ikke nødvendigvis må sees som motsetninger. Det interessante er imidlertid hva som kommuniseres i hvilke sammenhenger. I møte med organisatorene kommuniseres det at repatriering er umulig på bakgrunn av flyktningenes oppfattelser om dagens Kongo. I situasjoner som muliggjorde et mer individuelt perspektiv presenterte flere av flyktningene konkrete planer for fremtiden som innebar repatriering til Kongo. For at det individuelle perspektivet skal kunne komme frem, må det ligge en nær relasjon til grunn, og det at denne informasjonen fremkom i mer private intervjusettinger, er ikke uten betydning. Gjennom mange av intervjuene snakket informantene om en fremtid og stolthet knyttet til Kongo. Til tross for at de kollektivt hadde kommunisert at repatriering som umulig.

Som jeg viste med eksempelet fra Go and See, er det tydelig at flyktingene og organisatorene har forskjellige oppfattelser av virkeligheten og derfor får motstridene interesser. Go and See viser tydelig at flyktingene kjemper en felles kamp mot organisatorene (en oppfatning som ofte styres av ”oss mot dem” tankegang) og en overlevelsesstrategi for å øke sjansene for omlokalisering. Så lenge repatriering må være frivillig blir situasjonen derfor fastlåst.

Gjennom eksempelet med spåen, tabula-rasa og gruppeintervju ble det også tydelig at de kollektive representasjonene er mer enn en felles kamp mot organisatorene. Disse eksemplene viser tydelig hvordan en kollektivitet dannes på bakgrunn av ”enighet”. I gruppeintervju med barna ble repatriering kommunisert, mens det i samtaler med de voksne (også i grupper), ble kommunisert at repatriering er umulig. I slike settinger var det ikke rom for individuelle holdninger, noe som førte til at gruppen kommuniserte ett felles svar, til tross for at gruppen bestod av mange individer.

Det som i midlertidig er spennende er at flyktingene individuelt har en annen holdning til repatriering enn hva som fremkommer gjennom det kollektive. Gjennom informantintervjuene, som vist til i kapittel 5, kommuniserte noen av mine informanter en mer realistisk fremtidsrettet tro på Kongo. Disse holdningene kom ikke frem i kollektive settinger som Go and See. Premisset for individualitet er nære relasjoner, noe som ble tydelig når jeg prøvde å intervju Zeko tidlig i feltarbeidet (som vist i kapittel 5). Det er nødvendigvis ikke en motsetning mellom det kollektive og det individuelle, men det kommuniseres forskjellig i forskjellige settinger. Min oppfattelse av organisatorene er at de ikke kjenner til denne individualiteten, og heller ikke prioriterer eller vektlegger den. Under hele mitt opphold kunne jeg ikke se noe ønske eller initiativ til å utfordre denne skjeve fordelingen, verken fra flyktingene eller organisatorenes side. Dette underbygger derfor de motstridende interessene om hva som skal skje med Nyarugusu, og hva som bør være den varige løsningen flyktingene bør bli tilbudt.

Tese 2: Det eksisterer en maktasymmetri mellom organisatorene og flyktingene.

Dette belyses hovedsakelig ved to aspekter. For det første handler det om hvordan byråkratiet utføres. Basert på flyktingenes opplevelser er det tydelig at organisatorenes makt i forhold til å fastsette flyktingstatus og å finne en varig løsning, er skjønnspreget. Som vil si at de ofte er opp til den enkeltes saksbehandlers evne til og ta avgjørelser. Dette tilskriver dermed organisatorene makt. På den andre siden blir makten ytterligere forskjøvet når flyktingene har

manglende kjennskap og kunnskap til lover og regler samt nærmest ingen tilgang på informasjon. Samlet fører dette til at organisatorene sitter på tilnærmet all definisjonsmakt. I kapittel 4 gjennomgikk jeg maktfaktorene og definisjonsmakten organisatorene har gjennom, fastsettelse av flyktningstatusen og de tre varige løsningene. Flyktingenes kjennskap og kunnskap til regelverket er minimal. Soft law begrepet blir brukt for å vise hvordan regelverket i like stor grad er preget av resolusjoner, erklæringer, retningslinjer og håndbøker som ikke er formelt og juridisk bindende. Det blir derfor tydelig at det ligger et skjønnsaspekt til grunn i avgjørelsene. Flyktingenes manglende kjennskap og kunnskap knyttet til regelverket skaper automatisk en maktasymmetri – Det er vanskelig å forholde seg til det man ikke vet. Eksempelet med Jim (i kapitel 4), viser manglende kjennskap til regelverket. Når Jim uttrykker en urettferdighet knyttet til at han som lærer ikke har blitt omlokalisert, når noen av elevene hans har det, beviser dette den manglende kunnskapen. På den andre siden følger organisatorene et byråkrati og internasjonale retningslinjer, samt soft laws som ikke er juridisk bindende.

Som nevnt innledningsvis er det flere elementer i dette forskningsmaterialet som er overlappende. Den gjensidige mistillit som eksisterer mellom organisatorene og flyktingene er en av dem. Det faktum at organisatorene ikke kjenner flyktingenes virkelighetsoppfattelse og motsatt, forsterker begge tesene og blir stående igjen som et sentralt poeng i dette forskningsmaterialet. Flyktingene kommuniserer kollektivt at repatriering ikke er en løsning, noe som blir veldig tydelig vist gjennom Go and See eksempelet. Til tross for de kollektive representasjonene som organisatorene kjenner til, eksisterer det også individuelle representasjoner som i større grad muliggjør en eventuell repatriering. Problemet i Nyarugusu blir derfor at organisatorene ikke kjenner til denne individuelle virkelighetsoppfattelsen. Hadde flyktingene og organisatorene møtt hverandre med respekt og verdighet (som helt tydelig ikke var tilfelle i Go and See eksempelet) kunne organisatorene kjørt en helt annen taktikk for å stenge leiren, og kanskje i større grad møtt de forventningene den Tanzanianske regjeringen har om at flyktingene skal returnere tilbake til Kongo.

Flyktingenes tidsaspekt er et viktig bakteppe i denne analysen. Flyktingenes fortid (som vist i historiekapitlet) viser hvorfor flyktingene nå befinner seg i eksil i Tanzania. Nåtiden i Nyarugusu preges av motstridende interesser og maktasymmetri, mens fremtiden er uvis. Organisatorenes makt gjør at de mest sannsynlig kan prege fremtiden mer enn hva flyktingene kan.

Dette forskningsmaterialet utvider dagens perspektiver på området da det både inkluderer de kollektive og de individuelle representasjonene. Denne innfallsvinkelen belyser tydelig hvorfor det er viktig for organisatorene og flyktningene å ha kjennskap til hverandres virkeligheter og interesser. Dagens situasjon i Nyarugusu har blitt fastlåst fordi partene ikke kjenner til hverandres virkeligheter. Det blir derfor fristende og argumentere for antropologisk forskning på dette området. Som vi har sett gjennom denne analysen har det antropologisk perspektivet bidratt til en bredere forståelse og innsikt i problematikken i Nyarugusu. Veien videre bør i større grad inkludere antropologisk forskning og mikroperspektiver. Teorien har vist oss at det er forskjellige mekanismer, mennesker, individer og ønsker i flyktningleire verden over. Det nytter dermed ikke med en universell løsning, når spørsmålene og til dels problemene er så lokalt forankret.

Det kan være mange veier videre i dette forskningsmaterialet. Denne analysen refererer til organisatorenes makt, likevel kunne det være spennende å snu på det, og argumentere for flyktningenes makt. Siden flyktningene nekter repatriering blir organisatorene tvunget til å forholde seg til den fastlåse situasjonen. Gjennom dette forskningsmaterialet har jeg vist at det er organisatorene som har makten, og at flyktningene er i en posisjon som dermed gjør at de automatisk må følge deres retningslinjer og føringer. Samtidig kan det i den videre forskningen være spennende og stille spørsmål om hvem som egentlig har makten når flyktningene nekter å repatriere. Flyktningenes tilstedeværelse tvinger organisatorene å være til stede. Dermed er det kanskje mulig og heller ha et perspektiv som tilsier at det er flyktningene som har makt fordi deres tilstedeværelse forutsetter organisatorenes tilstedeværelse.

I kapittel 5, viet jeg noen avsnitt til dannelsen av stedet, altså flyktningleiren. Hvem har makten til å danne dette stedet, organisatorene eller flyktningene? I Lukole (Turner 2010) vil organisatorene danne et a-politisk sted, mens i Nyarugusu vil ikke flyktningene repatriere. Disse perspektivene påvirker maktasymmetrien i leiren og kan derfor være fruktbare og ta med seg i en videre analyse av flyktningleire som steder.

En annen diskurs som allerede er etablert presenteres i kapitel 3. Inkluderingen av begreper som liminalitet, midlertidighet, suverenitet og ikke-steder har stått sentralt i den gjeldende litteraturen om flyktninger. Mikroperspektivet, altså de individuelle oppfatningene, som blir presentert i dette forskningsmaterialet er så vidt meg bekjent ikke koblet opp til disse begrepene. Derfor kunne det vært spennende og se gyldigheten til for eksempel begrepet ikke-sted eller liminalitet dersom premisset for analysen var på individnivå.

Referanser

- Agamben, G. (2010). *Homo sacer: den suverene makten og det nakne livet*. Rakkestad: Valdisholm forl.
- Agier, M. (2002). Between War and City. Towards an Urban Anthropology of Refugee Camps. *Sage Journals*, 3(3), 317-341.
- Apter, A. (2012). Matrilineal motives: kinship, witchcraft, and repatriation among Congolese refugees. *Journal of the Royal Anthropological Institute*, 18, 22-44.
- Augé, M. (1995). *Non-places: introduction to an anthropology of supermodernity*. London: Verso.
- Carayannis, T. (2003). The Complex Wars of the Congo: Towards a New Analytic Approach. *Journal of Asian and African Studies*, 38, 232-255.
- Costa, R. D. (2006). *The administration of Justice in Refugee Camps: A Study of Practice*.
- Fellessen, M. (2003). *Prolonged exile in relative isolation: long-term consequences of contrasting refugee politics in Tanzania*. (49), [Universitetet], Uppsala.
- Foucault, M. (1978). *The history of sexuality*. New York: Pantheon Books.
- Gennep, A. V. (1960). *The rites of passage*. London: Routledge & Kegan Paul.
- Helle-Valle, J. (1989). *Banyaruanda in Uganda: ethnic identity, refugee status, and social stigma*. J. Helle-Valle, Oslo.
- Horst, C. (2006). *Transnational nomads: how Somalis cope with refugee life in the Dadaab camps of Kenya*. New York: Berghahn Books.
- Jansen, B. J. (2008). Between Vulnerability and Assertiveness: Negotiating Resettlement in Kakuma Refugee Camp, Kenya. *African Affairs*, 107(429), 569-587.
- Kisangani, E. F., & Bobb, F. S. (2010). *Historical dictionary of the Democratic Republic of the Congo*. Lanham, Md.: Scarecrow Press.
- Madden, R. (2010). *Being ethnographic: a guide to the theory and practice of ethnography*. London: Sage.

- Malkki, L. H. (1995). *Purity and exile: violence, memory, and national cosmology among Hutu refugees in Tanzania*. Chicago: University of Chicago Press.
- Milner, J. (2009). *Refugees, the state and the politics of asylum in Africa*. Basingstoke [England]: In association with St. Antony's College.
- Mutema, G. (2005). *Rebuilding lives after genocide: life histories of Rwandan refugees in Zimbabwe and Norway*. Centre for Women's and Gender Research, Faculty of Arts, University of Bergen, [Bergen].
- Nermo, E. H. (2007). *Refugee survival: coping with life and managing cultural belonging in the Dadaab-camps*. E.H. Nermo, [Tromsø].
- Ngolle Ngolle, E. (1996). *The crisis of durable solutions to refugee problems in Africa: the case for national relocation zones as a durable solution* (Vol. WG 11 MI). Vienna: EADI ; VIDC.
- Pedersen, A. (1995). *Nyamatikiti: et sted hvor ingen ville være : en analyse av motstand i en flyktningeleir for mozambiquanere i Zimbabwe*. Universitetet, Oslo.
- Sandvik, K. B. (2010). Hva teller som transnasjonal kunnskap? Mistenksomhet, sladder og rykter i møter mellom urbane flyktninger og UNHCR-byråkrater. *Norsk Antropologisk Tidsskrift*, 21(1).
- Sommers, M. (2001). *Fear in Bongoland: Burundi refugees in urban Tanzania*. New York: Berghahn Books.
- Stearns, J. K. (2011). *Dancing in the glory of monsters: the collapse of the Congo and the great war of Africa*. New York: PublicAffairs.
- Takkenberg, A. (1998). *The status of Palestinian refugees in international law*. Oxford: Clarendon Press.
- Turner, S. (2006). *Negotiating Authority between UNHCR and 'the people'*. Development and Change. Blackwell Publishing. Oxford.
- Turner, S. (2010). *Politics of innocence: Hutu identity, conflict, and camp life*. New York: Berghahn Books.
- Turner, T. (2007). *The Congo wars: conflict, myth and reality*. London: Zed Books.

Turner, V. W. (1967). *The forest of symbols: aspects of Ndembu ritual*. Ithaca, N.Y.: Cornell University Press.

UNHCR. (1996). Voluntary Repatriation: International Protection.

United Republic of Tanzania. (1998). *The Refugees Act, 1998*. Legal Documents, Government Printer, Dar Es Salaam, Tanzania.

Internett

IRC. (2012). The IRC in Tanzania Retrieved 16.03, 2012, from <http://www.rescue.org/where/tanzania>

MHA. (2008). Refugee Services Department Retrieved 15.03, 2012, from http://www.moha.go.tz/index.php?option=com_content&view=article&id=46&Itemid=14

RedCross. (2011). Tanzania Retrieved 15.03, 2012, from <http://www.ifrc.org/en/news-and-media/news-stories/africa/tanzania/>

Smith, C. (2012). More than 100,000 flee fresh violence in eastern Congo since November Retrieved 02.02.2012, 2012, from <http://www.unhcr.org/4f1978d36.html>

UN. (2012). MONUC - United Nations Organization Mission in the Democratic Republic of the Congo Retrieved 22.03, 2012, from <http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/monuc/>

UNHCR. (2012a). 2012 UNHCR country operations profile - United Republic of Tanzania Retrieved 15.03, 2012, from <http://www.unhcr.org/cgi-bin/texis/vtx/page?page=49e45c736&submit=GO>

UNHCR. (2012b). DAFI Scholarships Retrieved 18.04, 2012, from <http://www.unhcr.org/pages/49e4a2dd6.html>

UNHCR. (2012c). Office of the United Nations High Commissioner for Refugees Retrieved 15.03, 2012, from <http://www.unhcr.org/pages/49c3646c2.html>

UNHCR. (2012d). UNHCR logo Retrieved 25.04, 2012, from <http://www.galgalanews.com/wp-content/uploads/2012/02/unhcr.jpg>

WorldVision. (2012). Tanzania Retrieved 16.03, 2012, from <http://www.worldvision.org/our-work/international-work/tanzania>

Rapporter

International Rescue Committee – Tanzania – Mai 2011 rapport

World Vision Tanzania, Kigoma Programs - Mars 2011 rapport

World Vision Tanzania, Kigoma Programs – April 2011 rapport

World Vision Tanzania, Kigoma Programs – Mai 2011 rapport

World Vision Tanzania, Kigoma Programs – Juli 2011 rapport

UNHCR, Field of Kasulu Briefing Note – Mai 2011

UNHCR statistikk – mai 2011

Appendiks 1: Informanter

Navn:	Kjønn:	Født:	Nasjonalitet:	Språk:	Flyktning siden:	Kommentar:
Jim	Mann	1979	Kongolesisk Etnisitet: Fulero	Swahili, fransk og engelsk	2002	Hovedinformant. Ble ofte brukt som tolk. Jobbet på Education Center med CVO og LFM. Bor i leiren sammen med søsteren.
Toby	Mann	1979	Zimbabwer	Engelsk, swahili og litt fransk	?	Hovedinformant. Ble ofte brukt som tolk. Jobbet på Education Center med CVO og LFM. Den eneste av informantene mine som ikke ville dele fortiden sin med meg.
Penny	Kvinne	1974	Kongolesisk Etnisitet: Mwira	Fransk, swahili og litt engelsk	1996	Jobbet som spesiallærer på Education Center. Både Penny og mannen har jobb. Penny har et barn og har tatt til seg et foreldreløst barn.
Jenny	Kvinne	1978	Kongolesisk Etnisitet:	Fransk, litt swahili	2005	Bor sammen med mannen og tre barn. Ingen av dem arbeider.

			Kasai	og engelsk		Meget opptatt av religion og samtalen handlet som oftest om familiens tro.
Charles	Mann	1989	Kongolesisk	Engelsk, swahili og fransk	1996	Charles bor sammen med fire søsken og bestemoren i Nyarugusu.
Zako	Mann	1987	Kongolesisk	Swahili, fransk og litt engelsk.	1996	Jobber sammen med Toby og Jim. Bor sammen med to søsken og moren i Nyarugusu.
Antoin	Mann	1960	Kongolesisk	Fransk og swahili	2001	Jobbet på Education Center. Bodde sammen med fem barn og kone. Familien hadde også tatt til seg tre foreldreløse barn.
Mussa	Mann	1972	Kongolesisk	Fransk og swahili	1998	Jobbet på Education Center. Bor sammen med kone og tre barn.
Rick	Mann	1988	Kongolesisk	Fransk, swahili og engelsk	Visste ikke	Rick gikk siste året på videregående. Jeg ble kjent med han tilfeldig. Rick bor sammen med broren og hans kone og barn. Rick var veldig opptatt

						av at jeg måtte hjelpe han ut av leiren.
Jacco (Bror til Bako)	Mann	1985	Burundier	Fransk, swahili, engelsk	2004	Ble kjent med Jacco gjennom broren. Jobbet som frisør.
Bako (Bror til Jacco)	Mann	1991	Burundier	Fransk, swahili og engelsk	2004	Ble kjent med Bako gjennom at han ville at jeg skulle lære han engelsk. Bako studerte og hjalp broren i salongen.
Ana	Kvinne	1981	Kongolesisk	Fransk og swahili	2001	Ble kjent med Ana gjennom hennes ene sønn (5) som stod og røykte en dag jeg hadde undervist på skolen. Ana har fem barn og en forlovede i Dar Es Salaam. Hun var analfabet.
Familien Mboia. Gus: Olivia:	Mann. Kvinne (Kona	1972 1978	Kongolesiske.	Fransk, swahili og litt engelsk	2006 2008	Ble kjent med familien gjennom at de var naboer og gode venner av Toby. Familien har to hus som de disponerer. Gus og Olivia har ett barn sammen, mens Julie er

Julie:	til Gus. Kvinne (søster til Gus)	1979			2006	alenemor til to barn.
--------	---	------	--	--	------	-----------------------

Appendiks 2: Intervjuspørsmål

Informantsprøsmål.

Familietre: Først ble alle intervjuobjektene bedt om å lage et familietre. De tok seg selv som utgangspunkt i midten og tegnet opp sine nærmeste relasjoner, med navn og fødselsår. To ringer rundt relasjonen betydde at de var i Nyarugusu. Kryss over relasjonen betydde at de var døde. På den måten fikk jeg en fin oversikt over hvordan relasjoner informantene mine hadde i leiren.

1. Hvor lenge har du vært flyktning?
2. Hvorfor er du her?
3. Hva gjorde du i Kongo?
4. Hva gjør du her?
5. Hvem har mest makt i leiren?
6. Hvordan er ditt forhold til UNHCR?
7. Hvem er ansvarlige for ditt liv?
8. Hvorfor er du fremdeles i Tanzania?
9. Når er du ikke lengre en flyktning?
10. Hva er dine drømmer/håp for fremtiden?

Gruppeintervjuer.

1. Hvilken nasjonalitet har dere?
2. Hvorfor er dere kongolesiske?
3. Hvem har mest makt i leiren?
4. Hva er UNHCR?
5. Hvordan er deres forhold til UNHCR?
6. Hvem er ansvarlige for deres liv?
7. Hva er en flyktning?
8. Vil dere alltid være flyktninger?
9. Når er dere ikke lengre flyktninger?
10. Hva er deres håp/drømmer for fremtiden?